Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

AL. ANDRIȚOIU
CEZAR BALTAG
versuri

EUGEN BARBU
„TELEGA"
povestire

ERNESTO SABATO:
PRETENȚIILE LUI ROBBE-GRILLET
IN EXCLUSIVITATE PENTRU „GAZETA LITERARĂ"

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ !

gazeta literară

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMANIA

Anul XIV. Nr. 2 (741) • Joi 12 ianuarie 1967 — 10 pagini: 1 leu

În acest număr reproducem fotografiile primite la concursul nostru. Publicăm din nou în pagina a 9-a condițiile de participare.

ILUSTRAȚIE LA VOLUMUL LUI TUDOR ARGHEZI „CU BASTONUL PRIN BUCUREȘTI" (detaliu)
Fotografie de George Stoica — Craiova

O VECHE DISPUTĂ

Polemica Gherea-Maiorescu deși redusă la un simplu articol de observații critice al lui Gherea, o replică tîrzie a lui Maiorescu și un răspuns al lui Gherea, a fost și este paradoxal de mult discutată, fără ca cineva să fi pronunțat pînă astăzi sentința dreaptă în favoarea unuia din combatanți.

Să reconstituim disputa referindu-ne direct la preopinenți și nu la continuatorii lor.

În numărul din iulie 1886 al revistei **Contemporanul**, Gherea publică articolul **Către dl. Maiorescu**, ulterior intitulat **Personalitatea și morala în artă**, în legătură cu două studii ale lui Maiorescu apărute în revista **Convorbiri literare**, în 1885 și 1886: **Comediile lui I. L. Caragiale** și **Poeți și critici**.

Cele două articole ale lui Maiorescu luau, primul apărarea lui Caragiale împotriva celor care-l acuzase de imoralitate și vulgaritate, iar al doilea apărarea lui Alecsandri împotriva celor care-l minimalizau, comparîndu-l cu Eminescu.

Ideile din primul articol maiorescian sînt cam acestea:

Adevărata artă este din principiu morală pentru că, „neavînd nici o preocupare practică" (teză generală în estetică de la Kant, autorul principiului „finalității fără scop"), arta face pe creator, ca și pe spectator „să se uite pe sine ca persoană și să se înalțe în lumea ficțiunii ideale" (teza catarsisului, a purificării sau eliberării de rău prin artă, susținută de Aristotel și de majoritatea esteticienilor, printre care Schopenhauer, Herbart și Hegel). Esența artei constă (după Schopenhauer ca și după Hegel) în această despersonalizare și identificare cu absolutul, prin transcenderea subiectului și contopirea lui cu obiectul. Moralitatea artei ca și calitatea ei în genere sînt asigurate tocmai de puterea artistului de a ne transpune într-o lume impersonală, care a depășit persoana sa particulară, a devenit obiectivă, universală și a absorbit realul în ficțiune, în ideal. Între general și accidental există o relație dialectică. Artistul înfățișează tipuri, „simțăminte și situații în adevăr omenești", evitînd individualul nesemnificativ, însă prin aceasta nu rămîne în abstract, ci se apropie de concret, oferă maxima „iluzie a realității".

PUNCTE DE VEDERE

În **Poeți și critici**, făcînd o demarcație între creator și contemplatorul creației, care nu ne interesează aici, Maiorescu se referă din nou la modul de reprezentare artistică. Poetul, zice el, vede universul impersonal, obiectiv, dar îl exprimă personal, subiectiv:

„Poetul este mai intîi o individualitate. De la aceleași obiecte chiar, despre care noi toți avem o simțire obișnuită, el primește o simțire așa de puternică și așa de personală în gradul și în felul ei, încît în el nu numai că se acumulează simțire pînă a sparge limitele simplei impresii și a se revărsa în forma estetică a manifestării, dar însăși această manifestare reproduce caracterul personal, fără de care nu poate exista un adevărat poet".

Între această din urmă teorie asupra „caracterului personal" al creației artistice și teoria artei ca reprezentare impersonală, expusă mai înainte, Gherea a crezut că descoperă o contradicție. Este punctul de plecare al articolului său **Către d. Maiorescu** sau **Personalitatea și morala în artă**.

Curios cum un cunoscător al marxismului, ca Gherea, n-a înțeles relațiile dialectice personal-impersonal, subiectiv-obiectiv, particular-general, individual-universal. Pentru el artistul nu poate fi decît personal, cuvîntul impersonal n-are sens, a se uita pe sine ca persoană înseamnă stare de inconștiență, iar „lumea ficțiunii ideale" e o vorbă goală ce s-ar putea traduce prin neant. Luînd termenii maiorescieni **à la lettre**, Gherea combate fără să-și dea seama estetica hegeliană, definiția artei ca actualitate, a ideii cu baza în sensibil, dar cu suflet propriu. Într-adevăr, după Hegel ca și după Maiorescu, geniul nu-i niciodată expresia subiectului ca subiect, ci expresia semnificativă (concretă) a subiectului ca obiect. Arta presupune depășirea individualului prin raport cu universalul, exprimarea particularului generalizat. Realitatea artistică obținută astfel este altceva decît lumea reală, e o ficțiune ideală. Negînd caracterul impersonal al creației, Gherea neagă, iarăși fără să-și dea seama, putința reprezentării obiective a realității în artă, prin tipuri; cît despre ignorarea caracterului de ficțiune al artei, aceasta rezultă din exemplele pe care le dă, mai toate nu opere de artă, ci teme, prezentate cu formula: „Să ne închipuim că...". (Un scriitor talentat ar face o dramă, un pictor ar zugrăvi un tablou, etc.). Pentru Gherea impersonalitatea (obiectivitatea) este exclusă chiar în cazul receptării operei de artă care trebuie înțeleasă ca și curată existență (mergem, zice el, la teatru „cu interesele noastre individuale, interesele lumii zilnice, pasiunile noastre" și dacă ne-am duce pur și simplu spre a contempla o „ficțiune ideală" aceasta „nu ne-ar

Al. PIRU

(Continuare în pagina 6)

TREI DISPARIȚII AMARE

Ca trăznetul și furtuna se iscă uneori și moartea din senin. Cam în același timp au pierit dintre noi trei valori adevărate: doi poeți și un tragedian.

Într-o dimineață de așteptări virginale ți-ai ridicat perdeaua și vezi în dreptul ferestrei trei morminte...

Iancovescu a făcut din teatru poezie. Alfred Margul Sperber era un mag al poeziei românești. Cu Sorbul, teatrul neinsemnaților București a intrat în poezia universală. I-am cunoscut pe cîteși trei. Aș căuta trei calificative demne de acești artiști de mare har și mi-e rușine să mărturisesc că n-am ajuns la ele.

Cu Iancovescu făcuserăm o înțelegere îndrăzneață, eu să-i dau o piesă nouă în fiecare lună și el să o joace deasemeni. Înțelegerea n-a putut fi realizată dar dintrînsa a ieșit un teatru nou: Teatrul Mic. Am fost amîndoi nașii acestei noutăți acum vreo patruzeci de ani... În ce privește pe Ion Iancovescu îmi permit să-mi fac un merit din singurul petec de proză ce s-a scris într-un moment de hulă dramatică generală pentru el.

Sperber aducea în literatură ceva din geniul poeziei universale, iar în Germania el se bucura de un prestigiu care-l punea alături de valorile clasice ale literaturii lui Schiller.

Sorbul a fost pus în evidență de un critic literar de clasă inferioară. El se ivea din necunoscut, într-un timp de panică literară, cînd în afară de Caragiale, de Davilla și Ronetti Roman scena românească era departe de a fi națională. Individualitatea lui acoperă și azi cea mai mare parte a repertoriului nostru.

Moartea care pîndește orbește să secere trebuie împiedecată în drumul ei în zigzag, de tineretul noilor talente așteptate de publicul nerăbdător. Mai pe tăcute, mai cu sfială, aceste talente mai mult sau mai puțin exprimate există și vor contribui la evoluția din ce în ce mai afirmată a literaturii dramatice.

Tudor ARGHEZI

Deficit moral. *În noaptea Anului Nou un grup de flăcăi studenți ai Universității, au ținut să-mi stîrnească emoția obișnuită în toată tradiția noastră, veniți să-mi cînte acasă Plugușorul. Cred că între ei s-a strecurat cineva care obișnuiește probabil să transforme momentele delicate în marfă de comerț. Mi-am văzut cu uimire publicată în „Contemporanul" fotografia pe care o bănuiam destinată vreunui album particular. Procedeu inelegant și abuziv.* — T. Arghezi.

BLOCNOTES

URSITOARELE

Deși nu cred în ursită, am urmărit cu emoție privirea copilului de un an, ochii de lapte și cer plimbîndu-și strălucirea pură peste obiectele de pe tava destinului: dacă ia creionul se va face scriitor, dacă ia degetarul se va face croitor, dacă ia foarfeca se va face frizer, dacă ia cuțitul... Ursitoarele nu sînt moderne, în generosul lor inventar nu se află compasul, rigla, seringa, simbolurile creierului electronic, ale reactorului nuclear, ale navei cosmice... Cele din basme, lipsite de atributele cornului abundenței revărsat în tipsii ademenitoare, îi vin pruncului în somn și poartă nume de calități ori defecte omenești: puterea, inteligența, prostia, avuția, dărnicia, avariția... Prezența unora și lipsa altora înseamnă deopotrivă predestinare ori blestem.

În toată naivitatea lor, credințele populare legate de ursită au în ele ceva înduioșător și în același timp ghiduș — nici chiar cei care le mai practică nu le iau în serios; tava cu obiecte simbolice este prezentată pruncului în hazul general, iar mamele grijulii — singurele adevărate ursitoare — știu să așeze la îndemîna odorului cele mai convenabile și mai atrăgătoare „trimise" ale destinului.

Mai practic, mai științific, mai grav în răspunderile sale față de om, secolul nostru a deprins să se amestece direct în „ursita" oamenilor. O senzațională comunicare științifică făcută de profesorul ginecolog Ockert Stephanus Heyns, directorul maternității și a universității Witwatersland (Africa de Sud), confirmă importantele rezultate obținute pe parcursul a zece ani de experiențe, în domeniul tehnicii decompresiunii abdominale în perioada ultimelor săptămîni ale sarcinii. Pornind de la intenția ușurării nașterilor, profesorul a creat un „decompresor" cu ajutorul căruia să provoace o s re de vi! în jurul pîntecului femeii însărcinate cu scopul relaxării mușchilor abdominali care, în ultima perioadă a sarcinii, apasă cu putere asupra fătului provocîndu-i certe și controlabile suferințe. Rezultatul imediat al acestui tratament este obținerea unui aflux de oxigen în sîngele copilului tocmai în momentul decisiv al desăvîrșirii sistemului său nervos. Consecința, confirmată de zece mii de cazuri studiate de profesor, s-a dovedit pe cît de neașteptată, pe atît de fireească: Imensa majoritate a copiilor născuți astfel s-au dovedit excepțional de dotați intelectualicește. Avansați în creștere datorită surplusului de oxigen venit prin sîngele mamei la ceasul adevăratei „ursite", copiii profesorului Heyns au învățat să gîndească și să vorbească mai curînd decît ceilalți; la mai puțin de un an ei pot memora și forma un număr de telefon iar la vîrsta de trei ani, mulți vorbesc patru limbi străine. Rezultatele certe, procedeul tehnic de o simplitate uluitoare, au convins numeroase maternități americane să adopte imediat metoda profesorului Heyns și — după cum informează prestigiosul săptămînal francuzesc „L'Express", însuși tradiționalistul spital al Colegiului universitar din Londra a trecut la experimentarea metodei încă din toamna anului trecut.

Confirmarea procedeului mi-a fost recent făcută de doctorul C. Dragotescu de la maternitatea bucureșteană Polizu, un vechi practician al aplicării vidului în ginecologie, autor al unui aparat de vidextracție obstetricală — invenție lansată cu titlu experimental în 1957 și recent generalizată în țara noastră. Pasionat de cercetarea științifică, cu un simț al tehnicului înăscut, prietenul meu mi-a întreținut ultimele seri ale anului abia încheiat în nota unui entuziasm contagios nelipsit de rigoarea examenelor dure și a confruntărilor. Intuirea unei metode pe care la celălalt capăt al pămîntului o experimenta un alt savant, m-a făcut să mă gîndesc la simultaneitatea evoluției științifice în lumea noastră, la evidenta existență a unei inteligențe colective care nu mai permite mari decalaje în calendarul descoperirilor. Orice inventator este astăzi și un reinventator (oricît de paradoxal ar părea termenul), nimic nu mai pornește de la zero iar

Ioan GRIGORESCU

(Continuare în pagina 6)

ARHIVĂ SENTIMENTALĂ

UN EPISOD SHAKESPEAREAN DIN ISTORIA NAȚIONALĂ: ȚEPEȘ

De fapt nu Țepeș, ci mormîntul lui.

N-am fi dezgropat o poveste veche și parțial cunoscută încă din anii 1931—1933 — prima epocă de săpături la Snagov — dacă în toamna anului ce s-a scurs nu l-aș fi reîntîlnit pe pasionatul cercetător Dinu V. Rosetti aplecat din nou asupra lui Țepeș, în tranșeele arheologice de la Biserica Sf. Gheorghe din București. Ceva nou? O confirmare. Încă un cimitir de decapitați. Tîdvele stăteau rînduite lîngă șold, cu o mînă sprijinită pe fruntea minerală sau depuse grijuliu, să nu se piardă de aici înainte, între oasele bazinului. Între falange — ortul, banul care asigură trecerea peste Styx. Efigia ca și isprava ni-l vădesc iarăși pe Vodă Țepeș. Iată-l deci prin faptă!

Nenorocul a făcut ca autorul lui Richard al III-lea să se nască cu mult mai tîrziu cînd faima continentală a acestui erou valah de dramă shakespeareană amurgise de mult, cînd legendele pe care le pusese în mișcare, într-o ofensivă de suliți, cutreierau ostenite doar pămînturile răsăritene cu pulberile lor. Ajuns prin ecouri de ecouri în pustiurile persienești și arabe, în iarmaroacele de pe Volga și Nipru unde numele lui se adăugase **șeherezadelor** și **alicsăndriilor**, Vlad al nostru devenise personaj fantastic, încorporat de-acum basmului oriental. Pe Will basmul, chiar și cunoscut, nu-l interesa.

Este totuși greu de înțeles cum omul care a ștampilat cu numele lui primul plumb al tiparniților de la Augsburg și Nürnberg, de la Strassbourg și Blamberg unde i s-au consacrat cîteva fulminante broșuri, cum războinicul care a însemnat cu spada pagini întregi din cronica europeană, cum cavalerul care ne-a lăsat chipul său ascuțit ca un țipăt într-un tablou splendid pictat dintr-un castel tirolez, cum un asemenea scelerat al faptei cu reverberații grozave a putut să aibă un destin atît de scurt în posteritatea literară?

Într-un atît i-a fost de scurt destinul încît îndoiala stăruie azi și asupra mormîntului său. Ultimele cercetări arheologice și de arhivă vin să adauge cîteva semne de exclamare noi, foarte ispititoare pentru un eventual dramaturg.

Unde este deci mormîntul lui Țepeș?...

Povestea celui mai aprig dintre Drăculești isprăvește — și de fapt începe! — la Snagov unde voevodul, jelit cu lacrimi perfide de boierime și cler, blestemat de calici și lăudat de popor este depus în ultima lui criptă. Ultima?... Pare ciudat, dar rapoartele de săpături ale arheologului Dinu V. Rosetti pe care le-am citit de curînd ca pe un pasionant roman de aventuri, învederează că neliniștitul domn și-ar fi croit post mortem un spectaculos destin subpămîntean ce merită a fi urmărit.

Legenda îl așează la Snagov și tot legenda îl pedepsește, pretinzînd că mormîntul acestui voevod ar fi rînduit nu în pronaos — locul mormintelor domnești — ci chiar în naos, în calea pașilor, ca să i se șteargă numele, sub pulberea vulgară, în veci. „Pre pieptul lui — deducem noi — să stea picioarele popii, și citindu-i neleguiitului Evanghelia în fiștecare zi să se învredniceaască cel de sus a-i ierta păcatele și răutățile amarnice săvîrșite în netrebnica lui viață".

Se confirmă legenda? Se confirmă și se infirmă în aceleași timp, proba arheologică dovedindu-se irefutabilă. În perimetrul desemnat de legendă, cercetătorul a descoperit într-adevăr la Snagov „o lespede de mormînt așezată nu de la apus spre răsărit ca celelalte pietre, ci de-a curmezișul bisericii, adică miază-noapte — miază-zi — cu inscripția ștearsă, fie înadins, fie sub pașii credincioșilor sau ai preoților ce au slujit deasupra ei de-a lungul veacurilor". Tot legenda pretinde că acest drac al puterii lumești, Țepeș adică, ar fi fost aruncat în groapă laolaltă cu oase de cal și măgar, ca să împărtășească măcar postum destinul umilinței, rușinea de a fi fost trădător printre oameni și de a nu o fi înțeles. Dar legenda e clericală, nu populară, iar la originea ei stă o profanare de mormînt, gest deloc pios și creștinesc. O probează tot arheologul nostru care, degajînd pămîntul de sub lespede, descoperă nu o criptă funerară ci un depozit de reziduuri din epoca fierului, o groapă de gunoi geto-dacică în care se aflau, e adevărat, și oase de cal. Întîmplarea a ordonat lucrurile totuși semnificativ. Pretînsa lespede a lui Țepeș astupa o groapă de gunoi geto-dacă, răzbunare absurdă, fiindcă cel puțin prin vitejie voevodul valah mai păstra în vine eroismul vechilor tarabostes din care se trăgea direct.

Unde e totuși mormîntul lui?... Raportul arheologic — e frisonant să urmărești asemenea documente! — ne introduce într-o vastă incintă a morții în care secolele, personalitățile, figurile anonime sînt unificate și nivelate sub aceeași eternă țărînă. Desprindem totuși cîteva destine și vecinătăți de veșnicie ale singularului Vlad: Ion Monahul — mort la 1494, un Pîrvu — trecut întru Domnul la 1512, un mitropolit Eufrosin, o monahie pre nume Eufrosina cu cei trei fii ai

Paul ANGHEL

(Continuare în pagina 7)

1

DARIE NOVĂCEANU
Timpurile și păsările

O obsesie, un reflex, sau un laitmotiv îl constituie, la Darie Novăceanu, timpul. Nu există aproape nici o poezie care să nu conțină o notație temporală, care să nu fie o încercare de marcare a evenimentului afectiv la semnele curgerii. Timpul mecanic și timpul interior, timpul istoric și timpul geologic, timpul cosmic și timpul biologic: iată cele cîteva posibilități de tranșare a realității, care pot fi prezente în combinațiile cele mai variate. Iată, bunăoară, omul și poetul, ființa aceasta care a inventat anotimpurile, care leagă anotimpurile unele de altele; care le acordă un sens **(Între anotimpuri)**; iată omul care poate demonstra posibilitatea modificării timpului istoric afirmînd: „Ne construim singuri anotimpurile, / așezîndu-le în ordinea cerută / de ciclurile victoriilor noastre" **(Anotimpurile țării)**. Iată momentul de descoperire a epuizării iubirii care dă naștere la **Balada unei nopți de iunie;** sau timpul mecanic și durata interioară, omogenizate prin intermediul aceleiași trăiri („...Orele trec îmbrăcate-n cifre..." **Casa lui Heraclit)**. Iată fenomenul încadrării fiecărui sentiment, a fiecărei amintiri în nivele temporale și cronologia devenirilor: „Și așa am pășit toată seara / pe deasupra celor care-am fost / pe dedesubtul celor ce vom fi, / amîndoi plecați din aceeași oră..." **(De la creanga aceea)**. Iată timpul cosmic și timpul interior, intersectate într-un **Sfîrșit de poem** în care „...Anotimpurile se schimbă // **sub drumurile noastre".**

Sau momentul localizat și abia schițat al faptului zilei: „Dimineața, / cînd scapără roua prin iarbă / și fluturii sînt uzi, / iar păsările devin zare..." (Cum se culege liliacul) în care simplitatea pare rafinament și rafinamentul simplitate.

Obiectele ca și evenimentele sufletului presupun la poet actualizare și temporalizare. Totul sau aproape totul se transformă în timp: insulele înainte de a fi materie sînt „...steagul trecerii anotimpurilor" **(Insulele)**: locurile, devin pentru el, posibilități de a marca timpul istoric. Sarmisegetuza sau Milcovul sînt nu atît locuri reperabile, geografic, cît momente reperabile într-un hronic strălucit. **(La Sarmisegetuza, La Milcov).**

Și aproape oriunde, un timp al detașării, în care fiecare eveniment apt să declanșeze lirismul este situat într-o perspectivă dublă: aceea a momentului prezent și aceea a unui trecut cert sau a unui viitor prezumtiv, între care se află o distanță obiectivă care permite posibilitatea tristeții, a speranței sau a demnității **(Martie, Stăm alături, Ni-s palmele,** etc.). Acesta este în fond **timpul reflexivității,** un timp interior, poate cel mai caracteristic.

Și, odată ajunși la această observație, am ajuns la momentul în care trebuie să subliniez această trăsătură particulară lui Novăceanu, care este reflexivitatea, caracterul elegiac al multora dintre poemele sale. Novăceanu nu are asprimea unor poeți și nici jovialitatea altora; el nu este nici exploziv și nici grandilocvent, nici în formă și nici în substanță. Dincolo de variația metrică, transpare o structură clasică, fermă și echilibrată, în porniri afective spontane, dar repede convertite în reflecție.

Se pot observa aceste trăsături oriunde; în acel poem intitulat **Cît mai tîrziu** în care afirmă longevitatea sentimentelor, în acel **Exercițiu la o temă argheziană** și aproape pretutindeni.

Reflexivitatea mai presupune și o confruntare nu numai cu alte momente temporale, ci și cu alte momente spirituale: Darie Novăceanu își găsește un punct de reper în Arghezi, așa cum își găsise unul în Milcov sau în Guadalquivir și va scrie deci acel **Exercițiu pe o temă argheziană.** Același lucru, cu acel aproape legendar poet care a fost Gongora **(Pe o carte de Gongora);** sau cu acel nu mai puțin legendar contemporan al secolului nostru care a fost Federico Garcia Lorca și cu care dialogul lui Novăceanu este nu numai evident, dar și fructuos.

Novăceanu nu-și refuză un fel de anecdotică lirică din care extrage o morală. **Stăm alături** cuprinde două momente care se confruntă, doi termeni, prezentul și trecutul, racordați prin intermediul unui „operator" care este **pămîntul.** El reia de altfel motive vechi cărora nu le dă decît stilul său personal, adică le modifică profund. Un exemplu concludent îl constituie **Crinul.** Dar el consolidează și o simbolistică tradițională, cum se întîmplă în **Boii.** Iată deci un animal, un om, o ființă, o alegorie, a cărei semnificație este aceea a continuității unei mișcări istorice milenare, tragică prin absența oricărei modificări, dar ființe care totuși „...poartă trecutul / din calendare peste depărtări..."

Cu riscul de a vulgariza puțin, vom face cîteva observații despre tehnica poetului. El frecventează cu egale succese versul alb și cel rimat, metafora ca și propoziția pur referențială. Ceea ce e important, este faptul că el exclude inutilul, construindu-și poemele numai din materiale necesare, fără elemente parazite sau aparent decorative. O frumoasă poezie este **Semințe ale mișcării** care se bazează pe o acumulare de asociații polarizate prin existența unui unic termen, din a cărui ciocnire se degajă de fapt misterul existenței și incapacitatea omului de a descrie acest mister, altfel decît prin atingeri învăluitoare. „Semințe-ale mișcării, schițe / de ideal, transfigurate / în unghiurile aripii, deschise / în somn de vînturi / între două ore, / sau între patru anotimpuri, / cu dragostea îngemănate; / voi care ignorați mereu / sfîrșitul în nisip al mării, / și niciodată nu vă-ntoarceți / pe-același drum, / voi păsări, gînduri risipite..." Parcă blagiană, **Celei care trece rîul** propune interesante ranversări de efecte și cauze, de spații și sentimente: „Nu. Stelele nu cad. Se clatină doar. / Nu. Sălciile nu fug. Se apleacă numai. / Ai grijă. Ai grijă, ceru-i adînc, / Stîncile norilor scapără rar..." Același lucru în **Inscripție pe un buchet de flori:** „Dincolo de culori stau mîinile grădinarului / În tulpini dorm ploi răsucite frumos; / În frunze se odihnesc unelte tocite". Procedeul este, după cum se vede, acela de a construi totalități fenomenale prin intermediul unui singur obiect care acumulează posibilitățile cauzei și efectului, al originii altor fapte, dincolo de structurile aparente. Se află aici, bineînțeles, o menire, o logică, o rațiune care întreprinde acțiunea de aliere a virtualităților obiectului.

O schemă eficace bazată în special pe respectabilitatea unor secvențe lexicale poate fi întîlnită în **Hiroșima.** Se generează astfel caracterul monocord și monocrom al unei obsesii, al unei terori unice. Dar cea mai interesantă piesă din volum, sub aspect tehnic, este **Romanța teilor.** Poetul construiește o strofă ritmată și rimată pe care o rupe violent printr-un vers care fără să fie din punct de vedere al mesajului o concluzie, poate fi asemănat, prin șocul produs de lectură, cu o lovitură de teatru.

Ar mai trebui amintite multe alte poeme. Bunăoară, acea **Scrisoare netrimisă,** bazată pe o terapeutică a tristeții, sau **Amintindu-mi pastelul** și acel impresionant **Basm în munții de piatră** al cărei farmec misterios nu ne încumetăm să-l distrugem printr-o perifrază.

Așadar, Păsări de lut. Din apă și din lut, Darie Novăceanu face păsări cîntătoare. Din cuvinte și din sentimente, din cuvinte și din idei, din cuvinte și din amintiri, din cuvinte și din presupuneri, el modelează păsări pe care ar vrea să le vadă zburînd. Iată un program poetic exprimat fără trîmbițe și tobe, saxofoane sau tunuri, cu o discreție și o sfioșenie care pare a fi întîlnită din ce în ce mai rar astăzi. Și păsările sale de lut zboară. Cum spune el într-un alt poem al volumului „...Făcînd din suflet și din gînd, / peste adîncuri goale, cîntece și punți".

2

GHEORGHE TOMOZEI
„Poezii"

Primul volum al lui Gheorghe Tomozei, „Pasărea albastră", apărut în urmă cu zece ani, definea un senzual, ocupat cu descoperirea culorilor și freamătului copilăriei, cu transcrierea încîntată, în cadențe eminesciene, a senzațiilor inedite ce le provoca universul celor douăzeci de ani, populat activ cu păsări, ciute și cerbi simbolici (ca în Labiș). Versurile aveau cantabilitate, uneori cu ecouri de romanță. De atunci, Tomozei a publicat șase volume — fecunditate mai puțin obișnuită la poeții generației sale —, fiecare volum marcînd efortul de sublimare a poeziei. Cel mai recent, „Poezii", este însă aproape renegant față de „Pasărea albastră".

Poetul e pus parcă pe sfărîmarea icoanelor tinereții, adulate cîndva, obsesia îmbătrînirii și a morții traversează violent volumul, universul interior e depopulat de imagini, ca în urma unor devalizări sau cataclisme, au rămas numai *carnea, sîngele. oasele,* mereu invocate ca alcătuiri ale unei anatomii elementare și factori de mutație organică, singurele avataruri care-l mai pasionează pe poet fiind cele ale trupului. Inseși amintirile, mai de mult stimulenți ai statorniciei („Poate spre alta pașii mă chemau / Și vrut-am poate să te dau uitării, / Dar amintirile reapăreau, / Precum catargele din apa mării..."), sînt acum refuzate cu aceeași patimă cu care, înainte, erau chemate: „Trebuie să-nveți să uiți, / să nărui amintiri, pentru ca tu să rămîi, / să le alungi / și să le pîngărești...". Și, mai departe: „...Îți trebuie / memoria lașă a plantelor / care uită dezastrele repetate-ale toamnei / și-s gata, din lut, să răsară // ca-n prima dimineață de luni / a lunii...". *(Să uiți).*

După zece ani de la primul volum, Gheorghe Tomozei a pierdut mult din eleganța și prospețimea imaginilor de început, din suplețea versului, din continența senzațiilor și chiar din diversitatea expresiei poetice, a cîștigat în schimb adîncime, un mod mai dialectic și mai nervos de a gîndi liric, o neliniște generatoare de întrebări existențiale. Adîncindu-se, matca sa poetică s-a îngustat totuși, astfel că multe din poeziile cuprinse în volumul recent se parafrazează reciproc pînă în pragul tautologiei. În plus, furia iconoclastă cu care poetul își renegă universul liric incipient s-a abătut și asupra expresiei, tulburînd-o, întunecînd-o și, uneori, conducînd-o la purul dezacord logic: „cu mîinile înfipte în sîngele vostru", de exemplu. Vom admite însă că drumurile în adînc sînt deobicei întunecoase, anulînd contururile ferme și gesturile clare. Și, în sfîrșit, mai interesant ar fi inventarul activ, al valorilor poetice dobîndite, decît inventarul pasiv, al pierderilor.

Maturitatea a săpat o cută de neliniște în poezia lui Tomozei, i-a conferit o dimensiune dramatică. Chiar și într-o *Odă poeților daci* se simte această închietudine, stîrnită aici

de neputința cunoașterii, de o discontinuitate tragică în istoria spiritualității poporului. Poetul e răscolit de soarta valorilor spirituale spulberate fără urmă sau poate transmise anonim urmașilor. El caută umbra poeților daci „printre arborii / și ripele despicate de ger / ale graiului nostru, / printre boabele de grîu / și rădăcinile de mătrăgună, / în fîntîni cu hoituri de vulturi / devenite apă verde, / în piatra colcăind de aur / și în văzduh". Întrebarea sună grav, ca o nevoie acută de reintegrare în istorie: „Unde ați pierit / voi, bărbați tragici / străbătînd pădurile și pietrele, / asemeni zimbrilor / de grumazul cărora spînzurau / oalele cu cenușa morților, / în ce v-ați risipit?". Înverșunata căutare în timp e cu atît mai dramatică, cu cît poetul pare să dețină certitudini infailibile: „Sînt sigur că ați fost, / trebuie să fi avut o limbă a voastră / în care să vă șuierați versurile nescrise / fiindcă n-ar fi încăput în nici un alfabet, / sînt sigur că v-am zărit printre ostenii / iernilor cu moarte, / dar umbra voastră n-o pot distinge / pe nici o lespede, în nici o peșteră". Ideea aceasta, a unei aventuri a spiritului pornit în căutarea propriilor izvoare, definitiv dispărute dar *resimțite* în permanență, ni se pare a fi de o inedită frumusețe poetică.

Războaiele adîncesc neliniștea poetului și e de notat în acest sens poezia *Coșmar cu soldați:* „În somn sîntem soldați anonimi (...) Războaiele lumii nu mă lasă să dorm, / încă nu mă lasă, / mi-e frică de somn...". Somnul rațiunii naște războaie, coșmarurile omului modern. De aici spaima de somn și dorința de somn, de aici anxietatea unei existențe bîntuite de „coșmaruri cu soldați". Se adaugă neliniștile de ordin erotic *(Altiel)* și acelea iscate de limitele comunicării, ale intercunoașterii.

Imposibilitatea de a spune totul despre toate, dar mai ales despre sine, iată un motiv omniprezent, o constantă a dezbaterii lirice. Tomozei e conștient că o problemă de prim ordin a omului modern rămîne problema comunicării. Apropierile sînt relative: „Nici tu nu mă cunoști, care stai / peste drum de sîngele meu...". *(Să mă cunoști...).* Distanțele persistă, se amplifică: „...mă trezesc / cu un pas mai departe de voi / mereu cu un pas — / și numai vîntul îmi citește buzele..." *(Distanțe).* Mai presus însă de aceste distanțe este efortul de comunicare și de comuniune, dorința omului de a se regăsi în semeni, de a rezuma, prin ființa sa, umanitatea. Este zona generoasă a volumului, zona în care poetul, consecvent elanurilor adolescenței, caută febril posibilități de a menține în funcțiune dialogul cu lumea, ca în această *Confesiune:* „Vă puteți bizui pe mine, / și mă voi sfîrși mai devreme / decît voi, fiindcă niciodată / nu mi-am trăit vîrsta, singur, / și-adaug trupului vostru / sîngele meu anonim. // M-ați găsit? Sînteți siguri?" Ideea „transfuziei" apare și în alte poezii din volum, „sîngele generos" fiind una din imaginile-cheie.

Se petrec nenumărate transferuri de personalitate, dintr-un trup în altul, sincrone ori succesive, ca într-o metempsihoză generală, pentru poet fiind cel mai simplu lucru să „te încui" în carnea altcuiva, să „cazi" în cineva etc. Evident, repetate prea des, intermulările acestea, schimbul de locuințe trupești încep să obosească la lectură, ca și abuzul de sînge, carne, oase. — răsărite unde te aștepți și unde nu te aștepți. (Reversul laitmotivului obsesiv este aici monotonia, senzația de sărăcire imagistică). Există însă cîteva poezii în care „metempsihoza" poartă sensuri umane profunde și, nu o dată, idei poetice elevate. Imaginea luptătorului care se consumă, trecînd în „cellalți", asimilat de tovarășii de luptă, apare ca un simbol al solidarității totale: „Se depărta, / și cu fiecare gest devenea mai puțin. / simțeam cum cuvintele îl consumă, îl modifică, / ni se părea că ne hrănim, fără s-o spunem, / din sîngele celui ce agoniza, / și-am fi vrut să-l înconjurăm în veghere, / restituindu-ne lui, / am fi vrut să-l facem să rămînă". *(Luptătorul).* Mai interesant ni se înfățișează însă acest exercițiu de reîncarnare anticipativă, ca să-l numim astfel, poetul desenînd prebiologic destinul urmașului: „Urmaș al meu sub ceruri de pămînt, / cu stele șiroite peste zare, / cenușa ta, vibrată altfel, sînt, / anticipînd crepusculul pe care / tu n-ai s-ajungi să-l mai trăiești, cîndva. / În trupul meu se sapă / pe lîngă anii mei și vîrsta ta / și sîngele în vine mi se-ngroapă / ca apa-n apeductele de lut, — / albastră umbră a singurătății, — / în iarnă încălzind, neabătut, / ciolanele de piatră-ale cetății. / Eu moartea ta o-ncerc pînă ca tu / să te înalți, iar trunchiul meu fierbinte / limanuri străvechi străbătu, / genunile de foc dintre cuvinte. / Din flăcări năzuind să mă consume, / eu mă ridic sub cerul înghețat / și sîngele arzînd, mi-l strig în lume: / statuia ta sînt, timp îndepărtat!" *(Poem).*

Motivul se bagatelizează însă cînd devine simplu pretext pentru o declarație de dragoste mai insolită, compusă în termeni de șlagăr onorabil: „Toate versurile care se vor mai scrie pe lume / s-au scris. / scriem numai versurile altora... // Prin iubita nenăscută încă. / Au și trecut cîtiva bărbați. // Acest trup l-am mai purtat / pe cînd eram tatăl meu. // Sîngele începe să mă doară / și mor / pînă mă plictisesc. // Frunza asta a mai căzut, / zăpada a mai fost ninsă, / numai pe tine / nu te-am mai iubit". *(Repetare).*

Cu toată nostalgia pentru suavitatea ingenuă a poeziei de acum un deceniu, nu putem să nu observăm că versul lui Gheorghe Tomozei s-a agravat, s-a substanțializat, că armoniile au trecut în interior și, mai ales, că au apărut dezarmonii rodnice. Culegerea de față păstrează și cîteva poezii cu ecouri din volumele precedente, mai puțin încrîncenate, mai fluide (*Toamna se-nchide, Bătrînul și cărțile, Sonetul-psalm, Iarna Bucureștilor, Spectacol autumnal* etc.), care îndulcesc geometria aspră, complicată a volumului și care ne fac să ne gîndim cu optimism la o anume continuitate vitală.

3

CONSTANTIN STOICIU
„Dimineața"

Recenzînd la această rubrică un alt volum de debut, încercam să arăt dificultățile pe care le întîmpină critica în tentativa de a defini profilul unui tînăr prozator, de a-l izola de masa isomorfă a unei personalități colective.

Constantin Stoiciu nu se desolidarizează de coloana promoției sale — e vorba, în mare, de ultima promoție a colecției „Luceafărul" — dar aspiră mai activ decît alți debutanți la un certificat de creație individual. Este și atras de stările vagi, ambigue, de distorsiunile afective și de discontinuitatea logicii interioare a eroilor, nu se prea dă în vînt după narațiunea „rotundă", după construcția epică bine încheiată și așezată gospodărește pe temelii tradiționale, îi plac dialogurile echivoce, fără predicat și fără un înțeles „la vedere", preferă sugestia, descripției și analizei. Dar ceea ce-l deosebește de majoritatea confraților de eșalon, este faptul că nu face experiență „pe loc", ci deduce adevăruri artistice din experiențe anterioare, eroii lui par cunoștințe mai vechi, familiare, care *acum* se poartă și se exprimă cam straniu, obiectele lui sînt palpabile, au trei dimensiuni, totul, atmosferă, gesturi, cuvinte, confirmă apercepția. În plus, Constantin Stoiciu nu evită concretul istoric și concretul moral, scrie despre viața șantierelor socialiste, despre muncă și problemele muncii, despre reflexul etic al raporturilor dintre individ și colectivitate, despre adolescență și tinerețe ca virste ale energiei pozitive, ale propensiunii creatoare și nu doar ale tulburărilor psihice indefinibile. Imaginea șantierului este, de fapt, imaginea unor relații interumane, cu un accent special pe prietenie și dragoste, apoi imaginea efortului acaparator, epuizant și a oboselii plăcute ce urmează muncii, ecoul — ușor alterat de trecerea timpului — al entuziasmelor și tristeților adolescente, toate prinse, într-o scriere fină, discretă. *(Acele 14 zile, Ia-o din loc!)* Eroii lui, în deosebi cei tineri, sînt imprecisi în comunicare, dar în fond, foarte serioși, preocupați de propria frumusețe lăuntrică (precum cei doi prieteni din *Legenda*), cu oroare de comoditate (Vive, din *Ia-o din loc!*), cu o exuberanță frînată sau, dimpotrivă, exclamată: „Îmi plac oamenii, Vive, spuse deodată Mariana. Îmi place viața, Vive, iubesc totul, nici nu-ți imaginezi cît de mult iubesc viața aceasta a noastră".

Observația prozatorului parcurge, în general, cîmpul dintre două extreme: existențele împlinite și existențele ratate, oprindu-se și asupra procesului de formare a unor idealuri de viață. La un capăt sînt eroii care-și alcătuiesc viața din evenimente frumoase, din diverse bucurii diurne, trăind o imensă pace interioară, cu satisfacția plenitudinii, și ignorînd cu bună știință rătăcirile ce vor fi fost *(Dorințele, Un început de zi).* E aceeași fericire simplă, calmă, totală, care topește inadecvările, ca în filmul lui Agnès Varda. Oamenii simt mai mult și mai intens decît pot comunica, „nu au la îndemînă vorbele" (Marcu, din *Dorințele*). Și totuși îi agită o nevoie aprigă, irezistibilă de comunicare, un imperativ al corespondenței sufletești, au întotdeauna ceva să-și spună, căci, filosofează Ciundrea din *Un început de zi,* „numai așa reușesc oamenii să fie buni". La celălalt capăt sînt eroii care poartă greutatea evenimentelor urîte, a ireparabilului, care-și contemplă ratarea *(Expresul de seară),* sufletul devalizat, schilodit de simțul negru al proprietății, ca Sebe din povestirea cu titlu saroyanesc *Fețe, oameni buni,* ori se zbat în falsitate, ca Unduianu din *Vals lent.*

Constantin Stoiciu este, asemenea multora dintre colegii săi de generație, un prozator al cotidianului psihologic, al faptului comun. Chiar și tragicul e tratat diurn, dovedindu-se cum întîmplările obișnuite nasc legende. Fără să se gîndească nici o clipă la moarte, fără nici un dram de conștiință eroică, doi oameni mor înghețați, după ce rătăciseră, pe viscol, drumul de la șantier spre casă. „După aceea s-a născut legenda". *(Legenda).* Uneori însă, cotidianul, fărîmițat excesiv, curățat de semnificații mai adînci, se răzbună și produce povestiri seci, plicticoase: *Dimineața, O păpușă atît de frumoasă.*

Deși dezinvolt și neșlefuit, scrisul tînărului prozator este nu o dată frumos, de pildă, după ore de muncă la cîmp, oamenii nu beau, ei „sărută apa".

4

OVIDIU GENARU
„Un șir de zile"

Titlul volumului exprimă bine caracteristica poeziei lui Ovidiu Genaru. E o poezie a stărilor de spirit succesive, dispersate, delimitate. E necesară o calitate sau un defect pentru o atît de bună intuiție a propriului specific: un soi de detașare față de scris, o absență a participării, poezia apărînd ca o activitate exterioară, ușor de prins în definiții.

Poetul apare mulțumit de sine și de condiția sa, vagabondînd cu o notă de umor, pentru a culege impresii. Îi e foarte la îndemînă obiectivarea în alte ipostaze, de unde un lirism al personajelor, al măștilor sau o pură descripție a unor posibile linii interioare în psihicul altora *(La stația meteorologică, Mare rea, Țapinarii, Plase).*

Din speța „intelectualului pragmatic", poetul mîngîie stihiile pe creștet știind din auzite de dimensiunile lor, dar nedescoperindu-le latura de grandoare, ci doar pe cea ridicolă, inconștientă, ușor de dominat prin om: „Tărîm asfințit în ceață / cînd pisicile fumurii ale mării / se-aruncă asupra mirosurilor de înecați, / vămuiesc cimitirul de scoici, / dau găuri în fundul bărcilor, / tărîm asfințit în ceață // cînd mintea e singurul far / de luminare a mării / și pisicile fumurii se retrag și apar / încercîndu-mi picioarele / dar neputînd să le muște, / sufletul fiind bine închis / într-o piele fără fisuri // mamă Natură, flămînd de eroziune, / pisicilor fumurii / aduc o farfurioară de lapte / pe tărîmul asfințit în ceață, / cu o barcă legată de țărm ca un cal". *(Pisicile mării).*

Această minimalizare cu ironie implicită nu ține de o atitudine care pune contraste între esență și aparență, întuind ambele extreme ale realității — banalul și sublimul — ci dintr-o stare nativă, permanentă, care își apropie automat universul.

Nimic nu-l poate capta integral, dar dedublarea nu e sceptică, ci un fel de libertate a spiritului care se bucură de analogii, de spectacolul minții și lumii, lăsîndu-se impregnat de impresii, cu suficientă detașare pentru a le exprima instantaneu. Să ilustrăm.

În liniștea retrasă a mînăstirii, memoria rămîne agățată de trecut, inteligența de viitor ca o geamandură ce nu se lasă acoperită de ape și poetul schițează, modern și naiv, gestul suflării într-o trompetă foarte concretă, de pe cerdacuri mistice *(Amurg la Agapia Veche).*

Nu-l inhibă reverența altora față de marile momente ale vieții, față de marile sentimente și le colorează pe toate cu neologismul ușor neadiacent, cu cuvîntul-clișeu, cu nuanța de comun care însoțește pretutindeni sublimul.

Dorința devine astfel o rufă care poate lua chipuri fumurii de femeie lascivă, grea, cărnoasă, purtată într-o echilibristică a imaginației pe mari tăvi de argint, deasupra minții, într-o reprezentare cu urme de figurație orientală. Ca un hermes familial, femeia împodobește versul, introducîndu-l în universul casnic *(Nopțile prea lungi).* Arta se face printre pisici, flori așezate în fereastră și gemete de pian, care trebuie să se deprindă, toate, a trăi împreună *(Pune apă la flori).* Poetul exclamă în fața peisajului pestrit, gălăgios al prînzului la iarbă verde — „e adorabil", cu ironie, dar nu sarcastic, căci el însuși face parte din tablou.

Nu-l interesează ce s-a spus și cum s-a spus înaintea lui. De aceea se lasă solicitat de antitezele cele mai facile (o diseuză cîntă peste drum de cimitir), de propoziția cea mai la îndemînă.

Pe undeva, s-ar zice că descoperim similitudini cu Marin Sorescu. Și la unul și la celălalt e prezentă nota de intelectualitate boemă, care pune în discuție mari probleme într-o atitudine de familiaritate. Dar la Marin Sorescu, dezinvoltura e aparentă. Există acolo neliniști, teamă, nostalgii. Copilăreala e doar o atitudine protectoare, o întîrziere în virste apărate, poetul e în fond un neadaptat vieții comune, gata să problematizeze totul, la nivelul glumei autoironice.

Ovidiu Genaru e în schimb, foarte sigur sau, dacă nu, nu-și pune problema certitudinilor, de aceea se adresează unor straturi mai puțin profunde ale sensibilității noastre. Atitudinea cititorului e una de curiozitate față de un tip psihologic care se conturează expunîndu-se. Ca expresie a unei variante umane aparte, poezia lui O. Genaru „interesează".

Aqua Forte

ERRARE TYPOGRAPHICUM EST...

Există greșeli tipografice pe care cititorul condescendent le trece cu vederea, iar cel neavizat nici nu le observă. Un cuvînt scris greșit poate fi reconstituit prin intermediul contextului și paguba nu este prea mare. Dar alteori, modificările tipografice iau forme mult mai interesante. În articolul Martin Heidegger și esența poeziei (Luceafărul nr. 49/1966) ni se amintește că filozoful german a scris o carte intitulată Was heirat denken? Oricine va cerceta bibliografia operelor lui Heidegger va da însă de titlul Was heist denken (Ce înseamnă gîndirea ?) care este, oricum, ceva mai puțin spectaculos și actual, dar mai aproape de adevăr decît „heirat" care înseamnă „căsătorie".

Suprarealismul tipografic este prezent în ultimul număr al revistei Amfiteatru prin deformarea onomasticii și topografiei în cazul cîtorva opere și personaje ale lui Thornton Wilder. Femeia din Andros ajunge să fie Femeia din Andras, iar Sabine, slujnica, se metamorfozează în „Goberin, slugarnica..."

Să ne amintim apoi că unul din volumele nu de mult apărute în colecția Luceafărul, semnat de Ion Pop poartă pe copertă titlul Propunere pentru o fîntînă, iar în interior se vorbește de Propuneri pentru o fîntînă. Relativizarea aparține poetului sau tipografiei — încă nu știm. Mai interesant însă este un amănunt al recentei monografii consacrate de Editura Meridiane lui Gh. D. Anghel. Din textul introductiv semnat de Petru Comarnescu aflăm că Anghel nu și-a sculptat niciodată chipul, și că aceasta ar fi o probă că artistul a ținut să facă abstracție de propria sa persoană, și, însfîrșit, că albumul conține o fotografie cu un Anghel într-o atitudine solemnă, transfigurată etc. etc. Am căutat atitudinea solemnă, transfigurată a unui Anghel aflat singur cu gîndurile și aspirațiile sale, am încercat să mă conving de valabilitatea aprecierilor prefațatorului dar nu am reușit. Căci fotografia lipsește. Lipsește din ediția românească și din cea franceză, din toate edițiile și din toate volumele. Fotografia e prin urmare perfectă, e minunată, căci, vorba lui Caragiale, ea nu există. Poate că prefațatorul ar fi trebuit să cerceteze volumul înainte și după semnarea prefeței, poate că editorul ar fi trebuit să citească prefața înainte și după definitivarea ediției. Se pare însă că fiecare a rămas singur cu gîndurile și aspirațiile proprii, ceea ce demonstrează că povestea cu incomunicabilul este totuși actuală nu numai în cazul păcălelilor de 1 aprilie.

Cazurile erorilor de tot felul sînt mult mai numeroase. Și poate că factorii responsabili ar trebui să mediteze la acest lucru. Neglijența sau ignoranța „salarizată" nu folosește nici prestigiului scrisului tipărit, nici cititorului care vrea să se informeze.

INCLEȘTAREA CU... SOMNUL

Pancreas, splină, ficat, diafragmă, bilă, duoden, trahee, aortă etc. sînt cuvintele de mare circulație ale cărții. Mai înainte de orice sentiment, stare sufletească sau idee, volumul **Încleștarea cu moartea,** semnat de Ion Vintilă și subintitulat **Din jurnalul unui chirurg** ne sugerează o foarte intensă senzație: aceea că sîntem plini pe dinăuntru cu tot felul de organe, ca niște dulapuri bine închise, cu foarte multe rafturi ticsite cu sticle și sticluțe. De-abia am citit zece pagini și ne e teamă să facem cea mai precaută mișcare: să nu se răstoarne, doamne ferește, ceva înăuntru, să nu explodeze, cu un pocnet sec, pancreasul, să nu se desumfle, cu un șuier ușor, splina... **Încleștarea cu moartea** se vrea o carte trepidantă, dramatică, pasionantă. În realitate e idilică, melodramatică fără compensații, lipsită de surprize. Singura surpriză e tonul mult prea voios al chirurgului-povestitor, care pare să nu fi văzut în viața lui sînge. Căutăm o umbră de gravitate în glasul autorului și n-o descoperim. În schimb cartea e atît de dulceagă încît dacă în timpul lecturii ni s-ar întinde buretele înmuiat în oțet l-am stoarce lacom cu dinții pînă la ultimul strop.

Totul merge strună în această carte: oamenii sînt cu toții minunați, cutare e „inimos, săritor și harnic", altul e în schimb „inimos, sîrguincios și săritor la toate", doctorul Preda se îndrăgostește pînă la urmă de fata care tînjea după el, doctorul Vornic își pune viața în primejdie și apoi se arată din cale afară de modest, un pacient vindecat nu mai vrea să plece din spital, între o bolnavă și o doctoriță se leagă o prietenie strînsă, e relevată „munca harnică și atentă" a surorilor, personajele sînt atît de preocupate încît norbesc singure cu voce tare, doi dușmani de moarte se împacă, dar nu într-un mod obișnuit, ci unul dintre ei (doctorul Bratu) sare în foc (la propriu) pentru a salva manuscrisele lui Popescu, rivalul său; iar pe acesta, finalul cărții îl surprinde îngenunchiat lîngă patul de convalescență al lui Bratu etc. Îngrijită de oameni care au atîtea calități nu e de mirare că o bolnavă care sucombă... învie! Dar să nu ținem neîntrerupt sub bisturiul critic un chirurg. Să mărturisim mai degrabă că lectura acestei cărți nu este cu totul dezagreabilă. Faptul se datorește nu atît calităților povestirii (există și așa ceva: cursivitate, sclipiri de umor), cît defectului ei principal, acela de a fi încheiat un pact de complicitate cu tot ce e urît și necevoluat în viață. De îndată ce citim primele pagini ale cărții, înțelegem că putem fi liniștiți, partea neplăcută a lucrurilor nu va fi aici divulgată, nimic nu ne va putea speria. Ne aflăm parcă într-o cameră, focul arde în cămin... Afară vîntul suflă turbat, nămeții ajung pînă la ferestre. Dar aici în cameră nimic rău nu ni se poate întîmpla. Ne simțim bine, e cald și încet-încet ne dăm seama că ne aflăm într-o plăcută încleștare cu somnul... Să recunoaștem că sîntem foarte departe de făgăduințele cuprinse în titlul acestui volum.

ULYSEE

avancronică

de NEAGU RĂDULESCU

ANA BLANDIANA: „CALCIUL VULNERABIL"

AL. ANDRIȚOIU

SENS

Sînt fericit că pot să cînt
cu mierla la-ntrecut și cucul, –
că pe-un mărinimos pămînt
cutează spicul, crește nucul.

Nici n-aș mai cere altceva
în tinerețea mea tîrzie,
ci fără numai cîte-o stea
care să-mi crească-n poezie.

Și o vioară mai de preț
cu zvon de zori și zvon de seară,
care să plimbe-n frumusețî
meleag de lume și de țară.

Încolo nici un onorar
și nici o floare-n pălărie.
Corăbiile-n pălimar
catarg au foc de poezie!

Nu cred în marele mister
și-n neființa stîrpei mele
Pe cerul gurii am un cer
cu constelații de măsele.

Și nu mă văd niciînd pontif
pe zarva muzelor celestă.
Eu sînt poetul apocrif
care atestă sau detestă.

Am țară și partid și neam
și casă și copil și glie
și am hîrtii pe cari visam
o foarte mare poezie.

MORILE

RELUÎND UN VECHI MOTIV

Ritos se-nvîrte roata morii
peste albastre temelii
iar apele i-aduc cîmpii
în jocul lor secund de-a norii,

în jocul lor înalt de-a ploaia
care se-ntoarce de la cer –
Capitoline găște pier
în lumi de nuferi. Iar văpaia

amiezii fecundează foc,
încît prin aerul ce doare
ne pare totul o plecare
spre roata care-ar sta pe loc.

O! roata! Geometrii eline
frumos gîndite de demult
cu forma ce se-adună-n sine
admir acum, privind, și-ascult.

Și, vai, deodată, roata morii
mi s-a părut că ar pleca,
din forma ei, spre-altundeva,
încet, cum pleacă visătorii.

Curgînd spre-un tînăr scoc, agale
se rupe moara de morar
lăsîndu-l alb și singular
lîngă ruina morii sale.

Ca lebăda plutește, iat-o!
pe ape care cresc în mers.
Ci, încotro, tu, cerc pervers?
Spre ce liman, destrăbălato?

Să macine prin lume grîu
pe rîuri iuți, pe fluvii blînde,
ea-și duce nobile osînde
în munca-i cruntă, fără frîu.

Ca din mandibule pietroase
împătimatele cîmpii
să cearnă dulci argintării
prin site, duble, de mătase.

Să-și coacă pîinea și colacii
toți fiii lumii, a plecat
această moară din Banat
și curg spre ea, cu perle, sacii.

Noi unde vom mai măcina?
Ivită, întrebarea scurmă.
Dar alte mori sosesc din urmă
pe ape, de altundeva.

Sosesc pleiadele de mori,
exodul lor tot mai aproape-i,
de parcă vin, pe cursul apei,
din galaxii, orbiții sori.

ARMONII

Mi-e dor de o seamă de zile-duminici
și-n care să stau înspre crestele calme
din munții bătrîni, de granit, în Hercinici, –
punînd pe genunchi două frunze de palme.

E-un dor levantin să trăiesc sărbători
cu ample chermeze și ore-mpăcate,
la mînă să văd, cu surprinderi, cinci flori
drept degete cari se închid înelate.

Copacii cu frunze ca inima, toți,
și casele toate cu steaguri pe frunte
și drumuri cu-alaiuri și fierberi de roți,
văzduhul cu păsări și boare de munte.

Mi-e dor de-o lumină sub care să-adorm
cînd ceasul, din ore, aruncă cu stele
spre-argila ce-și umflă plămînii enorm
sub calda odihnă a oaselor mele.

Vreau bine să fie-mplinite în sine
și fructe și inimi și grîne și vers.
Să crească-n materii un pur univers,
cu liniștea, toate să fie vecine.

Atunci auzi-voi urmașii cum cresc,
strămoșii cum cîntă și timpul cum trece, –
legendele solului meu românesc
cum intră în sînge, din aura rece.

AJUN DE IARNĂ

Presimt zăpezi și prevestesc un alb
frumos ca de lumină tipărită.
Imi sună pasu-n drum ca banul calp
și-aștept ninsoarea ca pe o iubită.

Madonă albă pogorînd din cer,
ea o să vină, trebuie să vină!
Cu stele mari și-n stea cu ieru-i ier,
și-n ieru-i ier cu cîntec de lumină.

Presimt zăpezi. Și e cu-adevărat
că se va șterge urma-mi dinspre tine
ca un păcat ce-i, în sfîrșit!, iertat,
în timp ce alt păcat din urmă vine.

Va trebui să punem pentru ceai
și să ne fierbem vin cu scorțișoară.
E bine-acum în casă ca-n serai
cît încă de cu zori se face seară,

Poate chiar mîine eu voi fi-nstelat
locuitor de zone cu ninsoare,
citind din Francis Jammes și din Pillat
uitat de lună și ferit de soare.

Mă voi plimba prin alb și prin carate
cînd lumea iese din desmeticiri
și se confundă-n vastă puritate –
iar toate țările sînt omeniri.

CERAMICĂ

În casa mea, – ulcioare ardelene
cu linii ca de sîni și coapse rare
schițează scene pure sau viclene.

Calm, toartele sînt semne de-ntrebare
sau mîini aduse-n șold de-atîta lene.

Ulcioare. Buza prelungită parcă
către-un sărut adînc ce se refuză
se zbate-n vin, revine și încearcă
din strugure, în strugure, o buză.

E-o lecție duioasă de-a iubitul
și-n plus etnografia mea stîngace
domesticind, în luturi, infinitul
și setea de-a gîndi, visa și-a face.

E olul bun ce-mbucură pereții
pe un ștergar de-argint bătut în cuie.
E arderea-n cuptor a frumusețil
prin care apă, lut și foc se suie.

E un altar. Olarii mei, penații
și larii, subțiară lăcrimarii
în stil latin. Penații mor, uitații,
și s-au topit de-atîta vreme larii.

Artiștii doar, ca sculptori în argilă
cu un ulcior răneau necunoscutul,
atît de clar încît le-a fost chiar milă
să iscălească smaltul ars și lutul.

COȘARUL

S-ar cere-acum un cîntec...

Cîntăm acum un cîntec mai rar pentru coșar,
pentru acel ce-n mînă se joacă, brav, de-a fumul
iar către Bobotează servește legendar
să dea din horn zăpada, lărgind spre ceruri drumul.

Eu îl cunosc din fire de cînd m-a sorcovit
cu datinile puse-ntr-o floare cam focoasă
întinsă-ncet, cu gestul de lord dezmoștenit,
care, lovit, se-ocupă de focul meu din casă.

Coșarul, fericitul, e zeu înaripat
ce întreține, sacru, legendele străbune
și flacăra la care, suavi, am degerat
dînd doinei trup, baladei și nume și renume.

E filosof empiric al simplei înălțimi
la care timpi și spații își fac, pe casă, drumul.
Noi, cînd gîndim, ni-e sete de premii și mărimi,
ci, el, modest din fire, culege numai scrumul.

Și îl iubesc copiii cu un naiv elan
dar și cu-o gîngășie subtil cărtărească,
de parcă dînsul este un Scipiu African
ce-ar fi sosit cu tîrnul țepos să-i cucerească.

Coșarule, amice, tu ne aduci noroc;
bunăvestirea-ți este prezența, mai ales cu
o floare caldă-n mînă. Fă-mă să cînt cu foc
de Anul Nou, ca bunul Grigore-Alexandrescu.

Căci va să-ți dau podoabe de rime aurii,
și polițe, bacșișuri de-azur cu mare credit
și-un pașaport lunatic spre anul două mii
și laurii pe care, rîvnindu-i, nu-i prea merit.

CĂRȚI VECHI

Voi, cărți, cu lungi patine de timp și de strătimpi
caligrafii de mînă de fum și nelumească,
cu A suit pe linii de scară spre Olimp
de parcă înșiși zeii cerură să citească.

voi cărți cuprinse-n aripi de reci argintării,
cu pagini zugrăvite cu niște vechi argile,
în mers către-nceputuri de lumi. Calofilii
cu steme și paftale, cu păsări și zambile.

ce tristă luminare v-a înstelat cu seu
pe-a literelor floare cu-ncolăciri frumoase,
în punctul, ca un strigăt uitat de Dumnezeu,
pus după fraze scumpe și zodii firoscoase?

O! apocrifa taină a dulcei fantezii
cînd zeii-și iau toiagul și umblă prin păcate
și fac din stele floare și fac, în flori, copii
uitînd să se re-ntoarcă la ceruri lăudate.

Descăunări de ceruri au pogorît în cărți
cînd, pămînteană, crucea se face-n drum răscruce
și raiul se citește, pe Dunăre, în hărți
la toamna cu tămîie, la vin ce dor aduce.

Voi cărți cu-nfloriturâ de sipete și porți
cu rînduri așezate ca florile sub coasă,
voi vocea cea mai vie a celor ce sînt morți,
din inimă, din veacuri și de sub pluguri scoasă.

Ce alchimie aspră și-adîncă v-a ghicit
această floră scumpă de tușuri și cerneluri
cînd, bizantine-n polul de seară v-ați suit
să înspicați lumina-ntre turle și crenelurî?

Văd pagina rămasă ca un nadir brumat,
argintul ei din dalba cunună a miresii
și-aud cum teascuri blinde de maxilare bat
în fabrica de slavă-a preabunului Coressi.

Sau, mai demult, mă duce un gînd spre Dosoftei,
psalmistul cel cu nervii și melosul în strune,
cu care zboară încă naivii ani ai mei
către-nceput de harfe și-nspre nucleu de lume.

Iubesc epigonia acestor moștenirî
și aura prin care mă-ncumet la vorbire,
căci ascultîndu-i limba cu-alese împletirî
sînt patriei tulpină de spirit și cinstire.

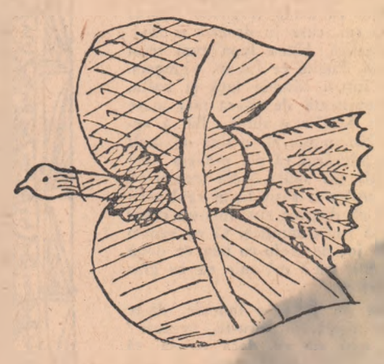

CONCURSUL „GAZETEI LITERARE"
Ilustrație la „Pe drumuri de munte" de Calistrat Hogaș.
Fotografie de
NICOLAE NICOLAESCU-București

CEZAR BALTAG

O FECIOARĂ DE ȚIPĂT LOCUIEȘTE IN SOARE*)

Șoviire încetă
a soarelui
și noaptea trădează întunericul
și urlă
și se întoarce
și îl trădează din nou.

Agonie în hohot
a soarelui
și nimeni înghite brusc lumea
și se sperie de întuneric
și o aruncă afară
din nou.

Sincopă de spațiu
și gura
se sufocă în secunde de piatră
și se lipește ca o ventuză de moarte
și o neagă
și împietrește din nou.

Crește un viscol veșnic
dinspre niciodată.
O fecioară de țipăt
locuiește în soare
ca frigurile în carnea omului
a treia zi.

Spasm divin.
Întuneric al formelor.
Întuneric al ruperii sinelui.
Nemișcare. Cutremur. Nemișcare.
Cutremur. Odihnă în țipăt
a lumii
oh, împietrită și veche și sfîșietoare
odihnă în țipăt a lumii.

PENTRU CEL CE NU O VEDE

Ea pleacă înainte
de a fi sosit.
Ea arde înainte.
de a se aprinde.

Caută ziua cu lumină
și nu o găsește.
Rotile se aleargă una pe alta
și nu se ajung.

Pentru cel ce nu o vede
ea este
iar cel ce o vede
nu mai este el.

Ca și cum toiagul ar mișca
pe cel ce-l ridică.
Ca și cum piatra ar fi dumnezeul
celui ce aruncă cu ea.

Cel tîrziu la mînie
tace pe metereze.
Nesfîrșitul își mănîncă hotarele.
Pașii ies la amurg.

Bîntuie un viscol veșnic
dinspre niciodată.

Păpădia își rîde
de piatra de mormînt.

DURERE DIN DURERE

Mă dau spre lumină
lumilor
și voi avea umbră
și ochiul va arde văzînd
și urechea va fi vinovată de sunete.

Voi spune miezului nopții: dă-mi drumul,
și amiezii: nu mă opri,
și voi porni și voi treiera zilele
și voi măcina drumul ca pleava
și îl voi vîntura și vîntul îl va duce
și voi trece și soarele pentru mine
se va stinge cîndva pe pămînt.

Ochii bat lumile,
Ochii treieră lumile.
Lăcuste de ploaie uscată
forfotesc în hazard.
Cine se răstignește pe sine
în nașterea sa?
Totul e moară a totului,
totul e capcană a totului,
ca șarpele încolăcit pe coasă
astfel
viu eu din tînărul
meu mormînt.

Durere din durere. Nicăieri adevărat
din nicăieri adevărat.
Născut iar nu făcut. Și ca un orb de mînă
în lume petrecut.

TU INAINTEA MEA

MOTTO:

Apoi tăcu și se adsea
(„Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte").

Ieși Soare din soare,
ieși Soare din nouă,
ieși soare din opt,
ieși soare din măduvă,
ieși soare din șapte,
ieși soare din șase,
ieși soare din cinci.
Ieși soare din inimă.
ieși soare din patru,
ieși soare din trei,
ieși soare din sete,
ieși soare din doi.
Ieși soare din vine,
ieși soare din somn,
ieși soare din unu,
ieși soare din moarte.

Tu.
Tu înaintea mea
ca un Nu înalt,
tu altul
ca focului apa,
șoim în balanță, rostește-mi numele
și dispari
și întoarce-te și dispari
și întoarce-te.
Orb acul cîntarului ne clatină
și murim,
și înviem ritmic pe rînd
și pierim și ne nastem la loc
în aceeași secundă.

Iată trec pragul ființei
și ca lupii ce tabără prada
sar asupra mea simțurile.
Iată îmbrac incendiul
cărnii mele
și respirația mă tese
cu o suveică de zgomot, nimicitoare
între a fi și a nu fi.
Lumina depune cenușă
și zgură de argint
în auz,
ochiul arde văzînd,
urechea e vinovată de sunete.

Zei foame primiți-mă. Jertfa supremă
sînt eu
în trupul acesta.

---

*) Fragmente din poemul „Tinerețe fără bătrînețe".

EUGEN BARBU

TELEGA

Cît timp trecuse de cînd îl aduseseră aici într-o colivie de lemn după ce fusese dat prin iarg spre ruşinare? Cine mai ştia? O vreme ţinuse socoteala zilelor, pe urmă nu mai ştiu de nimic, cerşind în gînd Dumnezeului ce-l părăsise ploi mari în lunile cînd vara pîrjolea de sus înăbuşind ocna şi făcînd aerul uscat şi sărat, vreme cînd viţaşii şi mîglaşii, laolaltă cu ciocănaşii cereau paznicilor în cor, să le trimită butoiul cu apă, adus de caii cei orbi ai crivacului taman de la Pociovaliştea, peste care trecuse la podul Vălenilor cînd l-au cărat şi ca pe un mort aici îl lăsaseră între calpuzani şi neferi dezertori. Cînd se schimbau vînturile şi spre toamnă răcoarea sosea mai devreme în fundurile părăsite ale Tarniţei, îşi căuta zdrenţele de acoperit şi privea cu desnădejde în sus, dorind de data asta o vreme uscată care să nu ude zidul gros al puşcăriei ce-i adăpostea. Aerul iar se strica şi devenea putrezicios, umezindu-le grelele cămăşi de in, nespălate cu lunile. Începeau a se face focurile cu lemne aduse de sus, ori luate de sub căpătîi şi văzduhul parcă se mai îmbuna. Întunericul venea devreme şi se aprindeau faclele luminînd pereţii şi tavanele şubrede cît erau la muncă. Din zidurile neprielnice se întetea atunci o feerică alcătuire, albă şi nestemată, lucind din mii de zgrunţuri. Aerul fîlfîia sub fumul gros ce se ridica spre răsuflători şi sarea părea a se aprinde în candelabre de vis ca la Palaturile Veneţiei. Un soare nebulos se isca în pereţi şi arunca mai multe lumini spre norul subţire ridicat de ciocanele viţaşilor ce mai cu spor făceau treabă, că le plăcea cum se iscă în jur o lume de vis în care n-ai fi crezut. Parcă mii de fluturi acopereau lumina şi funigei alergau spre şuierul de sus. Ceva exploda în dreapta, la stînga şi în gura minei, un pom uriaş de Crăciun cu artificerii şi cu podoabe se urca în aerul mirific. Li se înfundau gîtlejurile, dar nimeni nu mai voia nimic. Atunci vedeau ciocănaşii şi mumbaşirii de pază, uluiţi, miresele ocnaşilor suind pe ziduri sau sosind din lumea închipuirilor lor pe străvezii funii de betcală.

— Uite-o! striga nebunul Petrea sin Dumitru Susul din Bîlca, şchiopălăul şi dăulatul, stricatul la minte ce pe toţi îi păcălea şi voiseră să-l omoare la început pentru minciunile sale, dar care le trebuia pentru vorbele lui, pentru nemapomenita sa închipuire ce-i ţinea cu ochi treji în astfel de clipe de cumpănă.

— Ea e Zinca Samurcăşoaia de la Malu Spart cînd au făcut nuntă cu ai ei! Uite-o, mă!

Priveau cu toţii în ceaţa ce se învîrtejea în jur şi lăsau sapele şi ciocanele şi osîndiţi şi neosîndiţi nu se mai gîndeau la cisla din ziua aceea. Nebunul urca pe un drumeag alunecos şi negru de atîţia paşi, cădea şi iar se ridica şi o căina cu vocea lui miloagă.

— Stai, Zinco şi te-arată, că regina noastră eşti, a păduchioşilor şi-a celor fără noroc!

Închipuirea nu se oprea şi el iar se arunca pe urmele ei, sub privirile ostenite ale viţaşilor ce se căzneau s-o zărească.

— Dă-te jos, strigau paznicii.

— Nu mă dau! Că mie mi-a promis-o taică-său la vremea mea şi nu mi-a dat-o, dar ea s-a făcut umbră şi hălăciugă şi vine la mine şi o să dormim la noapte împreună...

O invidie grea se aşternea pe sufletele tîlharilor. Viaţa li se părea şi mai de nesuferit în acest pustiu alb, fără speranţă. Totul puteai să înduri, şi mămăliga putrezită, şi hoţia celor ce te furau dar să laşi pe altul să însereze în adăpostul lui, pe butuci, cu o mircasă chiar venită de pe lumea cealaltă, asta nu puteau să mai rabde şi-atunci îl huiduiau şi strigau la neferi să-l dea jos de-acolo, să nu poată să aibă vorbiri cu nebuna lui de murise.

— Huuuuuooooo! strigau, Huuuuuooooo, la oase, să treci să sapi cu noi, nu să te ismeneşti acolo cu curva ta! Huuuuuu! Huuuuuooooo!

Mumbaşirii săreau cu pistoalele scoase la ei să-i potolească, dar aceia nu se potoleau pentru că ura era mai mare decît lipsa de apă şi decît frigul. Odată careva aruncase după el de sus, cocoţat nu se ştie cum, cu un budulan de sare ce-ar fi omorît patruzprezece, nu un singur om, dar nebunul scăpase cu viaţă, abia mai apucînd să se ferească. Pe rău sminitul îi împuşcaseră pentru că nebunise şi nu se mai dădea jos de-acolo şi-ar fi clătinat toţi drugii ocnei numai să prăvălească Telega pe toată lumea. Urlaseră ca fiarele ceasuri întregi, de sus veniseră întăriri şi-i lăsaseră fără hrană o săptămînă şi apă abia le mai dăduseră numai ca să-i pedepsească. Crunte poveşti avea temniţa asta uitată.

Petrea sin Dumitru Susul se supărase pe ei şi nu le mai povestise nimic, parcă amuţit de groaza celor petrecute. Îl rugaseră zadarnic, mai ales că venea şi vremea cea rea dinaintea Crăciunului şi-atunci nu se mai putea munci pentru că întreaga temniţă încremenea şi sarea se făcea ca stînca, parcă ar fi trebuit s-o puşti cu foc, nu s-o gîdili cu ciocanele lor neputincioase. Vremea trecea greu în Ocna lucrătoare, ceas după ceas, cum ar fi încremenit timpul cel nemilos, care seri avea dimineţi avea, primăveri avea şi ploi şi toamne şi frunze şi stele şi libertate avea, numai pentru ei nimic n-avea. Şi tăcerea îi înnebunea. Se milogeau de nebun să le spună poveşti, dar el mîle. Îl speriaseră şi să nu fi fost Amza îl sugrumau în somn sau l-ar fi batjocorit cu rîndul pînă i-ar fi crăpat curul. Nebunul nu scotea o vorbă. Umbla cu sculele lui zi şi noapte prin ocna, se uita în sus, căuta să-şi facă drum spre răsuflători pe unde socotea că o să sosească iar Zinca Samurcăşoaia, logodnica lui. Dar ea nu venea decît în zile de zoală, cînd scăpărau ciocanele, cînd aerul se aprindea şi din zidurile vechi mincate de sudoarea ocnaşilor, de ploi şi de scurgerea izvoarelor tainice, ieşea iar minunea aceea de vis a sării ce plutea în mii de fluturi feerici, închipuind ierni fără frig, un viscol moale, cortegii uitate de demult şi petreceri şi baluri pe care ocnaşii mai noi n-aveau cum să şi le închipuie dar cei părăsiţi, cei uitaţi de viaţă şi de moarte şi le alcătuiau aievea, bolnăvindu-i şi prostindu-i pînă şi pe paznicii ce mai vedeau lumina soarelui, nu erau orbi ca murgii ce trăgeau în cerc roata crivacului plină cu sare.

O jumătate de an şi mai bine a ţinut supărarea nebunului şi mult au mai simţit ei asta. În ocnă se înstăpînise o tăcere grea. Dacă mai glumea cîte unul, iute i se stingea vorba, că nu avea obişnuinţă şi nu ştia să le potrivească, nu ţinea sfor la poveştire, nu ştia s-o aducă, nu ştia să le aprindă mintile. Uitaseră cei mai mulţi, prostiţi de atîta întuneric, şi pentru ce fuseseră aduşi aici. Mulţi tîlhăriseră cu mîndrie prin locuri depărtate, călătoriseră pe ape şi avuseseră galbini împărăteşti în pungă. Se culcaseră cu soaţele lor, aveau copii mari pin lume, la dregătorii şi la treburi, aici erau numai nişte umbre fără priviri, furaţi de minciuna locului înconjurător cînd din zidurile Telegăi se aprindeau lumini necunoscute. Smoala cădea pe grămezile de sare şi sfîrîia şi cuvintele lui Petrea sin Dumitru Susul le ardeau găvanele, îi orbeau şi ei credeau în prezenţa morţilor şi a logodnicelor pierdute, a prietenilor ce nu le iertau nici unul că le mai stă vinul în gît şi muierile în braţe. În privirile nebune ale viţaşilor se aprindea o vreme o viaţă aievea şi ei şi-o furaseră cu bună ştiinţă, făcîndu-l pe nebun să tacă.

Sus, în gura ocnei, la puţul de sare neagră părăsit de multă vreme, bătea toaca pentru ciocănaşi şi pentru seimeni. Viţaşii se închinau şi ei şi parcă prin ceaţa minţii lor veneau luminile aprinse ale vechilor lumînări arse în biserici de şiţă, la margini de rîuri, pe dealuri cu umbră şi zăpadă, în nişte Crăciunuri ce nu se pomeniseră.

— Cum e codrul acuşica, în Dechembre, dar de Cărindar? întreba de la locul său, altădată, nebunul.

Şi-atunci tăceau cu toţii şi el vorbea cu cuvintele acelea de se îmbinau unele cu altele.

— Spune Gingavule, spune Stînguleaso, spune Buşteo, spune Negoiţă...

Nu-i răspundeau şi se apuca Petrea să treacă prin pădurile lui călcate ori necălcate.

— În pădurea Tîntava cînd l-am ciuruit nitel pe logofetul Grigore Ipătescu ca să-l căutăm sub dulama-i leşească, stejarii erau neatinşi, parcă umblase Dumnezeu cu îngerii lui pe deasupra şi nice urmă de paşi nu se vedea în pădure. Nu tu iepuri, nu tu o veveriţă. Numa ce sta frunza să cadă, a de nu căzuse, cîte una aşa, pentru păsări, se clătina la nice un vînt şi te asurzea de ce tăcere era. De pe deal, de sus, despre Podul Giştii se auzeau clopoţeii sănieі. Logofeţelul avea o logodnică, una Răsturnica, că bine-i mai zicea, că iute se răsturna sub om. Sosea plin de daruri, era legat la cap cu taclit şi se ţinea într-o mîndră lubadea albă. Cînta cu vizitiul dimpreună neştiind ce-l aşteaptă că omu aşa-i făcut, cînd vine greul atunci orbeşte şi se veseleşte. S-a ridicat al nostru, Brebu, că-l ştiţi. El era cu călcările şi cu datul focului unde nu se mai putea altfeliu şi odată a zis: Ho, mă, că diseară te duci la domnu dracu să-i faci şi lui safteaua şi cît ai clipi l-a descărcat pistoalele în piept. Nu că ar fi obişnuit, dar aveau de multă vreme o vorbă dimpreună. Iute l-am căutat la brîu şi-am găsit o şisanea turcească, un inel, un fişic, niscai patroane, patru şiruri de pietre preţioase, un haimocilău cu Sfintele Moaşte, chipurile să-l ajute de rele şi o foaie pentru socoteala cheltuielilor. P-asta o căuta Brebu, că lui nu-i plăcea socoteala şi cu mortu cum s-o mai dregi? A băgat-o în nădragi şi ne-a lăsat nouă restul. Era mulţămit, bată-l norocul pe unde o fi pe lumea ailaltă că a tras şi el p-acilea destule, cînd voi povesti...

Şi se oprea că iar i se părea că soseşte nebuna lui de Zinca şi-i cere să-l ducă pe sus, prin galerii, unde aveau ei tainele lor.

Altă dată spunea cum trecuseră prin gîrlă la Miriştea după nişte fete furate. Ce mai văpsea pe vorbe, ce mai sughiţuri şi oftături, dar bine mai făceau astfel de basme aici, sub recile vînturi ale ocnei ce se alergau în sus şi în jos.

— Între ele era şi una Miliţa, fata căpitanului nostru. Io v-o spun şi voi n-o să mă credeţi. Păginii o apucaseră aşa, spre pădurea Afumaţi, loc unde nici dracu nu îndrăznise să-şi înţarce copiii. Era spre seară. Băuneau nişte vite şi pe drum, nimenea. În urma fugarilor se ridica praful ca un fum, noi după el ne ţinecam, dar asta o bănuiau şi turcii. În pădure, chip de mai dă de urmă de cal, că ştiau vadurile apelor şi pe-acolo o luau cu fetele în poală, giugiulindu-le şi spurcîndu-le cu balele lor. Brebu al nostru, spumega. Dărîmase trei cai sub el şi în pădure schimb nu mai avea de unde să facă, ai noştri; mîrţoagele, dacă se mai ţineau pe urmele lui gîffînd. Pînă a căzut noaptea am tot alergat dar i-am pierdut. Cum să-i găseşti, lună, nu, stelele nişte minciuni, abia licăreau. A stat căpitanul nostru ce-a stat şi pe urmă ce s-a gîndit? A scos de sub coburi săculeţele lui cu mălai de care nu se despărţea. Ce se gîndise: turcii, oameni şi ei, de gonit noaptea pin pădure n-o să gonească, sgomot nu se mai auzea. Caii fărîmaţi, nu alta, că-i goniseră şi ei toată ziua, ia să facă străjile şi să aţipească puţin pînă dădea ziua şi apucau să iasă la drumul mare. Asta era socoteala, numai că noi am pus ceaunul cărat de unul Matei Beloiz, lucrător la moara din Pălie şi odată s-a umplut pădurea de miros. Ce şi-au zis turcii: pe undeva pe aproape e o casă de om, ia să trimitem iscoade să vadă. Şi care cum pleca de lîngă ceilalţi nu se mai întorcea. Mirosul mămăligii e mai rău ca ardeiul, că ardeiul îţi frige genele dar nu-ţi face foame, dimpotrivă şi uite aşa, mai de spaimă, mai de foame, au cărat fetele taman spre noi care îi aşteptam la un pod. Scosesem lemnele şi cum a trecut primul, mai marele lor, cum şi-a rupt calul picioarele şi pe ceilalţi, bildîbîc, i-am prins ca pe nişte cotofene. Nu spuneau nimic, numai ce se căineau: Milă. bre, milă! Milă, rîdea Brebu de ei, lasă că v-arăt eu milă şi le-a arătat. Dimineaţa i-am tras în ţeapă...

— Cum, adică, i-aţi omorît? întreba cîte unul mai nou de nu ştia vicleniile povestitorului.

— Aşi, de unde! răspundea acela abia aşteptînd să i-o toarne. Le-am dat frumos şalvarii jos şi le-am înfipt unde trebuie cîte un ardei şi iute ne-au părăsit, că la o astfel de ţeapă repede mai simţeşti nevoia s-alergi...

Se umplea ocna de rîsete şi se tăvăleau viţaşii pe jos de veselie.

— Da p-aia cu Zîmbatul o ştiţi, o lua repede din loc Petrea sin Dumitru Susul.

— N-o ştim, minţeau cu toţii în gura mare.

— Mă, o ştiţi şi eu nu v-o mai spun că mi-a putrezit gura scoţînd vorbe deşarte...

— Zău, n-o ştim. Petrea, să nu mai vedem icoanele de la Mitropolie dacă o ştim... Uite aşa, ne jurăm, pe copii din tîrg, pe neveste şi pe ibovnice, pe isprăvnicei şi pe Pravila ţării...

— De Iancu Psilos aţi auzit, ori n-aţi auzit?

— N-am auzit!

— Iancu ăsta ne argăţea pe noi cu ai noştri de la Malu Spart. Acuş că ce făcea nu se potrivea nici cu trebuinţele lui şi ale noastre era una, dar avea Zîmbatul şi altă boală, se uita după muierile noastre. Azi aşa, mîine aşa, ce mi-am spus eu, că nu plecasem încă în haiducie. Îl scurtez pe ăsta de boaşe dacă se mai uită la fete. Zis şi făcut. Într-o zi pe la prînzişor numai ce auzim noi clopotele din vale. Coborîm care mai de care mai repede, că eu lucram la vie, pe moşia Gălăşoaiei, fiecare cu custurile în mîini, au cu sapa, au cu ce avea. Cînd colo ce să vedem? Pe maica lui asta, cum îi zicea, Măria a lui Popa sin Vasile. Plîngea de potopise lumea, îneca satele nu alta. Ce-i muiere? întrebam care cum veneam. Ea peste ciutura fîntînii şi ne-arăta înuntru. Ne uitarăm şi noi, întuneric, neam, nu vedeai nici ochiul de apă, că fîntîna era adîncă. Pînă la urmă ne-am limpezit. A ei, Florica, se aruncase acolo şi se necase pentru că fusese pîngărită de Zîmbat după răul său năravi, taman cu o săptămînă înaintea nunţii. A, tu-ţi adunarea sfinţilor tăi de proclet, las că te învăţăm noi cum stă inima în om şi fugi după el. Cine i-o fi spus, la conac nu l-am găsit. Am vrut să-i punem foc, dar ce ne-am gîndit: nu-i al lui şi-atunci întreabă în dreapta, întreabă în stînga unde s-ascunde, State sin Nae din Gogoşi ce ne spune: ia haideţi mă, cu ce putem pînă la Corlăţei că acolo îl găsim. Zis şi făcut: ne urcăm care pe cai, care în droaşte şi fugi. Era şi o vreme îndemînatică, bătea luna cum te-ai uita dumneata într-o oală. Fugim ce fugim, ajungem. Stătea la o soră a lui într-o căsoaie lată şi naltă, numai stîlpi de ca, împopistrată de ţi-era mai mare dragul. Ocolim ce ocolim, sculăm o slugă: Bă, a venit jupînul pe-aici? — Nu, minte el, e dus de mult la treburi. — Mă, spune adevărat că noi n-avem timp şi uite cosorul ăsta în gît ţi-l spăl. Acela tremurînd zice că Iancu Psilos al nostru a sosit la murgul serii aşa, năduşit şi speriat şi că doarme sus, într-un coşar cu puşcoaecle trase. Că să fim cuminţi şi să ne vedem de treabă că el nu se dă jos de-acolo cu una cu două şi că ne face ciur. Pe noi, mă? mă mir eu cu glas tare, ia să ţi-l vezi acuşica...

Şi începem că strigăm de jos: — Iancule, dă-te Iancule jos că dăm foc casei lui soru-ta, ne-auzi?

El nemica. — Biiine, mai zic eu, dacă e aşa, să începem cu coşarul ăsta şi cît te-ai şterge la ochi arunc un şomoiog de paie aprinse spre hurdubaie. Focul, foc, iute s-a întins. Întîi au rupt caii legăturile şi au luat-o necheziînd afară. Noi, pitulaţi pe după stîlpi, ne uitam. Iancu făcea pe mortul, nu sufla. A ieşit unul, l-a pus jos, a ieşit al doilea: pac! Dar ardea şi el şi s-afuma. Cînd n-a mai putut, a căzut jos pe o scară cu mîinile aridicate. — Vino! Vino cocoşelule! strigam eu cu gura mare, mai aproape şi lapădă cele pistoale că pe urmă mai stăm noi de vorbă şi unde mi le lasă şi unde mi-l înşfăcăm. Întîi l-am bătut bine ca să ne răcorim, dar nu aşa orice bătaie! O bătaie cu milă ca la grosul nemţesc unde stau cei picaţi de la munca Brăilii sau cei de la munca Giurgiului. Îl pisam numai pe ficaţi să nu-l stricăm de tot, să ne mai rămînă şi nouă cîte ceva. Şi după ce ne-am răcorit, l-am udat cu apă şi-am trecut la dreapta judecată. Unii spuneau că să-l umplem cu cîlţi cum fac păginii, alţii că să-l rupem legat de patru cai. — Nu, a făcut careva, să-l ruşinăm cum ne-a ruşinat şi el pe sora noastră cea bună. — Cum? întrebau curioşii. — Să-şi mănînce fudulîile! Ira! strigau toţi asta trebuie, fără milă şi uite aşa, de viu pînă şi-a dat sufletul a muşcat din mîndriile lui de bărbat, cu scîrbă, cu sila şi cu bătaia... Pedepseşte-l, Doamne pe unde stă acuş şi nu-i da muiere, cum nu ne dai nouă acilea...

Astea erau poveştile lui Petrea sin Dumitru Susul şi fără ele ocna părea o biserică părăsită. Cine să le mai aducă atît de bine din vorbiri, cine să le spună cum umblau ei cu ai lui pin puşcării, cum erau să dea foc pădurii Mislea şi cum au topit un clopot la Cernica să ia bani pe el de la nişte negustori? Poate jumate erau închipuiri, poate toate lucrurile erau neadevărate, dar de aceste minciuni, ei cu toţii aveau nevoie, mai ales acum cînd era vreme de iarnă şi nu umbla huzumetul şi nu ţi se dădea nici rachiu, nici tutun şi paznicii urlau de sus la ei să răspundă cum îi cheamă. că se făcea apelul puşcăriei şi tare li se ura în Telega.

Amza, toate le-ar fi ascultat, dar erau alte poveşti pe care voia să le mai ştie, desi le auzise de cîteva ori. Petrea nebunul albise în Tarniţă şi chiar odată scăpase din tainiţele astea, dar lui, că n-avea de gînd să îmbătrînească aici, acele lucruri ştiute de vechiul puşcăriaş îi trebuiau.

Cînd l-au împăcat după atîta tăcere, dîndu-i porţile lor de mămăligă veche şi zeama fără legumă, pentru că era lacom, Amza l-a pus să zică cum trecuse cu ai lui pe la Criminalionul de Prahova, prin cămările epistatului vorniciei temniţelor şi cum luorase la isprăvirea grosurilor pe vremea lui Filip Lenş, cel ce se îngrijise de cei pedepsiţi pentru săvîrşirea necontenită de turburări prin călcări i arderi i cazne de moarte, cum scria în acturile şi înscrisurile de prin beciurile agiei. Petrea văzuse mulţi înjuraţi şi pîrîţi la orice zabet şi putea să-i deschidă ochii la vreun drum ce dădea afară din această Telegă ce numai moartea te scăpa de dînsa. El trecuse prin amărunta băgare de seamă a orînduiţilor de la barierele Bucureştiului şi a comisarilor de văpsele ce trebuiseră să lucreze cu cumpăt şi cu băgare de seamă ca să-l aducă din nou, aici, în mormîntul uriaş de sare, unde-l mai aşteptau ani grei.

Putea să fie numai o primejdie şi Amza, ca şi Stînguleasa, singurul cu care se întîlnise din ceată în aceste grele împrejurări, ştia de ea: nebunul să nu fie pus de paznici să afle ce gîndeau osîndiţii, că aşa o mai păţiseră cîţiva şi acum dormeau în cimitirul din curtea ocnei, tăcuţi şi fără speranţă de a mai vedea lumea asta unde aşteptau dulci răzbunări şi fraţi de sînge şi de cruce care te vînduseră. Ori numai făcînd pe prostul şi dînd lui Petrea ce-i cerea burta lui nesăţioasă puteau afla cîte ceva, pentru că altfel nu erau speranţe să iasă de aici. La 37 de stînjeni sub pămînt, în nuca muntelui de sare, cu paznici deasupra şi paznici alături, cu obezi la picioare şi lanţuri, cu caraula mereu în gura puţului nu exista închipuire să scapi din Telega. Să o iei pe vîna sării nu era nici o siguranţă pentru că tunelurile şi galeriile se pierdeau hăt sub coastă şi numai cine ar fi cunoscut cum ţi-ai cunoaşte buzunarele ocna ar fi gîndit că poate să încerce acest drum.

Aşa că îl luară, şi el şi Stînguleasa cu binişorul, mai puindu-l să-şi aducă aminte de cele ştiute, mai dîndu-i de mîncare cu preţul foamei lor care scurma în burţi ca şobolanii pămîntului. Şi odată, cînd li se vîndu litra de rachiu că era trebuinţă de sare la domnie pentru huzmet, aflară cîte ceva, pentru că şi acela, Petrea avea gura descusută şi el de nimeni nu se sfia şi nu-i trecea prin gînd că cineva ajuns aici mai doreşte ceva de la viaţă. Tot ce puteai să ceri Telegăi era să te omoare mai repede, fie deatîta singurătate, fie să te prăbuşeşti de undeva de sus şi la tine nimeni să nu se mai uite, pentru că viaţa nu făcea nice doi caragroşi nemţeşti.

★

Partea grea ar fi fost să te înţelegi cu cei de-afară, pentru că Amza bănuia că nu i se risipise ceata cu totul şi se vor fi adunat careva şi-or fi pus pe vreunul în fruntea lor şi-aveau să hotărască ceea ce orice haiduc ar fi hotărît: că nemila pedepsei trebuia scurtată cumva, ori cum vor avea să facă. Numai că paznicii cu greu s-ar fi lăsat duşi într-o astfel de ispită. Îi aşteptau pedepse grele dacă i-ar fi mirosit vornicia temniţelor, unde mai pui vînzarea tovarăşilor, dacă nu chiar răsplata pentru ce-ai fi spus cînd ai fi spus şi l-ai fi băgat la pedepse de 300 de toiege pe cel ce voia să iasă din Telega, de unde nu scăpase nici pasărea, darămite suflet de om. Cît aflase de la Petrea sin Dumitru Susul, un singur om ar fi putut să le înlesnească un schimb de cuvinte cu cei de-afară: Dinu-Masalagiul, cel ce-şi făcuse anii cei mai grei şi în ocna părăsită şi în ocna lucrătoare. Pe el, neferii îl lăsau să se ducă după apă pentru că îmbătrînise şi nu mai vedea bine, ai săi muriseră cu toţii şi n-avea unde mai trage. Cine să-i dea la bătrîneţe de mîncare sau să-l lase să stea pe vatră la căldurică? Era plecat pe cea lume şi nefolositor, aşa că Telega leagăn de copil i se părea, nu puşcărie. Într-acolo ar fi trebuit Stînguleasa, că pe el îl pusese Amza să-l cerce, să bată cu stăruinţele sale, Azi aşa, mîine aşa, se prieteniră şi după cîteva luni mai cîştigară şi-o catană mai slabă de minte, tinerâ, ce la Paşte trebuia să meargă în învoiri de-o săptămînă să-şi vadă părinţii. Lui îi dădură un răvaş cu mare spaimă şi fercală, să-l pună la poşta din Floreşti, pe numele unei gazde mai vechi de-a haiducilor ce sta la Potlogi, în plasa Bolintinului. Aceluia, pe ocolite, îi scria Amza să meargă s-o caute pe Anişa, dacă va mai fi fost în viaţă şi sănătoasă, care Anişa avea sfîntă datorie să strîngă resturile cetei că se mai potolise urgia după care, facă ce-or şti să-i scoată din Tarniţă cu priceperea şi meşteşugul lor.

Catana se dovedi de credinţă şi cînd mai ieşi afară, înţeles cu mai marele Poştei căruia îi vînduse goşi că are o drăguţă la Potlogi, primi răspunsul ce tare îl bucură în fundul ocnei pe căpitan cînd află că muierea, ce multe păţise, atîta aşteptase, să-l ştie viu, pentru că de-aici înainte, noapte nu va mai fi pentru ea, nice zi şi nu are să găsească potolire pînă cînd nu l-o scoate de-acolo de unde îl zidiseră neferii şi stăpînirea ce amarnic îl mai pedepsiseră pentru faptele sale şi nesăbuite şi drepte, pentru binele celor săraci şi urgisiţi. Cătanei, Amza îi promise cinstirile şi miluirea de cuviinţă, un loc şi-o casă ridicată din galbînii ascunşi în pădurea Smeura, de care ştia numai el şi nu-i mărturisise nimărui, că aşa se cuvenea.

După alte două luni iar sosi un răvaş, cu greutate strecurat în palma lacomă a lui Petrea sin Dumitru Susul, cel ce-l luase de la Dinu Masalagiul şi el om de credinţă, răvaş adus de către cătana credincioasă de-i zicea Dumitrache Ungurelu. Ieşirea din temniţă trebuia făcută fără pagubă în oameni. Celorlalţi ocnaşi nu avea să le spună nimeni nimic. Dinspre partea muierii, a Aniţei, începură să curgă banii pe neştiute spre străjile cele crunte, nemărturisind adevăratul scop. Dumitrache Ungurelu, fără să afle tiştii de dorobanţi se lăuda spre ai săi de ţinean caraulele ocnei că are un unchi ce-l ţine cu bani care a dat în doaga beţiei, aşa că mai aducea azi un şip de ţuică bătrînă, mîine un butoiaş cu molan negru, şi alături un sac cu nuci; moţăiau străjile cîteodată de le bătea vîntul. Cîrmuirea de Prahova de unde să ştie ce petrecere se aşternuse într-un loc atît de hain? Mai veneau şi ăi mai mari, le căzuse drag Dumitrache Ungurelu, grije n-aveau că se aşternuse vremea cea slobodă şi drumurile se desfundaseră. Cine că ajungă pînă aici? O ţineau numai într-un chiolhan şi pe cei osîndiţi îi mai slăbiseră. Acum mare uşurare pentru munca lor nu era că nartul era nart, se număra, dar pasămite nu se mai dădeau pedepsele cu biciuirea la tălpi şi altele, nu mai erau apelurile făcute noaptea pe neaşteptate, pierise frica din ei şi asta era amorţirea paznicilor. Treaba mergea greu, se făcea cu grijă şi mare obidă pentru că se iveau şi greutăţi. Pe neaşteptate fu schimbat aproape de Crăciun, vornicul temniţelor şi noul venit ca orice stăpîn ce-şi ia în primire casa şi masa se apucă să întărească grosurile, ce-i drept le mai dădu ceva pîine şi-o zeamă de ciorbă mai ca lumea, dar întîri nitel şi mişcarea oştenilor ce rău se alăsaseră. Pe Dumitrache fură cît pe-aci să-l piardă. Din zelul mai marilor ce pe toţi îi unsese, mai cu un vas cu miere, mai cu un aldămaş, nu zici că era să-l facă sfetnicul unui odobaş, numai că Ungurelu, aflînd la vreme ce-l aşteaptă şi nefiind dornic de mărire, se îmbătă criţă şi rămase bun în grad spre nefericirea binevoitorilor ce nu ştiau ce ascunde căpăţîna lui rasă de soldat prost.

După Anul Nou, Aniţa îl înştiinţă pe Amza că două ar fi putinţele de a ieşi din locul acela blestemat: ori o încercare cu arme ce ea i le-ar strecura în ocnă prin oamenii cumpăraţi, ori printr-o ţiretenie mai lungă ce nu s-ar fi lăsat cu pierderi şi sînge; dacă el ar mai fi avut nitică răbdare. Pe scurt era vorba să cumpere planul vechi al ocnei Telega ce fusese vîndută Statului, mai de voie, mai de nevoie de către un boier de-l cunoşteau cu toţii, Hristea Belivacă. Aşa că el s-aleagă şi să trimită vorbe prin acela ce-i ţinea legăturile. Se gîndi Amza ce se gîndi, îl întrebă şi pe Stînguleasa, ăsta şi el se prăbuşea văzînd cu ochii. Bine ar fi fost să dea mai devreme cu ochii de soare, să-i vadă amîndoi lumina, dar drumul pieptiş se putea termina prost şi după sfaturile bătrîneşti mai multă treabă face răbdarea decît necugetata grabă. Se hotărîră deci pentru calea mai ocolită şi aşteptară.

La Bucureşti, lucrurile erau mai încurcate decît ştiau cei din ocnă, dar vremea avea să le limpezească pe toate, grija asta s-o aibe alţii nu ei care ardeau acum în frigurile marei încercări. De la primirea răvaşului dintîi, Aniţa prin muierea ei de credinţă, trimise vorbe cetei risipite pe la Potelu, prin nişte bordeie ascunse să se tragă spre hanurile Bucureştiului, să-şi piardă urma şi chipul, că s-ar putea să-i recunoască vreunul, careva, oameni de-ai lui Sîrbu ce se ţinea cu ea, că nu-i scăpase după vînzarea căpitanului, fapt pentru care trebuia să plătească vreodată, dar numai răbdarea avea s-o facă pe deplin şi cum s-ar cuveni, dacă ei ar înţelege socoteala mucreaască ce-şi amîna demult dorinţa de a plăti cu sînge trădarea fratelui de cruce.

Întîi se ivi, pe noapte la Norocul Cailor, Răspopitu, sub chip de preut de la Doagele, cum fu trecut în actele ce le vedea Agia din cînd în cînd Stătu puţin, cît era dus căpitanul Sîrbu în judeţ după strîngerea birurilor, că ajunsese mare şi tare. dar asta era altă poveste. La ora cînd cocoşii cîntau a doua oară, Aniţa îi plînse pe umeri într-o odăiţă de taină ce fiecare han o avea, cu ferestrele astupate şi cu uşile păzite de Fira.

— Ce-i **psihi-mu**, ce-ţi dete viaţa şi nu-ţi place că nu ne-am mai văzut din noaptea de pomină?

— Vorbele nu pot să spună, plînsul meu nici atît numai vremea ce pe toate le călceşte şi le face mai bune...

— Singurică eşti?

— Singurică. Spurcatul e dus după dajdii, s-a încurcat cu dracul, e mîna dreaptă a circ-serdarilor, el taie şi spînzură în judeţe...

— Cum poate să ajungă un haiduc vînzător şi asupritor?

— Cine cunoaşte căile sufletului omenesc, Răspopitule?

— Măcar e puternic? Nu-i putem noi lua nitelus sînge?

— Sîngele lui e al căpitanului nostru ce putrezeşte în Telega. Lui i se cuvine răzbunarea şi noi drepturi n-avem asupra vînzătorului. Să-l răbdăm pînă iese de-acolo...

— Din Telega nu mai iese nimeni, Aniţă...

— Mi-a scris...

— Arată-mi, fos-mu, să-i văd slova.

— Uite...

Citi Răspopitu şi-i veni să plîngă, dar se ţinu tare că avea o inimă de criţă.

— Cum l-au batjocorit, zice aicea că nu mai vede cum trebue de atîta sare şi întuneric. Mîine plec cu ai mei, de i-am strîns şi-l fur din Telega...

— Nu se poate, e bine păzit. Am fost la Criminalion, am cumpărat epistaţii şi odobaşii, le-am citit în gură, i-am pus să vorbească, ştiu locul pe dinafară. Trebue numai puţină şiretenie.

— Şi-atunci ce să facem? Să stăm să aşteptăm ziua de apoi?

— Răspopitule, lasă şi-o muiere să hotărască...

— Bine, cum zici, mai povesteşte-mi. Aud că netrebnicul te-a batjocorit. S-a culcat cu tine în timp ce potera îl ducea pe căpitan la ocnă.

— M-a scuipat şi m-a bătut, a măturat podelele cu mine, cu biciul m-a lovit, dar l-am răbdat. Nimeni nu poate să se atingă de el. Ura noastră îl păzeşte, ura şi faptul că i se cuvine lui Amza...

— Am înţeles. Dacă nu l-or hăcui ţăranii pe care-i jefuieşte, al nostru e, odată şi-odată.

— Şi cum de nu i-ai turnat ceva în pahar? Cum de nu-i dai cucută, că eu ţi-o aduc?

— Am lăsat plînsul să plîngă, inima să se sfîşie, doar-doar l-oi îndura. Atît i-am cerut: să-i facă o soartă mai bună, că eu la Amza nu mai mă întorc şi nice el cu mine nu s-o mai culca după ce s-a culcat vînzătorul în patul său, numai atîta i-am cerut, să-i facă o soartă mai bună, să-mi spună unde l-au dus. Nu a suflat o vorbă. Nice unde se găseşte, nice dacă l-au ucis sau nu. Cînd se îmbată şi-şi lasă nevasta...

— Ce, are şi nevastă?

— Dar, cum? Pe fiica boerului Dudescu, o poveste întreagă, a luat-o şchioapă cum e, ca să ajungă omul lui Vodă la curte...

— De trei ori l-aş spînzura!

— Frînghia este o moarte prea uşoară pentru un om ca el...

— Atunci să-l pîndim şi să-l dau băieţilor să-l lege de patru cai turbaţi...

— Răbdarea să fie răsplata voastră şi iubirea de căpitan...

— Bine, Aniţă, mai zi-i...

— A luat-o, i-a tocat jumate avere la jocul de cărţi, că boala asta o are şi mai aşteaptă s-o toace şi pe cealaltă. Bătrînul Dudescu dacă nu moare pînă la Paştele viitor, mare minune, că nu mai poate răbda. El face ce face, se ţine încoace, ca musca la mied. Doarme nopţile cu mine şi nu ştie că eu îl ruinez...

— Cum vine asta?

— Am tocmit pe unul Seakis, de-a fost cartofor la Stambul, spaima Fanarului. Ăsta ţine minte ce-a mîncat Sultanul Soliman la pornirea spre Ţările Rumâneşti. Îl rade şi-l bărbiereşte. El fuge şi se blestemă că n-o să mai joace, dar acela iar îl momeşte şi-l mai lasă să cîştige cîteodată. Prostul de Sîrbu se amăgeşte şi e fericit o săptămînă. După aceea iar mi ţi-l bărbiereşte Seakis şi vine să ceară împrumut, că socru-său nu-i dă decît la ameninţări îndelungi cîte ceva. N-am milă, nu are ce-mi face. iscăleşte şi dobînzile cresc. E dator vîndut la mine, prin zarafi trimit după dobînzi. Nu crede că eu îl sap că nu ştie, deşi cîteodată îi rîd în nas şi-i spun că pînă nu-l văd închis în temniţa datornicilor unde a mai stat, nu-l iert. E răzbunarea mea. Numai că averea Dudescului mai stă într-un picior şi eu nu am ros încă acel picior de-al doilea...

— Minte isteaţă ai, dar asta nu-i ţine de cald lui Amza! Cum să facem să-l scoatem de-acolo...

— Asta tot în grija mea s-o laşi.

— Poate-mi spui şi mie şi eu o să-i liniştesc pe ceilalţi care tare le mai e lehamite prin bordeiele lor, ascunşi atîta vreme de frica poterelor...

— Mai întîi trebue să fac rost de planul Telegăi,

Ce mie asta mi-a fost greu să aflu : unde-l duseseră. După aceia, cum am și început : să cumpăr străjile o să pătrundem prin cineva acolo, și-acela ai să fii domnia ta...

— Cum am să pătrund eu prin atîtea opreliști ?

— Bine, că de-aia ne-a pus Dumnezeu mintea în cap și nu în alt loc. Dacă o să ai răbdare și-ai să taci o să le afli pe toate... la vremea lor... Deocamdată na niște bani și cumpără șapte cai ca ai olacului cu tacîmurile lor și pune-i la îngrășat, dați-vă undeva pe lîngă barierele Bucureștiului și stați liniștiți. De restul mă îngrijesc eu. Pe cine ai strîns ?

— Păi Stînguleasa e la Tarniță cu Amza, Nica și Toader au căzut la vînzare și-or fi putrezit în pămînt, ca și Grecu, săracul, că rău s-a chinuit în noaptea aceia ! Duduveică e cu mine, s-a vindecat de răni și-ar mînca puțină carne de om, lui Radu sin Matei i-au căzut floacele de la gură și nu mai arată a boboc, are o mînă ageră, tocană o să-i facă pe scimeni dacă-i pică în mînă. De Zlătaru nu am dat, dar îl găsesc eu. Încolo sînt toți într-un pod, la Hanul Jugă urs și Cioabă și Pantelimon, și Mitrună și Scarlat și Dascălu. Păun cu ai lui Bărbat așteaptă doar un semn, așa ar mai fi și unii noi de i-am luat din drum, cei ce nu mai puteau răbda bătăile și necuviințele, dar pe ei încă nu-i amestecăm...

— Bine, Răspopitule, acuș du-te de te culcă și mai stai aici o zi. Nu ieși că ți-l trimit pe Parpanghel să dea grăunțe cailor, iar ție ți-o aduce de mîncare Fira. O să mai vorbim la noapte cînd s-o goli salonul. Nu vreau să te-arăți să miroase careva că se strînge iar ceata lui Amza și se pregătește să-l scoată de pe unde e. Oala acoperită nu dă praful în ea. Dormi...

— Noapte bună Aniță..

— Noapte bună, și lasă pe mine...

La o săptămînă de la această vizită neștiută, hangița părăsi locanta și împreună cu țiganca ei și cu Parpanghel luară drumul Buzăului. Căpitanul Sîrbu pierduse iar o sumă însemnată de bani și nu mai avea chef să intre la Norocul Cailor multă vreme, fiindcă treaba lui alta era acum : trebuia să-l stoarcă pe socru, să mai plătească dobînzile de pe polițele iscălite.

Pe boer Hristea i-l vînduse Aniței la un pahar de vin. Hagi Eftimie și el, nu ușă de biserică, om cu pohte sălbatice, neobosit în a o căuta pe hangiță noaptea și ziua, cu daruri și promisiuni, fără vreo soartă de izbîndă. Acum, Belivacă se afla la moșia Ciocanul de lîngă pădurea Rășini, unde ar fi fost în petrecere cu niște țiitoare după obiceiul său statornic. Pe nevastă-sa, cucoana Marghiolița, născută Florescu, de o luase cu mare pohfală, o trimitea cam la vremea asta la băile nemțești peste graniță, cu slugile ei muierești, să-și dreagă ficatul. Nici al lui nu era mai sdravăn, dar între tămăduirea celui organ și nelegiuitele-i plăceri, aveau întîietatea acestea din urmă. Într-acolo se trăgea boer Hristea cu o întreagă ciurdă de țigani lăutari și roabe alese pe sprînceană, nici una peste 20 de ani, cu trupuri să le treci prin inel, proaspete și șugubețe. Patru sănii cu slugi soseau înainte, primeneau odăile date cu var de cu toamna, aridicau gutuile ținute la uscat de prin colțuri și încălzeau sobele. O pădure ardea în neostoitele flăcări și pereții albi și frumos mirositori se încălzeau. Erau așternute blănile de mistreț pe dușumele și se căutau mărăturile cele mai bune. Porcii guițau prin zăpadă, știind ce-i așteaptă. Robii țigani îi spintecau și-i puneau la afumat fără milosîrdie. Se pitrocea varza, umplîndu-se satele din jur de miros, pe deasupra erau trecute mirodeniile și se așeza crucea de lemn putrezit ce da aromă căpățînilor murate. În fereștl luceau gogoșari cît pumnul și șoriciul se trăgea la adăpost pentru prospătare cu sare. Era treabă de făcut și multă veselie. Lăutarii se îmbătau bine să le țină și cînd o veni boerul, că lor nu le dădea voe să fie decît treji ca să-i cînte la orice oră din zi și din noapte. Se tăiau brazi și se împodobeau odăile cu mirosul lor proaspăt. Ieșeau fumuri mari și albe prin hogeacuri, găinile fuseseră îmbătate și căzeau sub cuțit, nici curcanii nu scăpau cu viață. Magaziile erau pline cu prospături aduse cu săniile de la București. Cînd voia boer Belivacă să facă praf vreo cucoană într-aici trăgea. Iarna aceia pornise prost și vacanța stăpînului începea cu un post lung. Așa, forfecase destule muieri și mai coapte și mai proaspete, unde mai pui că erau și fetișcanele astea cu sînii ca agurida, unde mai pui destile vechi ale casei, toate răstignite sub el, neovositul.

Ce-i trecuse nebunei de Anița prin minte la vînzarea de pahar a lui Hagi Iordache ? Ia să-i trimită un răvaș de amoare, așa fără nume, să-l întărîte puțin, să-l facă să fiarbă ca țuica. Zis și făcut ! Fira ajunsese într-o seară pe la Herăstrău, pe la casele sale, pe sub ferești, îl pîndise și-i vîrîse fără să știe, la o înghesuială, biletul în buzunar. Boer Belivacă să crape de ciudă că nu știa cum ajunsese hîrtia în buzunarul său. Ce-i scria hangița ? Că o bună cunoștință de-a lui, care multe supărări avusese în vremea din urmă, sătulă de o văduvie ce nu și-o dorise, ar ține să-i facă o vizită la moșie, undeva unde are el un loc mai retras și să petreacă fără știința nimăruia. Ar vrea ceva în schimb, un mic serviciu, fiindcă îl știa bun la suflet și aflase că plătește dragostea cucoanelor cu ghiuluri și parale, ceea ce ei nu-i trebuia. Pentru aceasta trebuia să tacă mîlc și să mai aștepte un semn, să nu-i afle careva că multe s-ar putea întîmpla și ar auzi orașul, ce, tot o mahala era...

La început Hristea Belivacă crezuse că i se joacă o farsă, că mai păție dintr-acestea. Dar iată și-al doilea răvaș, și-al treilea. După Anul Nou mai că nu-și dăduse nevasta afară din casă, gonind-o la băi, îngrijorat foarte de soarta sănătății sale, ce cu grije trebuia vegheată. Cu chiu cu vai, cocoana Marghiolița, acuș grasă și baldiră, își strînse rochiile comandate la croitorese, că nu se putea duce în străinătăți, goală pușcă, cum zice orice femeie care mai are în scrinuri și cufapuri vreo 15 rochii din anii trecuți și plecase, spre bucuria bărbatului care o seară întreagă dantase în fața oglinzii privindu-și tuleiele din barbă și pîntecul ce se umflase cam peste trebuință. Ultimul răvaș îl dăduse gata. Trecuse pe la frizer, trimisese săniile înainte, își comandase haine noi și la cinci zile după ce robii apucaseră drumul spre moșia Ciocanul, o pornise și el zvînturatecul, ca un mire, împrospătat, cu doctorii și sculătoare între lucrurile din lăzi. Avea obrazul roșu și o bunăvoință pe care o simțiră și surugiii și prietenii. În săptămîna aceea, dădu celor ce-i ceruseră împrumut, tot ce pretinseseră, făgădui că ridică o clopotniță la biserica Stelea și mai aruncă și în Cutia Milelor o sumă bunicică. Noaptea, la lumina lumînării, scăpat de sub ochii cotoroanței ce-și boa apele la băile nemțești, citea și răscitea cuvintelele puse de femeia necunoscută pe hîrtie. Tot mai avea o bănuială, dar se duse cu inima plină, coprins de o presimțire bună. Cei ce-l văzuseră în oraș spuneau cu convingere că parcă mai întinerise și că mai și lăsase ceva din grăsime. Lucrul era adevărat, boer Belivacă mersese la baia turcească, atunci deschisă și pusese niște muieri bărbătoase să-i facă masaje după moda franțozească, să-l stoarcă precum o rufă și să scoată ce avea de scos de pe el. Slugile se ghiloseau de plăcerea de a bîrfi.

— Se-ncură nunul !

— L-am pierdut pe boer Belivacă, a intrat un armăsar în el și n-o să mai iasă pînă la primăvară...

— A mîncat mînătărci cu lingura și-acum îl țin curelele, cred și eu !

Nu mai bătuse pe nimeni și dăduse bacșișuri, nu mai avea aerul acela veșted și mînca seara mai puțin. Lipsea ciorba de pe masă la prînzuri, după sfaturile unui doftor, ca să mai lase din kilele de prisosință. Așa că de la începutul lui Făurar, după înțelegere, se făcu spre pădurea Rășini, învăluit în cergi și pături, dînd afară aerul pe gură ca o fabrică.

Vremea sta încremenită deasupra pămîntului. Iarna înstăpînită avea ceva bărbătesc în ea și domnea peste pămîntul înghețat. Satele rare pieriseră sub valul alb de zăpadă și ici, colo dacă se zărea vreun fum rar, sub albastrul de sticlă al cerului. Sania tăia zăpada scoțînd un zgomot de sticlă pisată. Sub o căciulă de vidră, lungă cît un lup tînăr, boer Belivacă visa la ale lui. Ciudat era ultimul răvaș, dar asta îl întărea în credința lui că ceea ce pornise nu era o glumă. Necunoscuta îi scria că ar fi avut încurcături în privința unor acte ce priveau ocna Telega, acte ce s-ar fi pierdut și cum aflase că dumnia lui avea încă înscrisurile și vechile peceți de proprietate, tare l-ar fi rugat să fie bun și să le aducă în zilele petrecerilor lor ca să le cerceteze, lucru ce i-ar face mare bucurie. „Cum e muierea ? gîndise în sine boer Belivacă, nice sărutarea dintîi nu ți-o dă de pomană, chit că atunci te cunoaște și tu mult ai dorit-o și n-ai dormit nopțile și ți-ai chinuit nevasta pe cele drumuri și-ai trimis-o în străinătăți. chipurile să-și facă bine pe unde o durea ! Dar n-o să-i scape lui puiculeana, că mintoasă părea urîtă să nu fie și la urma urmelor o s-o și joace puțin să afle unde bătea gîndurile ei cele mai ascunse. Așa că luase hîrtoagele, cu toptanul, chitanțe, planuri, treburi contabilicești, sumele încasate din exploatarea vechei ocne lucrătoare, a ocnei de sare netrebuincioasă ce se vindea pentru vite, la grajduri și încărcat ca un logofăt se dăduse jos din sanie. Curtea era măturată, zăpada rînită, luată cu lopata și așezată bine, focurile ardeau vesel, prin odăi alergau fetele de 16 ani cu gura spuzită de lacome ce fuseseră pentru că mîncaseră fără socoteală. Era o iteală în jur și nește chiote dubioase, dar el urechi nu mai avea pentru altceva decît pentru cele ce-l așteptau. Necunoscuta trebuia să sosească a doua zi spre seară, cînd ar fi încropit vremea, cît mai spre noapte să nu vadă oareșcine ce-i pică în ogradă lui Hristea Belivacă. Timpul trecuse greu și toiul bărbatului îi făcea feste. Se perpelise peste noapte, plapuma îl apăsa, deschisese ferestrele și de afară venise un pui de gerulet ce-l făcuse să răcească și să-și pună a doua zi prișnițe calde. Nu mai era nici la vîrsta cînd să nu-i fi păsat de cele ce i se întîmplau, trebuia să fie ca mărul în floare și-l luase răceala și-i curgea nasul și-l treceau nădușelile. Băuse ceaiuri și țuică fiartă și nu-și mai găsise astîmpărul. De trei ori coborîse în pimniță să vadă cum ședea vinul cel negru în damigene și pe bucătărese le umpluse de scuipat blestemîndu-le că nu știau să bată maioneza și că or să-l facă de rîs taman acuș cînd sosea o ditamai cocoană ce în multe locuri fusese și n-o să le ierte nepriceperea. Piftiile erau gustate și cozonacii dădeau în foc aruncînd în casă un miros atîtător. Pe policioarele cămarei fuseseră înșirate naramzele ca niște mingi galbene, poleite și dichisite, măslinele sclipeau în farfuriile englezești și păstruga rece și înghețată sta încremenită pe lespezile de porțelan. Boer Belivacă umbla ca beat, cînd în sofrageria mare, împodobită cu șervete roșii și cu colți de mistreț, cînd pe cerdac să se uite în zare dacă de sub pădure nu ieșea vreo sanie, dar numai pe noptate se auziră, în sfîrșit, mult doriții clopoței. Gazda simți că moare nu alta. Doi murgi înaintași aruncau din copite și împroșcau în urma săniei pulberea străvezie. Soarele se îngropa singur în nămeți. Și cum mai sunau zurgălăii și cum se auzea biciul surugiului, un țigan spătos și glumeț :

— Diii, făcăturilor, diii că ne dă boierul o pungă de galbeni că-i aducem cocoana !

Boer Belivacă alungase de pe prispa pustie slugile și se uita spre sania care venea ca vîntul. De sub pături se ivi mai întîi capul Aniței, cu ochii săi codați, dați cu primeneală și boi. Părul negru și lung și-l ascunsese sub un clop sălbatic de blană mistrițată. Dacă avea 30 de ani și cum mai călca, Sfinte Dumnezeule, sub revărsarea samurului, în cizme și cu o biciușcă pe care o tot bătea pe șolduri. „Parcă-i o Farmazoană !“ gîndise boerul, odată trecîndu-i răceala dobîndită peste zi. În urma ei coborîse o țigancă și un bărbat dugos, cu bărbiță. „Asta-i omul de credință, cel ce umblă cu acturile pe la isprăvnicii. Îl îmbăt și scap de el, îl trimit în beci cu slugile, nu-mi scapă mie paceaura asta cu ochi de te bagă în boală !“ hotărî, și asta cît mai curînd. Vizitiul trase sania unde trebuia, ai lui îi aruncară sacii cu grăunțe și în curînd se topiră înăuntrul conacului. Sala de mîncare îi aștepta. Erau veniți de pe drum, înghețați și se cuvenea să înceapă după datină cu rachiuri și cu cele de trebuință. Boaștele de muieri se înghesuiau cu rîndul să aducă farfuriile să vadă și ei pe streină care-și aruncase blănurile și se despletise, uitîndu-se pe la oglinzi și odată umplînd odaia cu mirosul ei de curvîștină de Levant, că asta nu era femeie smerită, foc să fi pus în gură, nu aghiasmă. Și cum umbla, iubite părinte Neofit de la Rîmnic, cel ce te îngrijești de toate sufletele moșiei Ciocanul, cînd apuci de vii încoace să mai ai grije și de sufletele slugilor boerului Belivacă ! Musafira împungea aerul cu țițele ei tîrtoșe și colanul de mărgele de la Beci vibra într-o muzică potrivită. Avea șolduri cumpărate de la spițerul Raiului, ce pe toate le cîntărea și le știa și gura ei, sălbatică parcă-ți scotea sufletul din tine Arăta niște dinți albi și deși ca măzărichea și-și mai trecea și limba roșie ca pisica peste buzele moi și rupte. Cum să nu-i cazi la picioare de la început, că așa un noroc nu venise în viața lui pe capul lui Belivacă !

— Asta-l înmormîntează pe stăpîn ! îl căinau fetele pe boer. Și-un an numai după ea o să ofteze și pe noi la mînăstire ne trimite, că nu mai are ce face cu niște arătări !

— Ba, eu nu mă dau pe una ca asta ! spunea a lui Bucur sin Bănică, una netedă la minte, altfel frumoasă și ea de înghețau apele înainte de Bobotează, că era făcută cu Necuratul, nu cu taică-său și pe ea nu o încercase boer Belivacă și pentru asta venise aici, adusă cu plan de ai ei care tot mai rupeau cîte ceva din punga boerului.

— Deee ! oftau celelalte și se mai repezeau dincolo cu felurile ca s-o mai vadă.

— Ce face, mănîncă și ea ca oamenii ? întrebau iute ăle rămase.

— Da, cum ? Că doar n-o da la spate, e muiere în putere și are gînduri mari cu boerul...

— Da celălalt cine o fi, că nu prea seamănă cu ea ?

— După port, vine de la cantilerii, are treburi serioase cu ocna, a de-a vîndut-o boer Belivacă, acuș patru ani lui Vodă, cum trăsei cu urechea...

— Nici lui nu-i stau bine ochii în cap, se uită după bucile mele ca la prezantină...

— Ete-te colea, că n-o fi văzut el pe la București pe-acolo nimic. De-aia nu mai poate...

Pînă la urmă fu cercetat Parpanghel care mînca de se spetea cu slugile. Surugiii boerului vrură să-l îmbete, dar nici el nu era adus pe albia Dîmboviței de o rață.

— Cine-i cucoana, că așa ceva n-am mai văzut ? se uluiau ticăloșii, mirați foarte.

— Sicret !

— Ce sicret, spune-ne și nouă, că ești de-ai noștri și murim pînă deseară dacă nu aflăm totul...

— O fi vreo muiere de neam mare, vreo streină deși vorbea rumânește...

— Da, de unde ! le tăie țiganul cheful, ține un han la mahalaua Scaunelor, dacă vreți să știți...

— Cum, nu e cocoană ?

— Și de ce n-ar fi cocoană ? Că știe să se poarte, unde mai pui că are și bani să-i bei cu lingura.

— Ce vorbești !

— Da, umblă pin toate tîrgurile, cumpără și vinde, ține salon cu jocuri, voi stați aici în mațele pămîntului, n-aveți de unde să știți cum trăiesc boerii, cei mari...

— Ei, cum trăiesc ?

— Păi se mai distrează și ei, mai aruncă cărticica la **pharaon,** altă ceva, nu cu lupii și cu păsările !

— De, că și boer Belivacă are case la București, unde nu are ! Încă cinci conace și nu se uită la bani, dacă ai ști ce zaiafeturi se fac aici și ce petreceri ! Cînd mai ia achiu poți să vezi ce n-ai văzut...

Parpanghel să nu moară prost întrebă și el :

— Ei ?

— Păi anul trecut la vremea asta, au adus pădurarii cerbi și i-au înhămat la sănii, cum se zice că face numai beizadeaua pe la București pe-acolo, și cocoanele cînd s-au tîrnosit mai bine și-au lepădat rochiile și au făcut baie, goale pușcă în lac, că avem și-un lac pe aici pe aproape, ziceai că sîntem la Bobotează nu alta și caută crucea lui Isus...

— Și n-a răcit careva ?

— Da, de unde ! Le-a tăvălit boer Belivacă prin zăpadă, le-a aruncat pe urmă în vin fiert și le-a trecut. Cu gura lui le-a uscat una, cîte una, să nu între frigul în ele și cum mai țipau și cum mai chicoteau ! N-o să scape nici cocoana ta, că e lipicios, parcă o văd că ne cere s-o ducem la iaz, că asta e șiretenia boerului. Acolo zice el că scoate pește viu și i-l dă să mănînce, dar altă ceva îi face...

De sus, din sala de mîncare, se auzeau sunete de vioară și în curînd un dupăit.

— Joacă cucoana, zise repede o muierușcă, veniți cu cafelele că s-au încins și-au trecut la lichioruri.

— Și boer Belivacă ce face ? Se uită ?

— Da de unde ! El o ține de mijloc și ea dă ochii peste cap și-l ametește. Auleu, unde ești, coană Marghiolită să-l vezi cum se îmbuestrează ca armăsarii pe cîmpia Teiului la Sîn Toader.

Încăperile se goliră și slugile urcară scările să vadă minunea. Anița, toată numai nuri, juca cu boer Belivacă. Acesta gras, iabraș și cu obrazul ca roșia, duduia pe dușumele.

„Îl omoară ! spuneau femeile. Nouă nu ne mai rămâne nimic pentru iarna asta ! Și ne făceam treaba cu el, ne ierta de datorii !“

Pînă pe la miezul nopții au tremurat luminările și petrecerea nu se isprăvise. Omul hangiței, care băuse două damigene și nu dădea semne de oboseală, așteaptă să-l vadă prăbușit sub masă pe Belivacă, dar nice el nu se dădea dus că ținea la petreceri. Dantul, ce-i drept, încetase, femeia obosise și ceruse învoire să se întindă puțin dincolo, în odaia de culcare spre care îl îmbiau privirile pe boer. Numai că înainte de toate, îi ceruse, cumsecade cum îl știa o lume întreagă, să se uite în acturile și zapisele ocnei Telegăi după sfaturile omului său care pentru asta venise : să afle cum fusese într-o vreme împărțită și cine și cui dăduse tot ce se scosese pe sare pentru că dacă ea ar fi avut toate cele de trebuință în cap, ar fi pornit niște procese pentru o moștenire ce i se cuvenea. Multe nu pricepea boer Belivacă. Îl dovedise vinul și la urma urmelor puțin îi păsa de înscrisurile lui vechi și fără importanță din moment ce ocnele erau cu toatele acuș ale lui Vodă. Astfel ca mai îmbiind-o, mai mințind-o, o rugă să nu-l lase singur cît omul ei s-ar uita în toate hîrtoagele.

Răspopitu lăsă deci paharul și trecu să cerceteze maldărul de hîrtii. Nu era ușor și dacă nu ar fi avut pricepere să se descurce ar fi fost pierdut, că multe nici nu-l priveau. O luă cu sîrg și Anița îl îmbie la băut pe boer Belivacă, iar acesta își goni slugile afară din odaia de mîncare și rămase într-un colț întunecat numai cu ea, sub o ultimă lumină a unei lumînări ce nu se topise de tot. Planul galeriilor, desenat de multă vreme pe o piele de viței, cam veche și răpănoasă, în care vedeai ocna ca în palmă și fără de care nici un suflet nu ar fi ieșit la lumină din Tarniță, se ivi în cele din urmă din hîrtoage. Răspopitu trase cu ochiul la gazdă petrecăreață și văzu că-și cam luase nasul la purtare, umblîndu-i femeii prin sîn, așa că, deși nu găsise încă tot ce-i trebuia, pentru că-i mai trebuiau ieșirile, începu pe neașteptate să cînte popește ca la biserica Mavrogheni în denii și-l pofti pe boer Belivacă sa cinstească. Boer Belivacă, fiindcă Anița dispăruse în odăile de culcare, cu un rîs parșiv pe buze, crezu că era vremea să se întărîte și mai bine pentru cele ce aveau să urmeze, așa că mai bătu odată din palme, mai ceru nește lumînări și murături, deși mîncaseră mai înainte pînă și baclavalele și făcuseră și cafelele și hotărî să-l turtească pe însoțitorul muierii. Pentru asta coborî greoi scările în curtea sticlind sub lumina lunii și lăsîndu-și musafirul să răsufle puțin, dădu un ocol casei. Se întelesese din vreme cu străjile conacului și le cercetă. Oamenii dupăiau pe la colțurile culei, suflîndu-și în palme.

— Nu vă mișcați de-aici, că v-afum cu ardei ! le spunea la fiecare .Și stați cu ochii în patru că nu se știe ce se mai poate întîmpla...

De bănuit nu-i bănuia pe oaspeți, dar în vremi ca astea se cuvenea să nu lași slugile să sforăie în coșare cînd vremea era prielnică pentru toate blestemățile. Ajunse și la grajduri, unde Parpanghel țesăla caii la lumina lămpilor, semn că îi pregătea de drumeție. Amețit cum era nu se gîndi la nimic în clipa aia, era mai mult curios să-l tragă de limbă pe țigan...

— Nu te culcași ?

— Nu mă culcai, boerule. Am grije de cai...

— Doar n-oi pleca cu ei noaptea la drum ?

Și-odată păli...

— Se poate ? făcu Parpanghel, învățat din timp ce să spună, dar animalul trebuie să simtă că ai grijă de el. Nu vezi matale c-au ajuns ca țîrii de atîta drum ? După ce-i fac frumoși, mă duc la culcare...

— Na colea o pungă de caragroși și roagă-te pentru sufletul stăpîn-tii !

— Că n-o muri...

— Sttt ! făcu boer Belivacă cu degetul la gură ca și cînd s-ar fi putut să-l audă cineva. Dacă o să-mi fie bine cu ea, îți mai dau una la fel. Ce zici ?

— Să-ți ajute Dumenezeu ! că e noaptea mare și cocoana noastră nu se uită cînd e vorba de o treabă serioasă...

— Tu chiar crezi, pungașule, că s-ar putea să mă lase cu buzele umflate ?

— Cine spune asta, boerule ? Doar în pețit am venit aici, cu treabă, nu să ne fudulim pe drum...

— Taci să nu-mi sperii norocul ! Mă duc !

— Întărește-te, măria ta, că te văd zidit din belșug și de !

Într-o clipă boer Hristache năvălise grămadă pe scări să nu bănuiască musafirul ceva. Acela bea de unul singur să-și stingă urîtul.

— Nu te superi pe mine, cu treburile pe-afară ! Locurile sînt pustii și străjile nu-și fac datoria...

— Nu-i nimic, zise într-o doară Răspopitu, haide mai bine să bem ceva că acuș se face ziuă și nu mi-e somn !

Sus, în odaia Aniței soseau la îndemnul gazdei, lighene cu apă caldă și cutiile cu dresuri ale cucoanei Marghiolița. Fetele de casă se grămădeau pe la uși și-și dădeau coate :

— O să fie nuntă mare la noapte !

— Taci tu că ne-aude careva și ne spune !

— Și dacă !

Hangița glumea cu Fira la oglindă :

— Podoaba umblă pin curte ca un cocoș. După ce pleci am să trag zăvorul. Fereastra încotro dă ?

— E o ogradă pustie în dos, Parpanghel o să așeze o scară sub cercevele și pe-aici ne e drumul. Cînd nu s-o mai putea, să faci semn cu luminarea. Sania e gata, caii țesălați...

— Bine Firo, numai să nu-l apuce mai devreme bîzdîcul...

— Păi Răspopitu dumitale ce păzește ? Ala dacă bea pînă la Asfințirea Arhanghelilor, nu are nimic...

— Ia-n ascultă, ce s-aude ?

— Nimic, ce să se-audă ? Se zdruncină podelele sub pașii boerului, că e greu al dracului.

— Și dacă o să scoată ușa din balamale ?

— N-are vreme că din doi pași ești în curte și pe-aci ne e drumul.

— Și străjile de la colțul casei ?

— Are grijă Parpanghel de ei, le pune praf în vin, de-aseară îi îmbie cu ulcica...

— Bine, Firo, du-te și mai lingușește-l, spune-i că-l aștept pînă mai caută Răspopitu în acturile lui ce-l mai trebue...

Țiganca începu să tîrcolească în jurul meselor ca și cînd ar fi căutat ceva.

— Ce face cocoana ? întrebă lacom, în șoaptă Belivacă.

— Ce să facă ? Te-așteaptă, dar văz că matale mai ai treabă cu paharele...

— Acuș terminăm, dumnealui caută ceva, nu-ș ce, ia vezi arhonda, nu mai dai o dată de acturile arelea, că parcă ți s-a urît...

Răspopitu se și întinsese cu mîinile în hîrtii, scodolind lacom. Boer Belivacă o cerceta pe Fira.

— N-o să se supere dacă aș urca scările, sus ?

— Da mai cu fereală să nu te vadă dumnealui...

— Mai beau ce beau, îl bag sub masă și gata, da să-i spui să lase ușa deschisă...

— Îi spun !

— Na o pungă.

— Sărut-mîna, boerule. Numai să fii delicat cu ea și să n-o zdruncini tare ! Să nu te-arunci dintr-odată, că e dusă și ea pin lume, a trăit cu oameni bine...

— Ce spui ?

— Știe de glumă, dar bărbatu, cunoști cum e ! A văzut muierea, i-a și pus mîna dinainte și nu se cuvine !

— Taci că mă duc cu afaceri la ea, nu cu ce-ți închipui tu, spurcăciune borîtă !

— Afaceri sub plapomă, de !

— Mai na o pungă și taci ! Că ne-aude ăsta și se duce vorba...

— Cine, dumnealui ? Dumncalui e ca mormîntul. Își vede de terfeloagele sale, nu s-amestecă în trebile cucoanei noastre. A, altul să nu te afle.

— Cine, baragladină ?

— Sicret !

— Nu mă uit la parale, dacă-mi spui...

— Nu poci spune că nu-i frumos...

Boer Belivacă se scotoci bine și mai ivi o pungă, ghiftuită ca o cloșcă.

— Na și zi-i !

— Are și dumneaei așa, pe unu, de-i căpitan mare în oastea lui Vodă, de strînge birurile. El să nu te afle că te-ai încurcat cu dumneaei, că floace te face ! Nu-ți rămîne nici păr pe creștet, ori nu mai ai păr în cap ?

— Obraznică mai ești, slugile mele nici nu cîrtesc și tu mă cauți sub calpac !

— Dacă nu te caut eu, o să te caute ea și să știi că cere...

Fira trăgea cu ochiul spre Răspopitu, scufundat cu totul în cele hîrtoage.

Vinul se urca la cap și cădea în picioare. Boer Belivacă simțea că mult n-o mai putea întinde, așa că îl îmbie pe musafir aproape :

— Arhonda, ia cu mine, că-ți dau toate hîrtiile dacă-ți trebuiesc cu tot le bag pe foc că nu-s de trebuință.

Noroc că Răspopitu dibuise, în sfîrșit, ce căuta și-avea altă inimă.

— Gata, boerule, știu de unde să-mi încep procesele, că stăpîna mea a ghicit unde să vină. Acușica pot să beau un pahar cu dumneata, dacă nu chiar mai multe și pe urmă un somn bun pînă la prînz și-o luăm de la cap...

Vorbele musafirului cuprindeau toate dulcile promisiuni ale acestei nopți ce trecuse de jumătate. În casă se înstăpînise liniștea, nici mersul tîrșit al străjerilor nu se mai auzea. Boer Belivacă nu mai ținu seamă de nimic și luă paharul cu hotărîre. Dacă nu el, măcar vinul n-o să se facă de rîs, că trecuseră la o smoală neagră, puterea ursului dintr-un strugure gros și buburos ce se cocea iute în soarele verii.

Spre zori se despărți de încîntătorul său companion ce se prefăcea prăbușit și scurs și după ce-l împinse în odaia lui de jos, de lîngă ușă și o încuie pe dinafară ca să nu aibă vreun boclue începu să urce scările spre iatacul Aniței. Nici treptele Raiului nu i s-ar fi părut mai drepte și mai păcătoase. Ar mai fi băut ceva tare să se aprindă, dar știa că asta ar fi însemnat sfîrșitul dorințelor sale. „Poftește, poftește, boer Belivacă !“ se îndemna în barbă pe scările ce nu se mai isprăveau.

Jos, în curte, în întuneric, străjile zăceau în zăpadă prăbușite de somn. Răspopitu deschisese fereastra și dintr-un crac era lîngă Fira și Parpanghel. Caii cu cîte un sac de ovăz sub boturi scurmau omătul sătui și gata de drum.

— Ne-o pîngărește diliul ! se căina muierea în șoaptă.

— Taci, fa că noi sîntem aici, acuș aduc scara !

— Ad-o ce te mai zgîiești la mine !

Răspopitu cerceta împrejurimile. Poarta era dată de perete. Numai în odaia fetelor de casă mai ardea un opaiț.

— Alea n-au somn, vor să afle totul ! mîrîi. O să le placă și lor.

Parpanghel căra scara sub geamuri pentru că dincolo de perdele se ivise focul așteptat al lumînării. Prin ușile deschise muierile cele tinere îl auzeau pe boer Belivacă rugîndu-se în genunchi în fața zăvoarelor.

— Deschide, fos-mu, că așa ne-a fost învoiala. Eu toate ce mi-ai cerut aici le-am cărat și adus, mi-am ținut cuvîntul...

Din iatac nici o vorbuliță.

— Stinge jarul din mine, că frumoasă ești, cu gura ta ca naramzele.

Fetele de casă se prăpădeau pe după uși.

— Psihi-mu lovește clănțugul cu degetele tale să aud că trăiești că nu ți-ai luat viața...

Anița nu se mai ținu și izbucni în hohote.

— Plîngi, grădina mea de migdali ? Nu plînge că-ți sluțești bunătate de obraz și te urîțești !

Muierea de dincolo fosnea din fuste.

— Au ți-e frică de mine ? Spune o vorbuliță !

— E tîrziu, boer Belivacă, să lăsăm pe mîine, că am adormit pînă domnia ta te-ai pregătit și n-am chef...

— Bine că te-aud, patima lumii ! Să intru să te încălzesc cu mîinile mele ?

De dincolo iar nu se mai auzi nimic.

— Să scot trențele astea de pe mine și să m-arăt ca Adam ?

Anița nu zise nici da, nici nu. Deschisese ferestrele și văzuse scara. Să mai glumească o țîră cu el, parcă mai era vreme, deși de jos, din întunericul neluminat de lună al ogrăzii îi făcea semne Răspopitu.

— Scoate-le ! zise cu glasul ei cel mai dulce. Să te văz cum ești !

De dincolo de canatul de lemn de stejar al ușii se auzi un fîșîit grăbit de haine smulse de pe un trup bine împlinit. Și cînd boer Belivacă rămase în costumul primului om, muierea îl auzi prăbușindu-se pe podele și rugîndu-se smerit :

— Ajută, Doamne cazcelor mele, că ridic o mînăstire în sat, jos, la Ciocanul ! Pentru luminarea ta și pentru bucuria mea ! Simțesc ! Simțesc !

Și după ce termină, așteptă tremurînd de frigul casei multă vreme, pînă adormi, pentru că nu-i mai răspunse nimeni. Înainte de a fi lovit de negura somnului mai făcu precum cîinele, o imploră, se tăvăli, îi promise toate adamanturile din prăvălia luxoasă a lui Resch, apoi nu mai știu nimic multă vreme, sforăi, fu cărat de slugi în dormitorul lui și visă între cearșafurile neîncălzite că se întorsese coana Marghiolița de la băile nemțești, cu rude cu tot, duduind și blestemînd ca o hoșcotină : „Te-nvăț cu minte !“ făcea nevasta în vis cu gura ei cea mare de zile însemnate, „spurcatule, și sperjurule care mi-ai promis credință la altar ! Veniți neamurilor, veniți unchilor și voi bărbaților ai familiei mele, veniți să-l scot din plăceri, să-l învăț minte, că pe mine mă pedepsește și mă lasă ca pe măslinul de la Ierusalim, neudată la rădăcini, nebăgată în seamă !“

În vremea asta, sania cu Anița, Răspopitu și cu ceilalți străbătea pădurea Rășini, rară și ninsă ca

Desene de MIHAELA BARASCHI

TELEGA

o catedrală de sare, sclipind în lumina roșie a soarelui ce se ridica dintr-o parte.

★

La mai mult de o lună după asta, ceata haiducilor, întrematã, cu poftă de viață se strecura pe drumul Telegăi, folosind cărări neumblate, numai de bărbați știute. Anița rămăsese în Bucureștii la Norocul Cailor în așteptare. Comanda o luase Răspopitu după un plan al său.

Dase primăvara și se apropiau Sfintele Paști. Codrul era tot împroșcat cu alice verzi. Cînta pițigușul în cheful haiducului. Vitele se strecurau pe sub copaci în căutarea ierbii abia ivite. Frunzele vechi din anii trecuți, fumegau în soarele prielnic. Mirosea toată firea a bălegar proaspăt și a pămînt răscolit cu plugul. Numai rumânul se canunea deasupra plugului de lemn.

— Vine ca dreptatea călare! striga din curul cetii Radu sin Matei. Scapă el Amza și face o dreptate și-o judecată să tremure toți!

— Umplem biserica Bărbătescului cu lumînări aprinse dacă scapă căpitanul cu bine! Zise și Mitrună, bisericos și el ca și ceilalți.

— Mai tăceți, îi certă Răspopitu, că sînt sătul de vorbe sfinte! Mi-ați împuțit urechile cu liturghia voastră. Dumnezeu v-ajută dacă-l ajutați și voi. Ați ținut posturile?

— Se poate? se mirase Dascălul pentru toți. Tot anul stăm numai cu fasolea în strachină. N-am pus dulce în gură nice în timpul Păresimilor, nice în postul sfîntului Petru, nice în postul Adormirii Prea Curatei. Pește nu mîncăm în afara zilei Schimbării la față, în postul Crăciunului și în vremea postului dintre Tăierea Capului Sfîntului Ion și Înălțarea Sfintei Cruci, așa să-mi ajute Dumnezeu...

Dacălul prinsese chiag la vorbă și Răspopitu nu avea chef de sporovăilă. Erau plecați cu treabă, nu se cuvenea să bată cîmpii.

— Știți ce aveți de făcut? mai întrebă odată ca să-i aibă în mînă.

— Cum nu!

— Atunci, risipiți-vă!

Drumul se despărțea. Ceata cea mare, dusă de Duduveică, luă drumul Telegăi, spre scurgerea Pociovaliștei. Răspopitu și cu Dascălul, singuri, traseră spre mînăstirea Zamfira, după ce cumpărară o căruță cu pește și-un butoi de vin de la nește negustori, și cerură adăpost peste noapte. Toate aceste fapte erau potrivite din timp. Anița aflase anume că de aici, în apropierea Sfintelor Paști, pleca la Telega un preot să țină slujbă ocnașilor, tocmit de vornicia temnițelor ce se îngrijea și de sufletele necurate. Pe acela îl pîndeau ei, să-l afle, așa că pentru a nu bătere la ochi, se smeriră și spuseră că erau meșteșugari de la oraș ce veniseră a-și ciștiga bunăvoința sfinților părinți ce duceau o viață dăruită slujbelor și închinărilor. După obiceiul pămîntului puseră bani în Cutia Milelor și scoaseră din desagii aduși cu ei și trei icoane de argint, făcute de meșteri mari la Sfîntul Gheorghe, în lipscănie. Îi întîmpinase părintele Ghedeon, un bărbat îmbrăcat într-o rasă neagră, greoi și cu obraz de băutor, ce știa a vorbi, nu era mut precum ceilalți, spăriați de oaspeți și de cei ce nu-i cunoșteau.

— Bună să vă fie inema, creștini, cu ce vestepoveste pe-acilea pin pustietatea noastră?

— Sărutăm dreapta, sfinte părinte, zisese iute Răspopitu, meșter la vorbe. Am adus sfinților voastre o căruță de pește și un butoiaș de vin pentru sufletele sfinților voastre...

Părintele Ghedeon ce se îngrijea de liniștea mînăstirii în lipsa starețului dus la cateherisirile sale în preajma Paștilor se bucură, dar n-o arătă:

— Peștele ar fi bun, că Domnul Dumnezeu ne lasă să-l gustăm, dar vinișorul? Fugi, streine cu ispita d-acilea!

Răspopitu nu se înghesui, că știa firea omenească.

— Dacă nu-i cu supărare, atunci dați-ne și nouă găzduire și om dormi aici pînă la sfînta slujba cea mare, dar pînă atunci puneți unde trebue sfintele icoane cărate cu mare cheltuială...

Părintele Ghedeon le sărută argintul sfințit la Mitropolia cea mare, făcu trei cruci și-i pofti în arhondaric unde era răcoare. Mai încolo se puseră la taclale și-și spuseră ce aveau pe suflet. Și Răspopitu și Dascălul, cum ar fi așa, trecuseră pin multe pătăranii în viață și, de, acuș, bătrîni, nu crau, dar s-ar fi aflat vremea să-l mai împece și pe Dumnezeu, așa că ce se gîndiseră ei? Ia să facă un dar mînăstirii și sfinților părinți o căruță cu pește, ce acuș se gătea și fierbea în nește oale mari de tuci în curte spre binecuvintarea tuturor. Mai curviseră, mai stricaseră case de oameni, să nu se uite nice sfinția sa la ei, dar cu o rugăciune, multe se dau la spate. Părintele Ghedeon înțelegea așa că dacă s-ar smeri cu adevărat, să pofteaască dumnealor la slujbele de noapte și să cadă în genunchi. Zis și făcut!

— Bine, părinte, noi o să facem cum zice sfinția ta!

Și se traseră la o chilie, mai la o parte.

Spre seară, era înainte de noaptea de Înviere, că în anul acela Paștele cădea devreme, la începutul lui Prier, ce se gîndi Dascălul, ia să frigă un pui, doi de găină, și ăia aduși în căruță, sub ladă. Cătă deci surcele, pădurea era aproape și o liniște, îți sfîșia auzul nu alta! Trase lemnele sub un pom și Răspopitu ceru usturoi unui călugăr ce îndată bănui că acești călători credincioși se puseseră pe rele. El pregătea anume mujdeiul întru ispitirea sfinților ce către balerca cu vin, sosită cu ei, căută a-i tragere. Fapta nu era greu de dus la capăt. Unde se lăți mirosul de mujdei și de copane fripte și-odată se ivi părintele Ghedeon cu un însoțitor, gata-gata să-i certe.

— Mare păcat faceți, zicea al doilea, un bărbățel ghebos, cu hainele ferfeniță, călcați posturile! Și doară părintele Ghedeon spune că pentru vindecarea faptelor rele veniserăți...

Răspopitu și Dascălul căzură în genunchi și se spăsiră:

— Asta-i ce-am găsit pe drum, sfinților părinți. Cartofi nu sînt, mămăligă n-avem, cu rădăcini nu ne ținem burta, iartă-ne nouă păcatele și poftiți și dumneavoastră să roadeți cîte un os...

Călugării se uitară unul la altul, usturoiul le muta nările din loc și piepții de pui îți scoteau mațele din burtă.

— Nu, Doamne ferește, că ne-a ajuns peștele cela, să v-ajute Dumnezeu că mare pomană v-ați făcut cu noi!

— Și-o gură de vin, părinte, numai o gură, cît ai pune pe o măsea.

— Stricăm datinile tocmai în postul mare!

— Nu le stricăm, sfinte părinte, că de oameni-s făcute, de oameni călcate!

— Stai încai să vă dau deslegarea!

Dar cuvintele nu-i mai ieșeau din gură pentru că aprig se chinuia de poftă ca și părintele Ciolfan ce tare ar fi beut oleacă.

— Fugim întru neispitirea noastră, mai ziseră cu jumate gură.

— Vinul e cucernic, făcu Dascălul cu chipul lui nevinovat. Se ia și la împărtășanie.

— Ce zici, Ciolfane? întrebă Ghedeon.

— Mai marele preste noi dumia ta a rămas dacă o să încercăm o țîrucă?

Și se așezară.

— Primește și iartă-, Doamne, mai zise Ghedeon. Singurătății și sihăstriei noastre, așa ceva, cîte o mîngîiere în pîntece, parcă-i mai trebuește, dar de pui cu mujdei nu m-ating...

— Dacă gura sfinției tale ar vrea să-l încerce, mare bucurie m-ar coprinde...

— Să-ncercăm, tăiculiță că și-o întoarce Domnul. Dumnezeu fața de la noi, măcar atît cît să mai uităm de înverșunatele posturi...

— Bine zis!

Și băură și gustară și după o înghițitură veniră altele. Și unde mi se încinse un chef scăzut, cu ferestrele înfundate, să nu vadă ceilalți și să-i pirască pe sfinții părinți, n-ai fi ghicit că așa o să se termine totul.

La început, mai sfios se dovedi a fi părintele Ciolfan care sorbea cu măsură, cîntărind din cap.

— Domnul!

— Maica lui să primească!

— Și mujdeiul ăsta e otravă și cere!

— Cere, sfinte părinte! Mai ia, făcea Răspopitu.

— Aș mai lua, dar mîine în zori trebuie să plec la Telega, la ocnă, să țin slujba necredincioșilor și ucigașilor...

— Ce spui, sfinția ta? Și-s mulți?

— Mulți și părăsiți de lume.

— Doamne ferește! făcu Dascălul o cruce mare, basarabenească.

— Unii au orbit, nu mai văd nici lumina lumînărilor. Se bucură numai de mirosul cerii topite...

— Ia-n auzi!

— Și au o biserică pe-acolo?

— A fost una sus, în curte, dar s-a prăbușit la cutremurul ăl mare din 1802. Acuș cobor eu cu crivacul înuntru. Au ridicat, să vă minunați, suflete cinstite ce sînteți, un altar și un naos cu pronaos din sare, biserică curată, casa lui Dumnezeu.

— Și țin și icoane?

— Au două vechituri, sfințite, nu se despart de ele. De-acolo așteaptă mîntuirea...

Asculta Răspopitu, asculta Dascălul, erau numai urechi.

— Și sfinția ta merge în fiecare an în Telega?

— Nu, cu rîndul ne ducem. Anul acesta e rîndul meu...

— Dar a mai fost sfinția ta, îi cunoaște...

— De mult, să tot fie opt ani de-atunci... Se schimbă și ei, unii mai mor, alții mai scapă că le-a venit rîndul să iasă, pînă și neferii nu mai sînt aceiași că nu-i țin puterile, serviciul e greu...

— Înțelegem, cum nu, să mai ia sfinția ta un pahar de sufletul celor osîndiți!

— Domnul! făcea părintele Ciolfan, dar unde-l dibuiați?

— Avem un om al nostru, cu bani ce nu se face?

— Și-așa, cu ce vă ocupați, că vă văd trăiți bine, fără griji...

— Dumnealui, se înghesui la vorbă Dascălul, vinde haine într-o dugheană și cu îi sînt prieten și-l ajut unde trebuie... Mai luați cîte o înghițitură...

— Dumnezeu să primească și să ne ierte nouă păcatele cele mărturisite și nemărturisite!

— Domnul!

Afară căzuse noaptea. Sfinții părinți se deslegară pe la baiere.

— Izbăvește-ne Isuse, Hristoase! se mai rugă pentru ultima oară părintele Ghedeon și trase lîngă picior damigeana s-o simtă, cum simte calul pintenul la drum.

În zori, desbrăcați pînă la piele, loviți de prafuri, cei doi călugări dormeau duși în podul bisericii, cărați pe spetele puternice ale Răspopitului.

— Trei zile nu mai mișcă! zisese Dascălul. Le-am pus dresuri să adoarmă și mamele lor...

Și într-un ceas se făcură nevăzuți, îmbrăcați în straie călugărești, cu o carte sfîntă la subsoară, cu cruce și tot dichisul.

— Cum ne cheamă, dacă ne întreabă careva? mai întrebă cel mai tînăr...

— Tu spui că ești fratele Melchisedec...

— Și sfinția ta?

— Noul stareț ce l-au înlocuit pe celălalt din pricina lenei și-a preacurviei. Asta o să le placă. Slujbele, le mai știi, că ai cîntat în strană ca mine...

— Cum, nu, sfinția ta. la-n ascultă... și începu să mormăie pe nas ca pe vremuri cînd crezuse că viața lui o să treacă numai în amețeala slujbelor și a lumînărilor.

★

La intrarea în Telega,neferii nu i-au sucălit cu întrebări și nice multă cercetare n-a fost. Hainele lor ponosite și glasul dogit al Răspopitului ce încă din curte își încerca vocea le-a adormit și puțina bănuială ce se afla totdeauna într-un astfel de loc. Duși de paznici lîngă crivac s-au așezat în colivia de lemn și-au ascultat adîncurile. De jos de tot auia locul plin de galerii și un vînt rece le înghețase spinarea. Frînghia se încorda la greutatea lor, scîrțiia, ghinturile de lemn tocit se opinteau, careva glumise la plecarea de sus:

— Prea sfinților dacă vrea Dumnezeu cu voi, vă mai întoarceți colea sus, dacă nu, sub o lespede de sare o să dormiți în grădina noastră!

— Vrea El că-i mare, răspunsese Dascălul, înspăimîntat, dar fără a o arăta.

Era noapte și sus, deasupra lor mai rămăsese numai un cerc cît un ban, negru și depărtat. Se auzeau șuruind apele rostogolite pe stîncile de sare și cînd ajunseră la fund, colivia fu deschisă de însoțitorul înarmat ce o luă înainte. Ici, colo ardeau făclii mari ce împuțeau aerul. Totul lucea în jur ca la o sărbătoare. Fugeau pe deasupra lilieci orbi și ei dînd strigăt și iar se așternea liniștea. Nici pașii lor nu se deslușeau într-atît se înfunda picioarele în zgrunțuri mărunți, tocați. Curînd se și ivi un loc rotund ca o piață. Bolta parcă se spărgea și făcea loc unor turnuri albe, lucind și ele ca zahărul. Mica bisericuță ridicată din truda vieților se arăta întreagă cu minunea ei nedovedită. Avea de toate, pridvor, naos și pronaos, săpate cu răbdare în zidul tare de sare. Îngenunchiară ca la o minune, făcură crucile cele mari și intrară. Înăuntru nu era nimeni. Se smeriră la altarul jos, căutară ca și cînd ar mai fi fost pe aici icoanele cele vechi și le găsiră și își puseră odăjdiile cărate de-afară. Răspopitu, ce slujise la vremea lui, deschise cartea sfîntă și ceti la început pentru ei doi, oamenii prea sfinți și pentru paznicii dinlăuntru, cam la 20 de inși, cu priviri pustii, apoi cînd însoțitorul de afară le făcu semn că viețașii se strînseseră, ieși pe mica prispă.

— În genunchi! spuse careva cu voce tare și mulțimea de nemernici se prăbuși în țărîna umblătoare ce le iuțea sufletele.

În zioa dentîi a săptămînii, Maria din Magdala s-a dus dis de dimineață la mormîntul Domnului, pe cînd era încă întunericul întuneric și a văzut că piatra fusese luată de pre mormînt. A mers la Simon Petru și la celălalt ucenic pe care-l iubea Isus și le-a zis: „Au luat pre Domnul din mormînt și nu știu unde L-au pus... citi Răspopitu și mare liniște se făcu în jur. Dascălul căta cu ochii lui fierbinți pe căpitanul lor, Amza, dar cum să-l găsești dintr-o privire în mulțimea ceea dosădită? Răspopitu spunea cuvinte după cuvinte și nu se mai oprea. Paznicii împărțeau lumînări celor îngenunchiați și în curînd mici flăcări se iviră sub bărbile și ochii lor aproape fără vedere. Tot locul se lumină. Popa cel hoț cetea din cartea lui Ioan, mai departe cum i s-au arătat Nazarineanul Marici din Magdala **Femeie, i-au zis el, pentru ce plîngi? Ea i-a răspuns: Pentru că au luat pre Domnul meu și nu știu unde l-au pus! Și după ce au zis aceste vorbe s-au întors și au văzut pe Isus stînd acolo în picioare, dar nu știau că e Isus...**

În ochii ocnașilor sticleau lacrimile și curînd pe obrazele obosite au început să cadă ca o gîrlă. Petrea sin Dumitru Susul a fost primul care a spus „Christos a înviat!" La terminarea slujbei și viețașii s-au unit cu toții și au cîntat la rîndul lor cîntecul cel fără de moarte. Răspopitu a făcut un semn mut către ajutorul lui și cu mătăuzul furat părintelui Ciolfan au vîrît busuiocul în apa sfințită și au început să umble printre cei îngenunchiați în căutarea lui Amza.

— Doamne miluiește. Doamne miluiește! făcea Dascălul cu vocea cea mai dulce pe care o avea și ațintea ochii împrejur.

— Cum te numești? întreba și celălalt plecîndu-se și punînd patrafirul deasupra.

— Ghervase...

— Miluiește, păzește pe robul tău Ghervase! se ruga smerit popa cel mincinos și trecea mai departe.

— Cum te numești?

— Culai!

— Miluiește, păzește pe robul tău Culai întru învierea Domnului Dumnezeu! spunea repede Răspopitu și iar se apleca pînă dădu de Amza, pe care de departe îl recunoscu după ochii arzători și după chipul ca de piatră. Stinguleasa îi sta în genunchi, alături.

— Cum te numești?

— Amza, sfinția ta?

— Miluiește păzește pe robul tău Amza, făcea în gura mare Răspopitu și-l vîrî sub prapurii săi auriți, strecurîndu-i pielea de viței și un cosor, sub ochii însoțitorului ce nu băgă de seamă, ostenit de atîtea binecuvîntări ce-i făceau somn.

Slujba se ținu după tot dichisul și pe la orele cînd pretutindeni creștinii se duceau spre locul lor cu luminile luate spre ușurarea sufletului, viețașii fură încuiați în colivii, cu strachinile puse dinainte. Crivacul scîrțîi iar în jos, gol și-i luară pe cei doi oaspeți ai ocnei. Drumul fu lung, parcă nesfîrșit. Sus, cerul se lumina. Venea ziua cu bucuriile ei. Glasurile ocnașilor abia se mai auzeau ca dintr-un mormînt.

— Să vă dăm ceva de mîncare, zisese careva în curte, că v-o fi după atîta umblet.

— Nu, vă mulțumim. Avem treabă la mînăstire, la Zamfira. Am sta bucuroși, altfel...

— Nu-i un loc plăcut, ce-i drept, zisese și mai marele neferilor, dar puteam să vă omenim cu ceva.

Îi duseră pînă la porți, Răspopitu îi mai binecuvîntă o dată și porniră cu teleguța lor spre un loc știut dinainte.

În timpul acesta, jos, în ocnă, Amza tăia frînghia coliviei cu mare grijă după ce o lipi de un perete. Dinu-Masalagiul primi curînd cosorul și făcu la fel. Lui Petrea sin Dumitru Susul și lui Stînguleasa li se făcuse frică și parcă n-ar fi vrut să meargă. Li se rupea inima de ceilalți pe care-i lăsau înăuntru și care dormeau prăbușiți de osteneală în coliviile lor. Cu toții nu puteau să iasă de-acolo, pentru că locul era strîmt și dacă ar fi știut mai mulți de planul acestei fugi, ar fi fost primejdios. În cele din urmă, fără tocmeală, îi urniră și pe ei, cît erau de slăbănogi și nevolnici. Dumitrache Ungurelu, după o înțelegere mai veche, le lăsase pe o galerie două facle și un amnar. În legătură mai găsiră și o pîine mare, făcută gospodărește de ai lui. Aprinseră smoala și porniră după linia desenată cu cerneală de Răspopitu pe pielea de viței furată de la Belivacă. Nu era ușor, la început greșiră drumul și s-ar fi înfundat de tot dacă n-ar fi fost Petrea sin Dumitru Susul care simțea ca animalele încotro duceau drumurile bune și încotro nu, după văzduhul ce se mișca numai într-o parte. Pe alocuri, vechile galerii se prăbușiseră și făceau ocoluri. Sarnița nu era mare, dar trebuiau să nu piardă timpul pentru că peste cîteva ceasuri se făcea apelul și dacă s-ar fi sunat clopotul de vestire, neferii ar fi încongiurat trecerile și ieșirile. Mai pe brînci, mai julindu-și coatele și obrazele ajunseră într-un loc deschis și înalt. Soarele le luă lumina ochilor. Sarea sticlea ca diamantele. Pînă se obișnuiră puțin cu această strălucire mai trecu un ceas bun. Deasupra se vedea cerul plin de păsări iar jos un lac negru, stătut, fără un val. Pînă la el erau peste 30 de stînjeni. Trebuiau să sară de-acolo și fără să se mai gîndească, Amza își dădu drumul. Pluti în gol, se răsuci și jos îl izbi ceva greu și-l rupse parcă. Strînse din dinți și se agăță de o stîncă. Era amețit și stătu puțin să se desmeticească. De sus se prăvăli Dinu Masalagiul ca un pietroi. Căzu alături și s-ar fi înecat deși apa sărată îl ținea dacă n-ar fi fost Amza. Petrea sin Dumitru, mai mult mort decît viu, fu tras afară de cei doi după ce îl așteptară să-și facă curaj. Ultimul fu Stînguleasa. După aceia căutară iar planul pitit în nădragi și o luară pe galeriile de jos ce duceau spre scurgerea unui rîu. Iar se rătăciră, iar se întoarseră. Ascultară tăcerea îngrozitoare ce-i apăsa ca o lespede și porniră iar pe drumul nesfîrșit. Se tîrîră cîteva ceasuri bune. Era prima zi a Sfintelor Paști și spre prînz, rupți de osteneală, ajunseră la liman. Sub ei, în lumina puțină a galeriilor părăsite din ocna lucrătoare, văzură ieșirea: Pociovaliștea într-un clocot de ape albe înspuma marginile unor stînci. Se aruncară deodată chiuind în apă și peste un sfert de ceas erau afară, cu Telega în spate, un munte alb, însingurat și depărtat de sare, veghind depărtările.

Erau liberi!

De pe o creastă coborau acum în goana cailor, strigînd de se cutremura pămîntul ceilalți, în frunte cu Radu sin Matei.

— Amară-i bucuria, fraților, spuse căpitanul îngenunchind și sărutînd pămîntul. Mulțumescu-ți ție, Doamne, că mi-ai mai dat priviri să mai văd minunile tale! Dorul de răzbunare m-a ținut și credința că o să ies de aici! Dulce-i iubirea de frate și credința în ceva. Neamul ăsta nu a născut numai vînzători! Stînguleaso, cine s-arată înaintea mea că nu mai văz! întrebă.

Plîngea sau îl lăsaseră ochii, nu se știe.

URSITOARELE

(Urmare din pagina 1)

„terra incognita" în știință a devenit „terra cognita" odată cu decesul ultimului alchimist.

Cu mijloacele de atelier, așa cum și-a realizat și primul aparat de vidextracție obstetricală — menit să înlăture folosirea forcepsului în nașteri și să ducă astfel la evitarea a numeroase accidente și malformații congenitale — doctorul Dragotescu își realizează acum „decompresorul" gîndit de cîțiva ani, fără știința că undeva, pe glob, un alt creier e frămîntat de rezolvarea aceleiași probleme. În perspectiva istorică, decalajul de cinci, șase ani e aproape nul. În epoca noastră însă, în întrecerea științifică dintre țări, el poate fi capital. Nici-o rămînere în urmă în producerea și dezvoltarea inteligenței — bunul cel mai de preț al omului contemporan — nu e scuzabilă. Omenirea s-a angajat de mult într-o cursă a inteligențelor care nu poate fi viitorului decît fastă.

Poziția mereu ofensivă a omului de știință în atacarea cetății ignoranței — ieri încă atît de inexpugnabilă — i-a dat curajul să pătrundă adînc în tainele vieții, păzite cu acerbicie de religie, de obiceiuri și superstiții. Acum cîțiva ani, un doctor finlandez dădea tiparului — pe atunci într-o singură publicație de specialitate — zece clișee fotografice pe care fusese surprinsă evoluția embrionului omenesc de la primele zile de viață intrauterină pînă la cel dintîi țipăt al nașterii. Din aceleași fotografii, completate timp de șase ani, săptămînalul parizian „Paris Match" își făcea în vara lui 1966 suportul a două sau trei numere senzaționale tipărite într-un tiraj de cîteva milioane de exemplare. Fantasticile experiențe ale doctorului italian Petrucci, care a reușit să realizeze dezvoltarea unui embrion uman „în eprubetă" menținîndu-l în viața cîteva săptămîni — experiență utilă mai mult observației științifice decît vreunui „îngrijorător" țel practic — a făcut acum trei ani o adevărată vîlvă.

Azi, amestecul omului de știință în modul cel mai direct în dezvoltarea inteligenței copilului încă din perioada prenatală, a devenit o preocupare de prim ordin. Metoda profesorului din Johannesburg, preocuparea pasionatului nostru doctor pentru aplicarea vidului în obstetrică, experiențele care se desfășoară în tot mai multe clinici din străinăte, par a genera îndeplinirea unui vechi vis al omenirii: învingerea nevolniciei pruncului, eliberarea de gîngăneala primilor ani, dezvoltarea cît mai timpurie a ingeniozității. Generalizarea metodei respective ar duce — după primele calcule — la o creștere cu cel puțin 20 la sută a inteligenței umane globale, în numai două generații. Calculele nu și-au căpătat încă deplina rigurozitate științifică — timpul va trebui să confirme dacă copiii excepționali ai profesorului Heyns își vor păstra avansul inițial pînă la maturitate — dar și în acest domeniu, granița fantasticului spre real, a fost trecută.

Știința devine astfel „ursitoarea" generațiilor viitoare.

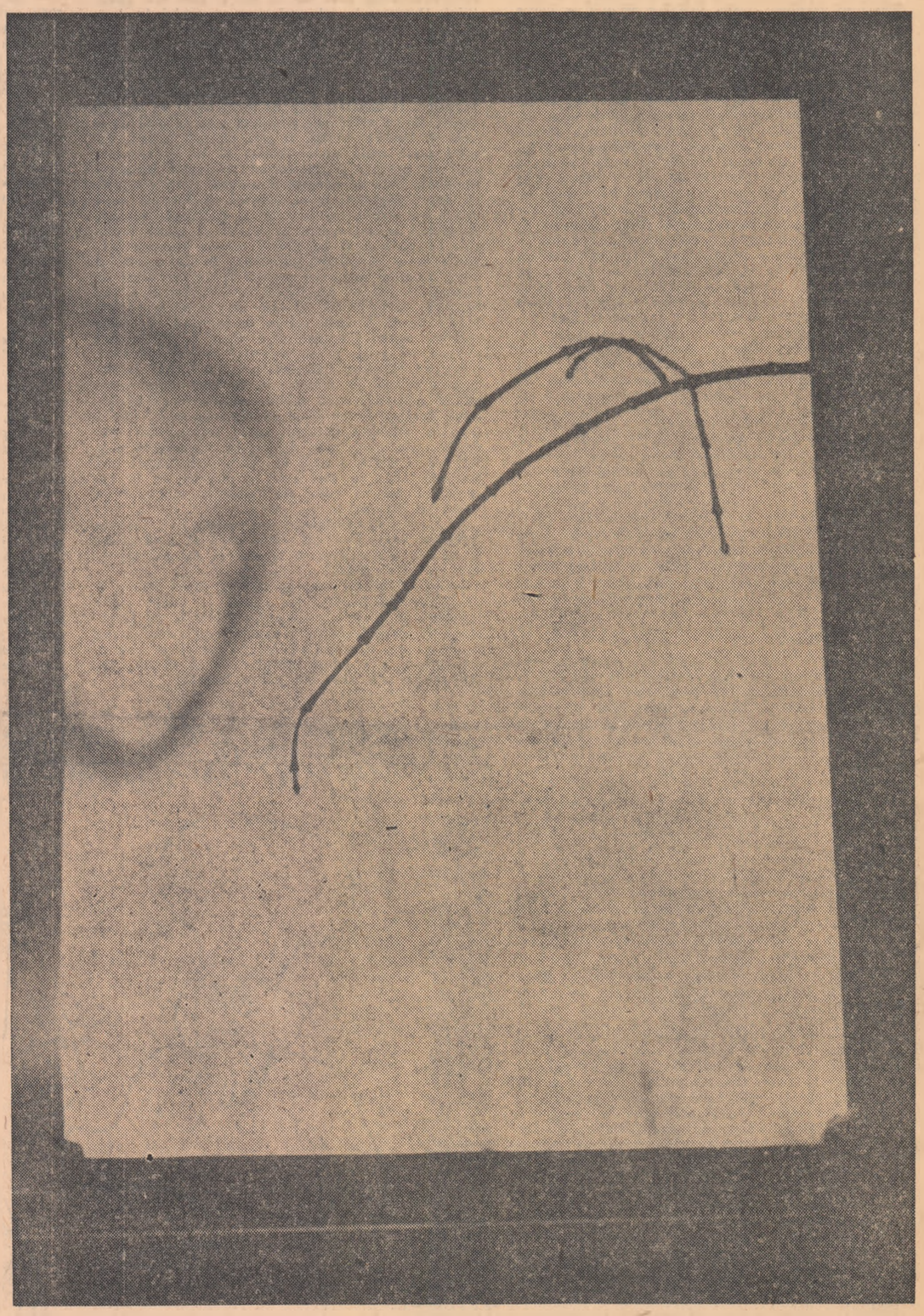

„Și dacă ramuri bat în geam..."
Fotografie primită la concursul nostru
Autor: A. BARTA — Lejl — Tg. Secuiesc

O VECHE DISPUTĂ

(Urmare din pag. 1)

face nici o impresie și cel mult ne-ar aduce în lumea impersonală adică ne-ar adormi"). Nu mai e nevoie să arătăm consecințele acestei teorii. Presupunînd ca publicul asistînd la reprezentarea tragediei lui Othello ar avea astfel de principii, strangularea Desdemonei ar fi sau împiedicată sau aspru sancționată pe loc.

Maiorescu a răspuns lui Gherea de abia peste șase ani cu articolul: **Asupra personalității și impersonalității poetului (Convorbiri literare, XXV, 1892)**, ulterior înglobat în **Contraziceri? Mic studiu de strategie literară.** Nouă aici este doar definiția (împrumutată din Herbart) a impersonalității ca o condiție etică a creației, în vreme ce personalitatea sau individualitatea rămîne condiția estetică a artei. Restul se menține în argumentarea lui Maiorescu neschimbat: „Poetul adevărat este impersonal în perceperea lumii întrucît în actul perceperii obiectului trebuie să se uite pe sine și să-și concentreze toată privirea în obiect, prin aceasta numai obiectul încetează acum de a fi individual mărginit și devine tip, se înfățișează sub **specie aeternitatis**, cum zice Spinoza....

„Dar, odată perceperea obiectivă dobîndită, manifestarea ei în o anume formă reproduce caracterul personal al poetului și o asemenea răsfrîngere în prisma lui proprie exprimă individualitatea lui esențială".

Gherea a răspuns cu articolul **Asupra esteticii metafizice și științifice (Literatură și știință**, I. 1893), încercînd să demonstreze cu citate din **Fiziologia spiritului** de Maudsley că perceperea artistică a realității are loc prin intermediul emoțiilor care, în nici un caz, n-ar putea fi impersonale, nu prin mijlocirea ideilor. Neînțelegînd nici de data aceasta sensul maiorescian al termenului impersonal, nici relația personal (subiectiv) — impersonal (obiectiv), Gherea susține, încă odată eronat, că artistul reprezintă realitatea prin mijlocirea afectivității subiective, prin accidentul individual, nu prin esențialul tipic. Gherea acuză gratuit pe Maiorescu că nu-și fundează estetica sa pe psihologie. Se știe că Maiorescu uzează, în teoriile sale, de psihologia herbartiană, unde elementele principale ale vieții sufletești sînt considerate reprezentările, sentimentele derivînd din raporturile reprezentărilor, cu alte cuvinte, ideile declanșînd sentimente. Într-adevăr, vorbind de poezia lui Eminescu, Maiorescu arată că ceea ce face pe poet e „ideea emoțională". A ținut, de altfel, patru cicluri de prelecțiuni sub titlul **Cercetări psihologice** la Iași și București între 1868—1869 și 1880—1883. Era la curent, mai ales, cu fiziologia (Claude Bernard, Huxley, Hermann, Lewes, Binz, Strümpell, Scherner, Maury, Lazarus, Charcot, Braid, Goltz, Nothnagel, Griesinger, Maudsley), citise pe Bain, Fechner și Ribot și în 1870 nota în **Insemnări zilnice**: „Să scriu o Logică este datoria mea ca profesor; să fi scris o psihologie aș fi voit mereu. M-a reținut greutatea firească de a explica pasiunile, cred că asta este imposibil în starea actuală a psihologiei".

Polemica Gherea - Maiorescu s-a încheiat cu articolul lui Gherea din 1893. Disputa între cei doi critici nu a fost pe tema artă pentru artă — artă cu tendință. Maiorescu nu folosește niciodată, în toată opera sa, expresia „artă pentru artă".

VLAICU BÂRNA

NOPȚILE

Încremenise muntele, deasupra,
Cu sevele pădurilor secate,
Cu mușchiul ca o perie de sîrmă
Înfășurat pe falnicele trunchiuri,
Cu toate păsările înghețate
În cuiburi minerale de zăpadă.

Eu străbăteam un drum fără sfîrșit,
Prelung tunel tăiat în clisa nopții
Și-n urmă rămînea cîmpia largă
Și vara mea tîrzie dogorind
În legănarea spicelor și-n flori.
În ochii sclipitoarelor fîntîni
Ce-ți alintau între cleștare chipul
Chemîndu-te din bănuite depărtări
Și invocînd trecutul anotimp
Cînd visul ca o ploaie tropicală
Fertiliza pămînturile arse
Și-nsufleția cu aripa-i sonoră
Văzduhul saturat de fum și pulberi.

Eu căutam prin oarba vizuină,
Tîrîndu-mi inima învăluită-n plumb,
Să aflu puntea ce ducea spre tine,
Un cap de pod spre continentul
zorilor
Și-apoi cu tonele de dinamită
Ale nădejdii să aprind tunelul
Și hohotul exploziei să-mbrace
Urgia nopții-n jerbe de luceferi.

Iar în plămadele acelui foc
răzbătător
Aș fi turnat și cataracta sîngelui
Să ardă-n fulgerarea lui, să ardă,
Și ca o lamă de pumnal
Să sfîșie întunecimea
Tăind un estuar în pielea ei de bivol.

Erau tăcute nopțile și reci
Ca un tărîm de mari singurătăți
Pe care-l măsura fără hodină
Nisipul din clepsidră ;
Ascultam
Foșnirea lui egală ce-ngropa
Doar clipele în șiruri de morminte
Lăsîndu-mi numai zbuciumul prezent
Să viu ca un păianjen ce aleargă
Să-și toarcă pînza din nervurile
Furate inimii.

PE DEALUL VIEZURINILOR

Pe dealul Viezurinilor –
Cireșii copilăriei,
Trunchiuri buburoase de pachidermi,
Cariatide de fum scămoșate,
Țineau tot cerul în spate
Fulgerînd văzduhul
Cu telegrafia stăruitoare
A gheunoilor,
Pînă ce scrinciobul nopții pornit
Le arunca din zenit
Stropi de răcoroase adamante.

Atunci încărcați de har, de lumină,
Fugeau în pădurea vecină
Să se răsfețe
La vatra rudelor pădurețe,
Să prindă noi puteri
Între paltini și goruni și ceri,
Și în zori să se-ntoarcă iar
Pe dealul gol de lîngă hotar
Așteptîndu-și păsăretul gureș
Și înfruntînd al vînturilor iureș.

Pe dealul Viezurinilor –
Cireșii copilăriei, cioturi bolnave
Își mai întind
Crengile negre arse de lave
Peste cercurile anilor
Scrise rotund și curat.
Peste tulpinile cu mușchiul uscat,
Pe care furnicile, șiroind ca izvoarele,
Își poartă samarele.

Din pădure, noaptea, poate-i mai
strigă
Pilcul de cireși pădureți
Și-un crîng foșnitor de puieți.

FRUNZELE TOAMNEI

Abur de străvezie lumină.
La subsuoara nopții fumegă zorile ;
Frunzele toamnei – mușuroi în
grădină
Adună toate nuanțele, toate culorile.
Răvășite-n limpezimea de amiază
Stinse tonuri și roșii văpăi
Foșnirea lor de brocart mai
păstrează
Elegia pașilor tăi.

STELARĂ

Arapul nopții poartă pe tavă jar
încins
Oglindă – largul mării – de mii de
stele nins
Spre țărm își mină turma, în clipocit
alene,
Nenumărate valuri cu foșnitoare
trene.

De cînd își sapă matca sub arcul
serii murge
Stelarul riu, pe boltă, către zenit tot
curge
Ducînd în zbor spre tine, noian de
gînduri, stoluri,
Pe selenare drumuri în cosmice
ocoluri.

Cînd mîine s-or întoarce, suind
aceleași schele,
Voi ști : sub alte zodii te-ai întîlnit
cu ele.

APE TĂCUTE

Ape albastre, ape tăcute,
Vii sub haloul naltelor stele
Duceți spre mare șiruri de plute,
Convoiul nopților mele.

Lin petrecîndu-l pînă departe
Focuri bengale scapără-n valuri !
Flacări și spuză, miezul lor arde,
Rotind la dilbine, gonind la
privaluri,

Focuri, voi gînduri, treceți prin pară
Trunchiuri căzute, crengi fulgerate ;
Roșii combustii, iară și iară,
Să curețe vatra pădurii-ntomnate.

Albă renască, zborul și-l poarte
Peste cenușă, pasărea zorilor.
Vino ! Un țipăt vestește prin noapte
Alaiul cocorilor.

ÎNSEMNARE

Unii se duc prea curînd
Alții-ntîrzie fără de rost ;
Din pala străvezie de vînt
Nu-ți faci platoșă nici adăpost.

N-am să tai fluiere lărmuitoare
Din tulpini de cucută,
Cînd trestia, aurită de soare,
Pe ape stă mută.

De cînd amurgiră zăpezile
Florile au năpădit cîmpia ;
Pe unde și-o mai paște cirezile
Ah, iarna, pustia.

CONCURSUL „GAZETEI LITERARE"
Ilustrație la „Și dacă ramuri bat în geam..."
Fotografia : GHEORGHE BORȘ — Brad

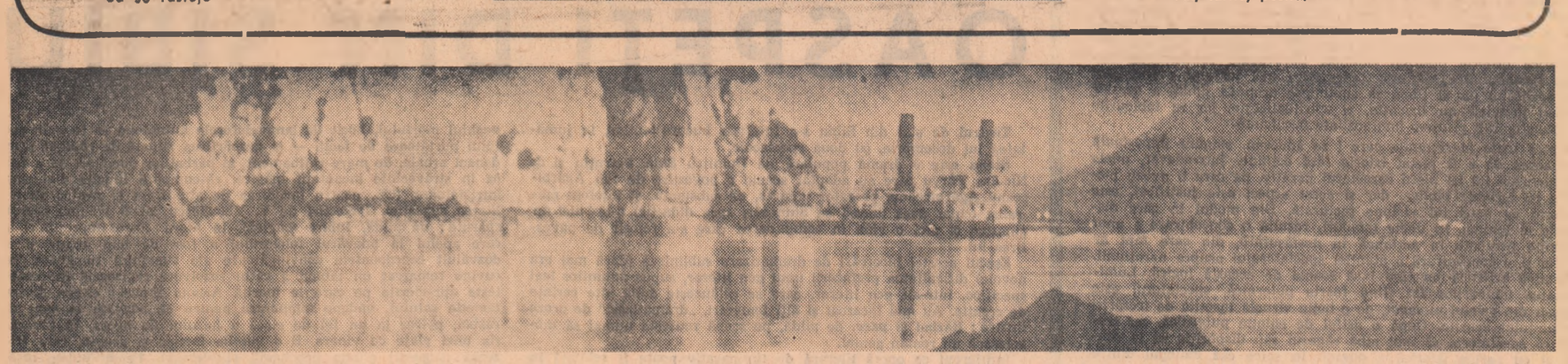

CONCURSUL „GAZETEI LITERARE"
Vedere a Dunării la Porțile de Fier, în zona Cazanelor (detaliu)

Fotografie de prof. ing. GABRIEL DIMITRIU

ARHIVĂ SENTIMENTALĂ

(Urmare din pagina 1)

ei, un Dima — tăiat sub Mihai Vodă Viteazul, în fine — „într-un sicriu perfect conservat, părul bogat al unei tinere femei prins într-un pieptene de fildeș, păr des și creț de culoarea aurului roșu, care-și păstrase pe deplin strălucirea și viața în timp ce osemintele se măcinaseră cu totul, ca și dinții — un praf alb". Decapitați, mutilați, unii venind de la Mircea cel Bătrîn — probă că ctitoria decapitării îl precede pe Vlad —, un amănunt umoristic : într-un mormînt o frumoasă călimară făcută pentru un Ștefan Ciobanu pe care olarul, meșenghi meșter caligraf, a scris : „Ștefan Ciobanu care nu știe — io știu".

Unde e Țepeș ?... Tot pe calea pașilor, deci pe calea umilinței, un mormînt intact. Dar să dăm cuvîntul surprizei arheologului : „La căpătîi, într-o mică firidă, o ulcică ce slujise poate drept candelă ; sub rumegușul sicriului se deslușeau vestigiile vestmintelor : catifea groasă de culoarea galbenă-brună ce va fi fost odinioară verzuie sau roșcată, minecile ce se încheiau cu nasturi mari, rotunzi, de argint, prinse în cheutori din șnur de mătase ; pe piept aceeași stofă cu cheutori asemănătoare așa-ziselor brandemburguri ce se îmbinau cu bumbi mari, din fir de aur".

Un mormînt domnesc. În dreptul bazinului — palmele, desemnate doar prin rosturile mînecilor, cum și prin colbul gălbui al oaselor calcinate în subterană.

Dar o surpriză, un amănunt necunoscut mormintelor boierești sau voievodale de la noi — străniu pentru interferența noastră geografică —, sursă de ipoteze. Fostele mîini țineau între degete „o cunună alcătuită din nasturi de faianță străpunși orizontal de un șnur împletit din fire de aur... Partea de sus a acestor bumbi este asemănătoare unor flori avînd petalele de granat, lipite pe o foiță de aur prinsă la rîndul ei în tehnica cloisonée. Aceste flori de granat, — ne spune arheologul — alternează pe șnur cu peruzele prinse în ghiare de metal aurit". Cercetătorii simbolurilor heraldice, ai dispoziției și rostului criptic al nestematelor în colliere sau cununi au deci cuvîntul! Încă un amănunt : „Ascuns sub un fald al hainei, în partea stîngă a pieptului — inima ! — prins într-o cheutoare de mătase, un inel feminin de aur cu piatra descompusă". Și acest rest de materie vie s-a măcinat deci ! A mai rămas metalul, circumferința unui deget feminin prinsă sub un fald al hainei, în partea stîngă a pieptului. E Țepeș ?

Un amănunt care umanizează, straniu amănunt pentru eroul nostru ! Și totuși un voevod, un boier, un cavaler — vulnerat într-un ev de cruzime prin săgeata sentimentală a unei doamne sau domnițe, atît de acerbe în urmărirea victimei încît și-a depus proba idolatrizării fanatice chiar în mormînt, sub un fald protector al hainei, în partea stîngă a pieptului celui defunct... la Snagov. Cine e bizarul tăinuitor de inel ?

Dar povestea iese, prin acest amănunt, din cadrul ei valah și se înscrie în Europa menestrelilor — ecou perimat, deci răsăritean, al poveștilor de **La table ronde.** Cine putea fi victima unei asemenea istorii sentimentale cum au circulat cu miile din porturile italice pînă în Flandra, din Englitera pînă la Alpi ? Se compune deci un roman cavaleresc avîndu-l erou pe un prinț răsăritean de la Dunărea valahă — motiv dintr-o baladă nescrisă, dintr-o sumbră baladă care așteaptă un autor de strălucite și prețioase rime.

S-o urmărim ! Eruditul cercetător a descoperit, relativ recent, că numita cunună cu petale de granat lipite pe foițe de aur nu este altceva decît un trofeu de turnir. Dar, se întreabă pe bună dreptate cercetătorul, care dintre personajele istoriei noastre, boier sau domn, amestecat în vălmășagul clientelei de la curțile apusene, va fi putut lua parte la o asemenea competiție, știut fiind că trebuiau dovedite, pentru a fi admis, mai multe generații de nobilețe ? Vocația aventurii au ilustrat-o mulți în aceeași epocă, totuși nimeni atît de strălucit ca nepotul bătrînului Mircea. Fiu și nepot de mare voevod, cumnat al craiului Matias al Ungariei el avea, dintre valahi, cele mai neștirbite peceți de nobilețe pentru a se avînta, cu drepturi depline, în parada unui turnir, iar peste toate și însușirile războinicului apt să cucerească cununa. Că va fi fost un personaj de vază ne-o dovedește și portretul aflător la castelul Ambras din Tirol.

Și ne-o mai dovedește încă ceva, un amănunt istoric, demn de luat în seamă, fie și numai pentru faptul că în regia tabloului de turnir, pictat de un cronicar german din epocă, se amestecă vădit fantezia lui Țepeș. Este vorba de lupta de la Krossen între trupele markgrafului Albrecht și cele ale herzogului Hans de Saxa, acesta din urmă ajutat fiind de un corp de cavalerie, aparținînd bisericii ortodoxe a Răsăritului, trimis de Matias Corvin. E tocmai vremea cînd Vlad al nostru se afla la curtea din Buda a cumnatului său, disponibil de fapte militare. Lupta, povestește Wilwold de Schaunburg, se încheie cu un turnir, organizat cu hainele, cu cai și cu armele celor uciși, siliți astfel să moară a doua oară. Din mintea cui putea țîșni ideea macabră decît dintr-a învingătorului din mormîntul anonim de la Snagov ?... Scena nu i-ar fi displăcut lui Țepeș, iar cununa cu petale de granat dintre degetele pulverizate ne-o confirmă. Dar inelul ?... Era oferit de o doamnă aceluiași învingător.

Spațiul dintre ipoteză și adevăr, dintre deducție și faptă istoric, dintre legendă și cronică îl poate umple, de aici înainte, prezența scriitorului. Cercetarea laborioasă a arheologului Dinu V. Rosetti a pus scînteietoare premize unei eventuale cărți. O așteptăm cu bucurie.

E. LOVINESCU și condiția criticii

(Critica și istoria literară. Lecție de deschidere ținută la Universitatea din București, 1910, p. 9). În distincția făcută mai sus este mult adevăr întrucît, oricît de perfecționate i-ar fi instrumentele, de largă viziunea, de onestă judecata, în mod fatal critica gen cronică va fi supusă influențelor momentului, nereușind să dobîndească detașarea pe care numai timpul și perspectiva de ansamblu o oferă. De aici nu trebuie trasă însă nici concluzia relativismului total al judecății „cronicărești" (o asemenea judecată ar fi un pseudo-act critic) și nici concluzia absolutizării considerațiilor istorice (care nici ele nu se înscriu în orbita unor valori veșnice, pentru simplul motiv că asemenea valori nu există decît în devenire). Asemenea concluzii sînt infirmate de altfel de însăși activitatea practică a criticului **Șburătorului,** deoarece numeroase dintre judecățile sale „la zi" au fost confirmate (în întregime sau parțial) și au intrat în arena istoriei literare, în al cărei panteon s-au conservat prin finețea și subtilitatea lor. Măcar de-ar căpăta o asemenea confirmare în timp judecățile emise de cronicarii noștri literari ! „Îndoiala metodică" a lui Lovinescu față de caracterul științific al criticii a pregătit deci în multe dintre cazuri premise solide pentru o viziune de ansamblu.

Este vorba însă de critică în genere, sau de un anumit mod determinat de a emite judecăți de valoare estetice ? După cum vom putea constata, Lovinescu este partizanul așa-numitei „critici estetice", adică al unei optici autonomiste care-și propune examinarea fenomenului în stricta sa specificitate, în afara oricăror determinări. Din acest punct de vedere, urmărind linia maioresciană a esteticii pure, Lovinescu va susține că apariția în critică a lui C. Dobrogeanu-Gherea n-ar mai fi cu putință, acțiunea lui N. Iorga n-ar mai putea influența, iar scrisul lui G. Ibrăileanu cu preocupările sale sociale ar fi pur și simplu anacronic. Păcatul exclusivismului nu-l ocolea deci pe marele critic și poate în parte el era și explicabil în dialectica sinuoasă a evoluției metodologiilor critice, care nu odată au absolutizat o latură sau alta a determinantelor judecății de valoare.

Nu înțelegem însă de ce, refuzînd să vadă spirala cunoașterii critice în întregime, se mai găsesc astăzi unii care se opresc cu predilecție asupra unui singur segment al ei, refuzîndu-și posibilitatea de a se situa la o cotă de acum cucerită. Înseamnă oare că modalitatea lovinesciană și-a epuizat cu totul resursele ei ? Este posibil un „impresionism critic" al cărui scop să fie o „creație critică" suprapusă operei ? După părerea noastră, discuțiile îndelungi care au avut loc în ultima vreme în legătură cu caracterul creator al criticii au pornit de la un răspuns afirmativ dat acestor întrebări. Nu se poate nega orice justificare unei asemenea poziții dacă o considerăm ca o replică la tendințele ce s-au manifestat și se manifestă încă prin pierderea din vedere a obiectului specific al actului critic și prin urmare a necesității adecvării la acesta. Pornind de aici nu credem însă că se poate pune semn de egalitate între critică și literatură (așa cum n-a făcut-o de altfel nici Lovinescu) și nici nu se poate vorbi de o critică independentă de structura operei, fără riscul de a transforma judecata de valoare într-o operație poate nu lipsită de grație și fantezie, dar inutilă.

Vorbind despre natura criticii practicată de Lovinescu se cuvine a lămuri și problema estetismului. Dacă este adevărat că în esență criticul **Șburătorului** pornește de la o atitudine puristă, susținînd că „scopul artei este producerea emoției estetice ; oricare altul, cît de nobil, e principial dăunător" **(Istoria literaturii române contemporane. 1900—1937,** Edit. Libr. Socec, p. 392), ar fi greșit să nu-i constatăm contradicțiile și inconsecvențele. Autonomismul era de altfel în unele momente — către sfîrșitul vieții sale — o modalitate de protest împotriva creșterii influenței tendințelor obscurantiste și iraționaliste, și el nu a dus niciodată la scoaterea completă a esteticului din domeniul socialului. Utilitatea metodologică a autonomismului în detectarea specificității artei de asemenea nu trebuie neglijată, cu condiția de a nu uita limitele în care el poate duce la rezultate valabile.

Acelora care înclină să vadă în Lovinescu un critic purist și se grăbesc să urmeze exclusiv această latură a concepției sale, merită să li se amintească că același gînditor spunea : „Artistul trăiește în sînul clasei sale sociale, al neamului său, al epocii sale, al omenirii în genere ;... el nu poate fi scos din timp și spațiu : punct de intersecție al unor agenți diferiți, el nu este lipsit de aderențe. Valorile estetice nu trebuiesc, desigur, confundate cu valorile etice, sociale, naționale sau umane și artistul nu trebuie valorificat printr-însele, dar nu e mai puțin adevărat că el lucrează în linie generală în baza unei psihologii determinate de toate aceste valori" **(Istoria literaturii române contemporane.** II, p. 266).

Faptul că pentru criticul român, esteticul nu poate fi izolat de ansamblul vieții spirituale este evident de altfel chiar și în mult discutata lege a „sincronismului", după care ambianța spirituală a epocii își pune amprenta asupra tuturor manifestărilor culturale, determinînd propagarea simultană a anumitor valori în cele mai diferite domenii. Nu este locul să discutăm aici despre bazele acestei concepții, în esență idealistă, întrucît presupunea că propagarea sincronică a formelor de cultură ar ajunge să determine însăși formele sociale ale existenței, dar notăm că observarea interferenței din ce în ce mai pronunțate a valorilor — mai ales în secolul XX — nu a scăpat criticului, care a situat-o printre elementele fundamentale ale metodologiei de cercetare.

Am adăuga că, dacă în analiza critică Lovinescu neglijează mecanismul explicației cauzale, faptul că atenția sa a fost îndreptată cu deosebire asupra literaturii din aceeași perioadă, îi ușurează întrucîtva sarcina, scutindu-l de obligația de a prezenta de fiecare dată întreg contextul epocii. E adevărat, o asemenea metodologie comportă și riscuri pentru că îngrădește posibilitatea emiterii unor aprecieri estetice relativ la perioadele anterioare, deoarece după părerea lui Lovinescu istoria literară s-ar caracteriza mai ales prin discontinuitate. Intervine aici ceea ce Lovinescu numea „mutația valorilor", fenomen real, dar întrucîtva absolutizat deoarece transformă epocile de cultură în secțiuni etanșe, care cu greu își transmit una alteia valorile fără a le altera. După cum arată el, „odată cu timpul, partea vie, palpitul operei de artă se scuturâ, lăsîndu-i mai mult sau mai puțin numai scheletul, schema ideologică ; firele directe ale intuiției estetice rupîndu-se, peste prăpastia timpului trebuie să aruncăm, cu multă trudă și erudiție, punțile cunoașterii intelectuale și istorice. Fenomenul pur estetic tinde să desăvîrșească un fenomen cultural, care nu poate fi înțeles și nu-și capătă chiar semnificația decît ca semn estetic al unei civilizații, ca manifestație a unei sensibilități de mult dispărute, pe ale cărei vestigii ormează să le studiem în complexul tuturor fenomenelor esențiale ce determină acea civilizație" **(Mutația valorilor estetice,** p. 52).

Consecințele practice ale aplicării unui asemenea principiu critic s-au dovedit a fi contradictorii : pe de o parte, socotind că în cazul operei unor scriitori clasici ca Vasile Alecsandri și George Coșbuc, firele intuiției estetice ar fi rupte, adică ea nu ar mai corespunde gustului epocii (de fapt numai unui anumit gust !) aceasta era încadrată în rîndul valorilor culturale, a căror viață artistică a încetat, ceea ce era evident o exagerare. Pe de altă parte însă, criticul cerea în mod justificat — în numele aceluiași sincronism — ca în studierea literaturii în școală și în formarea gustului publicului larg să fie acordat locul cuvenit unor mari poeți contemporani ca Tudor Arghezi și Ion Barbu care erau ignorați în majoritatea manualelor.

În concepția lovinesciană despre condiția criticii un rol deosebit revine procesului de valorificare estetică. Pornind de la complexitatea fenomenului literar și de la diversitatea de gusturi a publicului, el se ridică în mod justificat împotriva unei viziuni simpliste asupra accesibilității : „Scara manifestărilor artistice este imensă, și după cum nu recunoaștem perceptiunea imediată ca pe un criteriu de valorificare, tot așa nu recunoaștem nici contrariul... Bucuria greutății învinse este, negreșit, o satisfacție apreciabilă, dar calitatea ei nu-i de ordin estetic ; poate fi deci o compensație fără a fi și un echivalent. Între arta ermetică și arta pentru toți există o infinitate de puncte de tranziție ; nu gradăm operele de artă după efortul de percepție. Valoarea unora se definește ușor și pentru oricine ; a altora cere o pregătire și un contact mai susținut. E indiferent : trebuie să ne modelăm criteriile după realizări și nu după conveniențe". (**Critice,** VII, p. 117—119).

Actualitatea acestui punct de vedere ni se pare evidentă, cu atît mai mult cu cît în practica curentă a criticii mai pot fi întîlnite tendințe de genul celor criticate mai sus. Am adăuga că în condițiile societății noastre, problema adecvării criteriilor de valorificare estetică se pune cu și mai multă ascuțime, întrucît responsabilitatea socială a actului critic a sporit extrem de mult, obligînd la o multilaterală și matură elaborare a judecăților de valoare, în funcție atît de obiectul criticii, cît și de nivelul conștiinței estetice a subiectului căruia i se adresează acest obiect.

Înțelegînd critica literară ca o funcție socială de răspundere în orientarea opiniei publice și îndeplinindu-și această funcție cu pasiune și pricepere, Lovinescu a atras atenția asupra faptului că ea nu poate exista independent, în afara ambianței și exigențelor puse de opera de artă. Dacă arta trăiește prin ea însăși — spunea el — înfrîngînd piedica părerilor schimbătoare și putînd înfrunta veșnicia „critica însă nu poate sta singură ; ea nu prețuiește nimic prin sine" **(Critice,** I, 11). La această ultimă părere credem că este cazul să aducem un amendament : atunci cînd opera critică își capătă confirmare în structura operei de artă se naște o nouă valoare. Având o natură deosebită calitativ (sîntem în domeniul științei) ea nu este cu nimic mai prejos decît obiectul de la care a pornit și se poate înălța cu mîndrie în vasta sferă a produselor creației umane. Este și cazul — în cea mai mare parte a sa — a operei lovinesciene.

Ion PASCADI

GEORGE ENESCU
evocare

PRINTRE MUNCITORI

În luna octombrie 1918, George Enescu, împreună cu pianistul său favorit Nicolae Caravia, plecau spre Botoşani unde trebuiau să dea două concerte.

Maestrul îmi spune: „Fă-mi plăcerea şi vino cu noi". Cred că nimeni în locul meu nu ar fi refuzat.

În drum spre Botoşani ne-am oprit la Paşcani, unde trebuia să aibă loc un concert pentru muncitorii de la atelierele C.F.R. Trenurile mergeau foarte anevoios.

Totuşi am ajuns în micul oraşel moldovenesc, cu o întîrziere de peste 5 ore, ceea ce constituia un record de viteză pe acea vreme — distanţa Iaşi—Paşcani în mod obişnuit se parcurge într-o oră şi trei sferturi.

În gară, la sosire, delegaţia muncitorilor a făcut maestrului o primire extrem de caldă. Ajunşi la sala în care trebuia să aibă loc concertul, plină pînă la refuz, conducătorul delegaţiei îi spune lui George Enescu că nu a putut să procure un pian pentru acompaniator.

Maestrul, puţin contrariat de situaţia în care se afla, a găsit totuşi soluţia:

— Voi cînta muncitorilor o sonată de Bach pentru vioară solo, fiind curios cum vor primi ei această muzică aşa de odihnitoare pentru sufletul omenesc.

Caravia şi cu mine eram totuşi plini de îngrijorare, căci, oricum, partita a doua, care sfîrşeşte cu vestita Ceaconna, încercată de foarte mulţi violonişti cu mare renume (preocupaţi, din păcate, numai de tehnică, neglijînd cu totul interpretarea), s-ar fi putut să nu fie înţeleasă.

Cum însă George Enescu se dăruia în totul acestei muzici, pe care el a numea: „plinea mea zilnică", a reuşit, cu o uimitoare uşurinţă, prin vraja arcuşului, să farmece cu desăvîrşire pe toţi ascultătorii. Aceştia în clipa cînd maestrul a încheiat ultimele acorduri, rămaseră parcă ţintuiţi pe locurile lor, copleşiţi de măreţia muzicii.

Coborînd de pe estradă maestrul a spus:

„Este una din cele mai frumoase zile ale vieţii mele deoarece am izbutit, prin muzica magnifică a lui Bach, să aduc o rază de lumină în viaţa aşa de trudită a muncitorilor".

AICI A CÎNTAT SUFLETUL MAESTRULUI....

În spatele clădirii în care este aşezat muzeul „George Enescu" din Bucureşti, Calea Victoriei 141, se află, în fundul curţii, locuinţa particulară a maestrului.

Această casă este compusă dintr-un antret şi trei încăperi, dintre care două erau folosite de George Enescu. În cea mai mică din ele, îşi avea dormitorul şi tot mobilierul necesar, precum şi o masă de lucru, iar în cea mai spaţioasă, în suprafaţă, cam de 40 m.p., maestrul studia şi făcea repetiţiile muzicii de cameră. În camera a treia se afla dormitorul soţiei sale. Antretul servea şi de sufragerie.

Toate încăperile sînt mobilate sobru, cu lucruri şi mobilă de epocă.

În camera de muzică se află pianul „Steinway", folosit în permanenţă de către compozitor, precum şi pupitrele necesare muzicii de cameră.

Aici, aveau loc şedinţe de muzică de cea mai înaltă factură artistică, la care au luat parte instrumentişti români şi străini de mare valoare: dintre români citez în primul rînd pe cei trei muzicieni care, împreună cu George Enescu, alcătuiau quartetul de coarde: Constantin Bobescu — vioara 2-a, Alexandru Rădulescu — violă şi Teodor Lupu — violoncel. Apoi erau mai tot timpul prezenţi: Dinu Lipatti, Edgar Istratty, Constantin Stroescu, Sandu Albu, Serafim Antropov, I. Ghiga, Vasile Jianu, Maria Fotino, Ionel Fotino, Gabriel Năruja, M. Andricu, Nadia Chebap, Smaranda Georgescu, toţi colaboratori apropiaţi, cu care maestrul dădea audiţii publice. /

Dintre străini, celebrităţi ca: Yehudi Menuhin, David Oistrah, Lev Oborin, Daniil Şafran, quartetul din Kiev, denumit „Vuillaume", cu care, de asemenea, George Enescu a concertat la Bucureşti.

De două ori pe săptămînă aveau loc repetiţiile pentru concertele ce urmau să se dea la Ateneu sau la sala Dalles. La aceste repetiţii asista un număr restrîns de muzicieni, de amatori şi admiratori.

Alexandru Rădulescu a scris un documentat studiu, ce a fost publicat în revista Muzica, *în care arăta, cu amănunte extrem de importante, indicaţiile interpretative ce le dădea maestrul asupra lucrărilor ce se executau. Este deajuns să reamintesc ciclul quartetelor de Beethoven, într-o tălmăcire unică. Ce păcat că iniţiativa quartetului de coarde, nu a mai fost continuată. Căci cu mare regret trebuie să recunoaştem că la noi nu există o formaţiune de quartet de coarde permanentă, ci numai alcătuiri sporadice şi lipsite de coeziunea necesară unei asemenea formaţiuni artistice. Avîntul creator de la noi cere imperios o alcătuire de acest gen, căci tinerii noştri compozitori nu au posibilitatea să prezinte publicului în chip satisfăcător, măcar, lucrările lor de muzică de cameră, tocmai din lipsa unei alcătuiri serioase şi permanente.*

Acele şedinţe de repetiţie din casa maestrului, la care, cum am mai spus, luau parte muzicienii noştri de frunte, rămîn pe veci înscrise în istoria muzicii româneşti, iar cei care au asistat la ele şi care mai sînt încă în viaţă se pot socoti fericiţi.

Inutil să mai insist asupra şedinţelor ce aveau loc în public, cînd imensa mulţime de ascultători ovaţiona pe executanţi în frunte cu maestrul.

La plecarea sa, în toamna anului 1946, George Enescu mi-a lăsat în păstrare întregul patrimoniu ce se găsea în locuinţa sa, instituindu-mă mandatar. După săvîrşirea din viaţă a lui George Enescu, în deplină înţelegere cu văduva sa, am depus toate eforturile ca să refac aceste camere istorice, repunînd la locul lor toate lucrurile şi instrumentele aşa cum mi le-a lăsat spre păstrare.

Într-adevăr, cu prilejul festivalului internaţional „George Enescu", din septembrie 1964, lucrarea a fost complet încheiată.

Printre numeroşii oaspeţi ai festivalului se găseau şi mulţi prieteni ai marelui dispărut, care veniseră să asiste la această manifestare artistică, creată pentru cinstirea memoriei ilustrului muzician. Toţi au rămas profund mişcaţi la vizitarea celor două camere, reconstituite în cele mai mici amănunte, trăind clipe emoţionante în atmosfera enesciană recreată.

Romeo DRĂGHICI

Un Picasso al secolului său:
CARAVAGGIO

După ce prin Giotto (1266—1336) pictura occidentală părăsise definitiv concepţia bizantină şi se întorsese la model, la „imitarea naturii", în a doua jumătate a secolului XVI, această artă intrase în confuzie şi lîncezeală. Secolul care îşi începuse cariera cu Leonardo da Vinci (1452—1519), Dürer, Cranach, Michelangelo, Tiziano, Giorgione, Rafaelo, Holbein şi o continuase cu Corregio, Clouet, Brueghel bătrînul, Veronese şi El Greco (1547—1614), rămăsese la imitaţie, dar nu a naturii ci a acestor maeştri şi îndeosebi a lui Rafaelo şi a lui Michelangelo. Urmaşii marilor pictori, deşi nu lipsiţi de tehnică şi talent, copleşiţi de grandoarea înaintaşilor, dar şi de marasmul moral al vremii lor, ajung la un manierism, la o reţetă care cuprindea ca date esenţiale: un cadru, un decor şi ornamentaţie. O dată aceste elemente imaginate, pictorul îşi plasa scena istorică — de obicei biblică — desfăşurată în cadrul şi decorul prestabilit în forme identice cu cele ale lui Rafaelo sau Michelangelo. Cadrul, decorul şi ornamentaţia nu prezentau nici ele vreo inovaţie, ci erau aceleaşi elemente folosite de înaintaşi. Dar către sfîrşitul secolului, în jurul anului 1590, descinde la Roma un adolescent — avea între 17—18 ani, înzestrat cu o mînă de maestru, cu inovaţii scandaloase şi cu o îndrăzneală insuportabilă pentru confraţii lui mai virstnici. Venea de la Milano, unde învăţase pictura cu maestrul Simone Peterzano, din şcoala veneto-lombardă, care îşi permisese unele îndrăzneli în materie de luminozitate (nu singurul din această şcoală), după cum se poate vedea în Pieta, din biserica Sf. Fedele, din acel oraş. Un contemporan, care l-a cunoscut pe acest pictor, cu numele de Michelangelo, A. Merisi da Caravaggio, medicul Giulio Mancini, ne-a lăsat despre el citeva însemnări din care extragem următoarea frază: „A studiat din copilărie, patru sau cinci ani în Milano, cu sîrguinţă, cu toate că din cînd în cînd mai făcea cîte o trăsnaie, fiind o fire fierbinte şi neastîmpărată".

Sosind la Roma şi neavînd comenzi de la biserici, picta teme necunoscute pînă la el. Picturile lui nu aveau cadru, nu foloseau decorul, erau lipsite de ornamentaţie. Picta busturi „care mai înainte au fost prea puţin folosite". Personajele pictate exprimau tensiunea momentului psihologic în care fuseseră suprinse de ochiul pictorului.

Tot medicul Mancini ne spune că „executa portretele frumoase deşi nu semănau cu modelul". Fondul tablourilor lui era un ecran în culori întunecate, mergînd pînă la negru şi pe acest fond erau pictate flori sau fructe, sau scene „triviale": jucători de cărţi care trişează: teme care nu mai fuseseră folosite încă pînă la el. Mai tîrziu, pe acelaşi fond, va picta scenele biblice ce îi erau comandate. Apoi toate acele ciudăţenii pictate pe un fond întunecat erau luminate într-un fel, şi el, straniu. Lumina cădea de sus „ca plumbul", şi pe parcursul carierei, deşi foarte scurtă şi agitată — tehnica aceasta se va agrava şi va oferi adversarilor posibilitatea de a-l acuza că „pictează scene istorice fără acţiune". Tabloul devenea un joc de lumină şi umbră în care tema şi uneori chiar culorile îşi pierdeau din importanţă, cu toată noutatea coloritului său lipsit de reflexe şi degradeuri. Uneori pictorul lăsa lumina să scoată în evidenţă părţile „mai puţin nobile" ale corpului, părţi desenate cu evidentă intenţie naturalistă, subliniind o anumită idee. Într-o primă versiune a tabloului Sf. Matei Evanghelistul, poziţia „picior peste picior", tălpile picioarelor „grosolane" şi zbîrciturile de pe frunte au fost socotite ca nedemne şi a trebuit să picteze un alt tablou care a fost, în sfîrşit, acceptat. Din cauză că nu renunţa la punctele lui de vedere în interpretarea plastică a temelor a trebuit să picteze multe tablouri a doua oară, iar altele după ce fuseseră acceptate au fost date jos de pe pereţii bisericilor. O madonă i-a fost îndepărtată pentru motivul că îi pozase o binecunoscută „tîrfă" din Roma.

Fiind implicat într-un proces de calomnie, în urma reclamaţiei făcută de pictorul Baglione, a avut ocazia să declare, în cursul interogatorului: „...socotesc om capabil pe acela care ştie să picteze bine şi să imite lucrurile naturale". Karl van Mander, pictor flamand, a scris despre el că „nu execută nici o trăsătură fără să stea în faţa modelului, copiindu-l, fapt pentru care pictorii contemporani îl dezaprobă... totuşi face lucruri minunate". Un alt contemporan, Bellori, îl laudă deoarece „a fost singurul care a început să imite natura, contrar obiceiului celorlalţi care imită pe alţii" şi mai departe vorbind despre cei care şi-au însuşit şcoala lui, scrie că „au trecut la imitarea lucrurilor vulgare, căutînd sluţenia şi diformitatea şi dacă au de pictat o armură o aleg pe aceea care-l mai ruginită; un vas nu îl reproduc întreg ci spart, frînt... în imitarea corpurilor se opresc asupra zbîrciturilor, a defectelor pielii, degetele le fac noduroase şi membrele schimonosite de boli...".

Să încercăm să concentrăm obiecţiunile care se aduceau picturii lui Caravaggio: o imitaţie „animalică" a realităţii, o viziune fără decor, istorie fără acţiune, interes pentru aspectele mai puţin nobile ale naturii, lipsă de compoziţie, lipsă de cadru, de imaginaţie, nu are simţul spaţiului, figurile sînt lipsite de orice simbolism, de orice semnificaţie spirituală, nu are nimic sacru, nu ştie să deseneze decît dacă are în faţă modelul.

Încă de la primele lui lucrări, Caravaggio simplifică pictura şi foloseşte fondul întunecat al tabloului pentru a pune în evidenţă tema pictată; compoziţia se reduce şi ea la elementele stricte ale temei, iar lipsa de semnificaţie spirituală şi de sentiment sacru sînt nişte acuzaţii legate de o anumită tipologie iconografică proprie bisericii catolice. Caravaggio contravenea tradiţiei inconografice, dar nu contravenea nici textelor evanghelice nici spiritului lor şi ţinea să sublinieze originea umilă a acestor oameni inobilaţi nu fiziceşte, ci spiritualiceşte, iar în tablourile lui transfiguraţi printr-o luminozitate fascinantă.

Dintre toate obiecţiunile care i se aduceau, singura importantă este aceea de a fi pictat istorie fără acţiune. Într-adevăr, unele din picturile lui îşi pierd caracterul narativ, pe care îl aveau picturile cu legende biblice, dar şi acest aspect este justificat, este conform cu noua lui viziune picturală. Din modul în care distribuie el lumina, în unele tablouri, rezultă o concentrare a unor elemente prezente în acţiunea în desfăşurare, din care fapt ar rezulta şi o concentrare a atenţiei spectatorului asupra naraţiunii. Realitatea artistică nu ţine însă seama de această logică. Luminozitatea tablourilor lui fiind foarte puternică, spectatorul este copleşit din primul moment, de o beţie vizuală însoţită de tresăriri ale simţului acustic. După o astfel de emoţie puternică, nu credem că spectatorul să mai aibă răgazul sau dispoziţia să ia contact şi cu partea istorică a operei. În orice caz dialogul dintre spectator şi tablou poate fi considerat încheiat.

Realismul lui Caravaggio era prin urmare transfigurat printr-un joc de lumină şi uneori tablourile lui, cu toate elementele naturaliste, pe care le conţin, nu sînt decît un miracol al luminii care creează forme şi dă viaţă, care dizolvă formele şi viaţa. Dar nici formula aceasta nu îmbrăţişează toată opera lui. Avem impresia că artistul era într-o perpetuă căutare, că la fiecare tablou îşi punea o problemă nouă. Îndrăznim să afirmăm despre el că a fost un Picasso al vremii lui şi că numai moartea prematură l-a împiedicat să ne lase aceeaşi bogăţie şi varietate de lucrări. Talentul lui atît de cuprinzător dar şi înnoitor nu se putea opri la o formulă plastică în care să îngheţe, era ca un fluid în permanentă scurgere, dar şi în permanentă activitate creatoare.

Pentru moment, ca încheiere, mai înainte de a ispiti, cu acelaşi subiect, interesul şi răbdarea cititorilor, să ne amintim că un număr însemnat de pictori şi nu dintre cei mărunţi, ai secolului al XVII-lea îi sînt debitori: Velasquez, Rubens, Rembrandt. Ver Meer van Delft, Franz Hals. Ribera, Zurbaran etc. etc.

Neagu RĂDULESCU

carnet cinematografic

GOLGOTA

Dacă ne gîndim mai bine, şi Golgota şi Mitul lui Sisif întruchipează acelaşi simbol şi exprimă aceeaşi viziune amară asupra condiţiei umane. Acelaşi drum atroce, parcurs cu chinuri provocate de o suferinţă indescriptibilă, aceeaşi măcinare perpetuă la capătul căreia totul reîncepe sau se încununează în torturi şi mai cumplite. În viziunea scenariştilor noştri (Mircea Drăgan şi Nicolae Ţic) şi a regizorului Mircea Drăgan, *Golgota* are acelaşi sens, tragic: drumul pe care îl parcurg femeile nevinovate înfruntînd urgiile naturii, asprimile pămîntului, cinismul şi brutalitatea oamenilor, reprezintă mai înainte de toate drama unor vieţi ce se curmă potopite de ploaie, înecate în noroi, ucise de gloanţe, aruncîndu-se în limpezimea fîntînii pentru a evita batjocura şi umilinţa. Tonalitatea filmului este sumbră, predomină negrul, eroinele filmului au de cele mai multe ori încremenirea şi deci măreţia unui cor antic. La începutul calvarului ele nici nu bănuiesc pentru ce trebuie să îndure toate aceste umilinţe şi nici care va fi sfîrşitul. Abia atunci cînd, brutal sau mieros, li se cere semnătura prin care să renunţe la pensia ce li se cuvenea. Desigur, *Golgota* ar putea fi înţeleasă şi ca istoria unei anchete poliţieneşti ce nu se desfăşoară după regulile „clasice", ci folosindu-se cele mai perfide mijloace pentru sleirea fizică şi morală a omului. De unde începe filmul să se despartă de simbolul clasic al Golgotei? Din momentul în care eroinele naraţiunii nu-şi mai suportă cu resemnare calvarul, din momentul în care rezistă răului şi nu i se supun, din momentul în care durerea devine un factor al rezistenţei morale. Aparenta lor resemnare se converteşte la un moment dat într-o împietrire sufletească ce le face să înfrunte orice act de sadism şi brutalitate. De aceea filmul, cred, se ridică la înţelesuri mai largi, privind condiţia umană despre care aminteam la început: mă gîndesc la noblleţea ce reuşeşte să-şi afle resurse nu numai pentru a înfrunta lanţul de umilinţe fizice, dar mai presus de ele — de a-şi păstra şi afirma demnitatea umană. În acest sens scenariştii şi regizorul, plecînd de la un simbol străvechi, l-au învestit cu un înţeles nou: tragedia care se consumă, presărată cu atîtea vieţi nevinovate nu mai reprezintă o tristă meditaţie despre destinul omului în împrejurările cînd asupra lui se puteau abate toate aceste calamităţi, ci o pledoarie, inteligent şi emoţionant demonstrată, pentru frumuseţea morală a omului care nu mai urcă inutil drumul suferinţei. Din moment ce femeile ce au îndurat calvarul nu au consimţit să aştearnă pe hîrtie semnătura cerută ele au căpătat aureolă de eroi.

Filmul dens, cu o bună cadenţă şi cu un ritm trepidant, are pe alocuri unele nepotriviri stilistice vădite mai ales în cele cîteva „retrospective" ale eroinelor care parcă nu se încadrează în stilul general al construcţiei. O distribuţie omogenă a servit în toate compartimentele-cheie ideile filmului şi i-a dat acea simplitate tragică despre care am vorbit mai sus. Ideea regizorului Mircea Drăgan de a distribui actori care pînă acum păreau apţi mai ales pentru rolurile de comedie mi s-a părut fericită, demonstrînd, cred, fantezie şi îndrăzneală artistică. Draga Olteanu creează un rol într-adevăr remarcabil în care dă expresie cu naturaleţe unei fiinţe ce întruchipează deopotrivă bunul simţ, dar şi neînduplecarea omului din popor. O partitură susţinută cu un intens fior emoţional, de la cea dintîi pînă la ultima apariţie, ceea ce dovedeşte că talentul real al acestei actriţe nu a fost exploatat totdeauna aşa cum se cuvine. În game diferite Ioana Drăgan şi Violeta Andrei conturează două siluete care se înscriu încă de la început în atenţia spectatorilor. Ioana Drăgan, memorabilă îndeosebi prin ţinuta demnă şi tragică pe care a împrumutat-o personajului şi Violeta Andrei, prin acea nelinişte ce străbate o fiinţă aflată la începutul drumului vieţii, prin acea neîntinare morală care-i dictează actul final de o disperare cutremurătoare. Cunoscută mai ales ca actriţă de comedie (şi-mi amintesc aci de rolul cu atîta vervă susţinut în *Billy mincinosul*) Violeta Andrei vădeşte reale înzestrări pentru roluri tragice.

Rolurile masculine au prilejuit cîteva apariţii demne de laudă, printre care aş aminti în primul rînd pe Gheorghe Dinică, Sebastian Papaiani, Alexandru Virgil Platon, Sabin Făgărăşanu, care au eliminat drumurile bătute şi şabloanele, reuşind să facă veridică acţiunea filmului.

Cu *Golgota* cinematografia românească a înscris una din producţiile de seamă calitate.

Valeriu RĂPEANU

MIRCEA MILCOVICI şi BARBU NIŢESCU
Mobilier ţărănesc

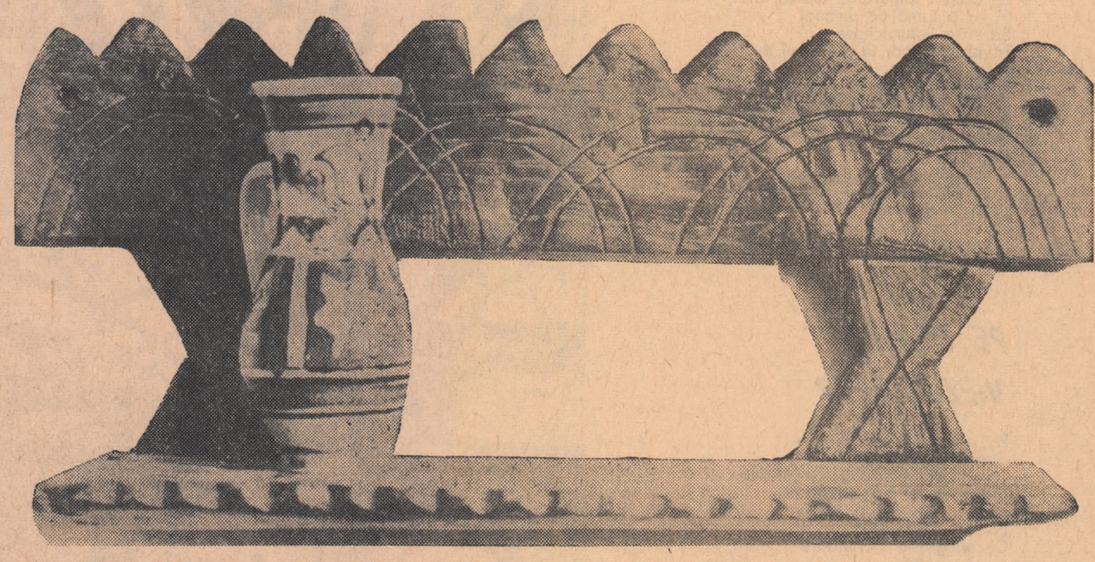

carnet teatral

OASPEŢI DIN SIBIU

Teatrul de stat din Sibiu s-a înfăţişat bucureştenilor, la jumătatea lui decembrie, cu două spectacole.

Stana este o dramă populară de Dumitru Stan Petruţiu şi de Nicolae Pârvu care au adaptat scenic o povestire de Ion Agârbiceanu. Agârbiceanu, prozator viguros, de substanţă, şi înţelept moralist (chiar dacă uneori cu alunecări spre didactic), n-are nici un amestec şi nici o vină în compunerea care s-a folosit de povestirea lui.

Eşecul acestei încercări de dramatizare subliniază (dacă mai era nevoie) dificultatea prefacerii unui gen literar, supus anumitor legi specifice, într-alt gen literar, care se călăuzeşte după alte cerinţe de creaţie. Au mai încercat şi alţi temerari, „dramatizări" de proze ilustre: **Război şi pace**, de pildă, pe scenă reuşeşte numai să mozolească un roman genial.

Indiferent ce operă literară de tip narativ poate fi relatată în cîteva rînduri şi rare sunt cazurile cînd esenţa rămîne intactă şi înfruntă trivializarea rezumatului.

Povestirea lui Agârbiceanu, curăţată de carnea argumentaţiei, dezbărată de podoabele literare, privată de atmosferă şi de nobilul meşteşug creator al autorului, altfel spus, „mutilată", „falsificată", poate apărea ca un fapt divers absolut nesemnificativ, un banal adulter de mahala transpus la ţară, cu o păcătoasă chinuită de remuşcări şi căzînd la darul beţiei, cu un soţ încornorat demn în durere, înăbuşindu-şi revolta, înţelegînd biologia avidă a femeii şi dispărînd oportun ca un arhanghel neverosimil al sacrificiului de sine. (Fără justificarea harului creator, **Othelo** n-ar fi altceva decît piesa unei crime pasionale din gelozie provocată de inevitabilul intrigant de melodramă). Talmeş-balmeşul ăsta de fapt divers fără virtuţi artistice şi putînd stîrni interesul local al citorva amatori de trufandale scandaloase ar stîrni numai dezamăgire compătimitoare; petrecîndu-se însă în lumea curată a satului transilvănean, învestit (în intenţie) cu noblleţea baladei şi cu tragismul bocetului, provoacă şi o plictisită nedumerire.

Autorii adaptării (căci la acest hibrid se referă imputările severe de mai înainte) n-au fost în stare să exprime cu mijloacele dialogului dramatic apriga ciocnire de caractere, sensul ideilor, gustul amar al înfringerii, cantica spirituală cu care, prin însuşirile de creator, Agârbiceanu făcea dintr-un eveniment oarecare un fapt artistic, înnobilîndu-şi protagoniştii şi transformîndu-i în eroi literari, cu un destin pilduitor.

Cuplul Petruţiu-Pârvu, într-o „expunere de motive" inclusă în program, îşi împărtăşeşte spectatorilor procedeul: „Întîmplările şi conflictele descrise de el (Agârbiceanu, n.n.) în ampla povestire **Stana**, au fost organizate şi supuse de noi la tensiunea dramatică necesară, cerută de exigenţa jocului dramatic modern şi au fost arhitecturate în forme care încearcă să îmbine procedee şi modalităţi teatrale noi cu aspectele teatrale populare, în care sînt implicate şi forme ritualistice, unele de impresionantă rezonanţă arhaică. Acţiunea piesei prezintă întîmplări din viaţa satului ardelean în timpul primului război mondial. Ţinta (sic) o urmăresc autorii este de a oglindi într-o formă populară simplă şi directă, atitudinea poporului nostru faţă de pacostea războaielor şi a celor care provoacă dezlănţuirea şi urgiile lor".

Constrînşi de exigenţele spaţiului şi ale timpului scenic, publicişti clujeni şi-au simplificat (pînă la simplism) personajele, reţinînd trăsături de caracter care li s-au părut frapante sau „tipice". Aşa fel încît, încă de la prima apariţie a fiecăruia, eroii dramei, dominaţi de o idee-cheie, de un imbold unic, sunt previzibili, ca de altminteri şi acţiunea.

Economia povestirii permite prozatorului să-şi descrie pe larg personajele, să le compună un portret moral verosimil şi să le justifice acţiunile, argumentîndu-şi demonstraţia; mijloacele prozei îi îngăduie să zăbovească mai mult asupra unui mobil, să facă incursiuni în biografia satului sau să deschidă paranteza unor considerăţii filosofice — toate aceste posibilităţi ale genului înlesnindu-i un „reglaj de lumini" armonios pentru fiecare erou în parte. În schimb, legile construcţiei dramatice, pretinzînd alt ritm, alt tip de analiză, impun altă optică, altă progresie, altă dialectică a demonstraţiei.

Carenţele textului dramatizării — datorate în primul rînd incompatibilităţii celor două genuri — nu pot evita spectacolului monotonia, lipsa de ritm, trecerile nemotivate, compozitismul, neverosimilul, dezechilibrul.

Semnata regiei, Ariana Stoica, s-a străduit — şi efortul ei a fost vizibil şi pe alocuri salutar — să compenseze artificialitatea expozeului dramatic: a împănat spectacolul cu momente rituale, de bună sursă folclorică, economic distribuite (şi evitînd pericolul pitorescului turistic). A încercat să facă din personajul colectiv **Gura satului** un fel de cor, tragic sau comic după nevoile momentului scenic. un comentator participant la acţiune, un purtător de cuvînt al opiniei populare. A atenuat lacrima facilă şi melodramatismul strident al situaţiilor, simplificînd mişcarea şi jocul nu în direcţia schematismului ci a esenţelor, căutînd să se apropie de fibra sufletească populară, lăsînd să vibreze versul doinei. Privegliul mortului, bocit de lampadoforele autohtone — femeile satului purtătoare de făclii — şi despărţirea rituală de răposat prin ăsnul arhaic, de mare rafinament, al bărbaţilor purtători de măşti ca în străvechile incantaţii magice, răscumpără lungile dialoguri întristătoare. (Cf., pentru înrudirea de atmosferă şi pentru subtilitatea sugestiei, **Povestiri** de V. Voiculescu, două volume recent apărute: de pildă, **Iubire magică**). În afara acestor împrejurări, în care apelul la adevărul folclorului a fost de bun augur şi a dezvăluit coordonatele convingătoare ale cugetului românesc, se cuvine remarcat un tablou a cărui rezolvare regisorală îndreptăţeşte aprecierile pe care le merită Ariana Stoica: cîteva dintre femeile satului, vădane temporare pentru că bărbaţii le sunt la război, petrec la un fel de clacă a hazului de necaz, în tovărăşia unei glaje cu vinars E o veselie factice şi groasă, care frizează (sugerat) gluma deocheală şi aţîtarea. Pe nesimţite însă, într-un timp scenic relativ scurt, pe măsură ce rachiul le biruie şi le domoleşte paleativ tipetele trupului, atmosfera se încarcă de efluviile unei bizare excitaţii spirituale, cîntecul de chef reluat în cor sună a lamentaţie, o presimţire de moarte şi de văduvie veşnică le cuprinde, hohotul de rîs şi deşuchierea de la-nceput se sfîrşesc în sughiţ de plîns şi în protestul disperat, pentru că inutil, al cîntecului atît de vesel şi de zgomotos, încît e sinistru şi ameninţător.

Interpreţii fac eforturi onorabile dar, în general, inoperante. Există două admirabile excepţii: Livia Baba (Bunica), o excelentă compoziţie, o cumpătare în joc, o măsură în gestică, o demnitate în frazare, calităţi care demonstrează că registrul ei actoricesc e întins şi demn de a fi solicitat pentru mari roluri, şi Ioana Manolescu (Ionică), un travesti sprinten, proaspăt, o adecuare deplină la personaj, o sensibilitate şi o inteligenţă interpretativă care-o ajută să spună firesc şi să imprime un sens credibil chiar şi replicilor „băşicate".

Pare-se că măsura valorii ansamblul (actori şi regie) ar fi trebuit să şi-o dea în cel de al doilea spectacol al turneului, **Ondina** lui Giraudoux.

Bătrînul text poetic şi spumos, atît de cunoscut, se dispensează de comentarii.

Regia (tot Ariana Stoica) a intenţionat să interpreteze „modern" ideile autorului (tendinţă generalizată de altfel la regisorii contemporani): cu alte cuvinte să dea poeziei concreteţe, stil cotidian, firesc şi umanitate obişnuită, subliniind astfel, prin contrast, graţia ideilor, gingăşia mişcărilor sufleteşti, omenia artistică a mitului. În fond, evitînd poncifele şi moda (care emasculează mai întotdeauna o creaţie dramatică, îi edulcorează sensurile şi-i supralicitează, „poetizînd" din afară, poezia implicită), autoarea spectacolului s-a întors la viziunea iniţială a dramaturgului, care şi-a conceput piesa ca pe un basm modern, plecînd de la un mit pe care l-a demitizat, l-a curăţat de zgure languroase, ca să-i restituie vibraţia de poezie simplă şi deci rafinată.

Dacă asta i-a fost intenţia pe care cred că am deslusit-o în textura compoziţiei regisorale, materialul omenesc (actorii) n-a putut satisface întotdeauna dezideratul teoretic. Ioana Manolescu (Ondine) şi Ovidiu Stoichiţă (Hans de Wittenstein) propun un cuplu destul de armonios. Actriţa, prin chiar întinderea rolului, se bucură de posibilităţi de expresie mai variate, pe care linearitatea personajului i le reduce partenerului. Pe lîngă Livia Baba, tot atît de bună şi în rolul episodic al spălătoresei de vase, merită o apreciere (şi nu una de încurajare), debutanta Adina Raţiu (Bertha). Restul distribuţiei se orînduieşte între bun şi mediocru, plus una sau două alunecări sub.

Ansamblul nu este cît de omogen ar trebui, discrepanţele se simt (în joc, în dicţie, în frazare, în ţinută). Lucrul cu actorii i se poate reproşa într-o mai mică măsură regiei şi numai în cîteva cazuri, construcţia spectacolului, în schimb, este în destule rînduri dezechilibrată de lungimi nejustificate, de joc parazitar, de propensiunea pentru pantomimă. Rostirea „desfăcută" a unor replici, rarefierea ritmului firesc al vorbirii (din dorinţa de a sublinia frumuseţea metaforei, inteligenţa aforismului, hazul jocului de cuvinte) strică în loc s-ajute, încetinind desfăşurarea acţiunii şi slăbind atenţia pe care anevoie o reciştigă.

Decorurile (Maria Bodor) — simple, funcţionale, oneste (minus un văl-perdea de prim-plan, la sfîrşit). Ilustraţia muzicală nu ştiu la ce-o fi trebuit: rămăşiţă a „dulceagului stil vechi". (De altfel, rar mai vezi azi pe vreo scenă la noi, o piesă de teatru independentă, scăpată de pacostea „muzicii de căptuşeală" — fanfare, tangouri, dodecafonie).

Reprezentaţia nu coboară, în general, sub satisfăcător, dar nu depăşeşte, în cele mai reuşite momente ale ei, nivelul unui spectacol bun: scăpările din vedere sunt compensate de un număr relativ egal de scăpărări ale fanteziei, ceea ce menţine echilibrul. Şi asta nu-i puţin lucru.

Romulus VULPESCU

carnet # DESPRE „SPORT"

Cuvîntul „sport" fascinează tineretul cu binemeritatele lui semnificaţii extrase din practica feluritelor ramuri de activitate fizică precum şi a performanţelor obţinute.

Întrecîndu-se cu el însuşi, omul a realizat recorduri impresionante dovedind capacităţi şi energii inepuizabile, deschizînd în acelaşi timp larga perspectivă a perfecţionării şi întăririi forţelor vitale prin exerciţiul fizic.

Există însă în expresia „*sport*", care circulă uneori cu foarte multă uşurinţă în conversaţiile noastre, o confuzie dacă nu şi o interpretare trunchiată. Pierzîndu-şi miezul problemei, se caută în special performanţa spectaculară din care nu rămîne în cele din urmă decît comentariul spectacolului sportiv. E şi cazul fotbalului, joc sportiv în care tribunele de cele mai multe ori ştiu mai bine şi mai mult decît antrenorii, ca şi cazul comentatorilor literaro-„sportivi" care mai mult decît specialiştii trag concluzii şi fac afirmaţii după nişte criterii destul de ciudate... Asistăm cu tristeţe cum fotbalului, mai mult deficitar în performanţa internaţională, i se înalţă de către unii un monument, în timp ce alte ramuri de sport şi activităţi cu rezultate serioase şi profunde, redacţiile aproape că nici nu le bagă în seamă.

Evident nu împotriva activităţii sportive ne am ascuţit creionul, mai puţin a tineretului amator de sport. Dar a face un monopol tabu dintr-o activitate dovedită deficitară, un subiect unic de prim rang în presa literară şi cea de specialitate, socotim a frustra nu numai valorile incontestabile ale sporturilor noastre dar a şi induce publicul într-o eroare imperdonabilă. Dacă am aduna coloanele publicaţiilor sportive cu cele săptămînale ale revistelor literare, cu emisiunile telesport şi radio care discută toate fotbalul ca element numărul unu al vieţii noastre sportive, am afla cît spaţiu enorm se cheltuieşte în vînt comparativ cu alte ramuri de sport unde rezultatele sînt mai elocvente.

Televiziunea consacră pe lîngă uneori lipsite de interes întîlniri cu fotbalişti — uneori şi boxeri — preungite comentarii devenite stas despre această băşică bătută cu bocancii, enorme ca timp în vreme ce emisiuni literare, de artă, de cultură, de muzică, de familie, de societate, de filozofie, de arhitectură, de valori naţionale clasice ori contemporane, sînt fie inexistente, fie reduse la schiţări trecătoare.

Ne-am permite, fără a deveni pedagogi, mai puţin inventatori de soluţii şi hapuri, să sugerăm totuşi condeielor literare cel puţin o preocupare spre adîncul fenomenului sportiv, neuitînd a sublinia că sportul este subordonat *culturii fizice*, că e o expresie a *educaţiei fizice* şi că se înrudeşte cu poezia, cu cîntecul, cu tinereţea, cu atributele cele mai perfecte ale unei dezvoltări armonioase a trupului, a sufletului, a caracterului, a personalităţii complexe a omului. Să mai amintim de excursii, de manifestaţiunile tinereşti de la sate şi din uzinele şi stadioanele oraşelor, despre activităţile copiilor în aer liber?!

V-am sugera să răsfoiţi publicaţiile zise de specialitate *Sportul popular*, revista *Sport* şi *Fotbal*: ce le lipseşte este însăşi viaţa sportivă sub formele ei sufleteşti, sub aspectele ei de înnobilare spirituală — găsim însă din abundenţă rezultate cifrice, comentarii seci, reportaje banale, fiece număr semănînd unul cu celălalt. Mai mult: se petrece o situaţie pe care am califica-o ridicolă. Singura publicaţie de specialitate profesională, de profil republican, chemată să dezbată probleme, aspecte, teorii, principii, rezultate şi experimente, care să echilibreze concepţia despre cultură fizică şi care să întărească noţiunile şi principiile de cultură în activităţile sportive, apare abia de... 4 ori pe an! Cîndva era lunară... Numindu-se chiar „Cultură fizică şi sport" denumirea ei li s-a părut probabil unora incomodă dacă nu şi inutilă. S-a ajuns la situaţia ca un material de bază privind o problemă din luna ianuarie să apară în august, după cum înotul şi plaja căpătau spaţiu o dată cu schiul şi zăpada!

Probabil că nu vom fi pe placul unor redacţii care şi-au asumat responsabilităţi în domeniile sportului, crezîndu-se autorizate a dirija echilibrul de forţe şi destinele mişcării de cultură fizică. Nu-i nimic. Supărarea lor nu ne va deranja. Ceea ce deranjează însă este pe de o parte superficialitatea cu care acestea tratează unele probleme importante ale actualităţii şi perspectivei sportive şi pe de altă parte calitatea scăzută a modului în care ele reprezintă sportul scris, în comentariu şi imagine.

Faţă de sarcinile complexe pe care le are de îndeplinit mişcarea de cultură fizică în rîndurile tineretului şi ale tuturor amatorilor de mişcare, aer şi sport, redacţiile de vorbire şi scris la modul „sport" credem că ar avea de vorbit şi scris mai chibzuit, mai serios, mai îndrăzneţ, mai cuprinzător, cu o contopire totală cu frămîntările şi rezultatele tuturor sălilor de sport, stadioane, tabere, competiţii şi năzuinţe spre dezvoltarea calităţilor sufleteşti şi fizice. Dar pentru aceasta se cere ceva mai mult decît folosirea unui bilet de meci!

Baruţu T. ARGHEZI

RADU BOUREANU

1 *Cum ar putea fi susținute mai eficient relațiile dintre poet și publicul său?*

2 *Ce raport există între conținutul socialist și diversitatea stilurilor și a formulelor în poezia noastră?*

1 Formularea, dacă nu sugerează echivocul, pune în derută, nerezultînd clar cum să desenăm natura relațiilor, sensul relațiilor dintre poet și publicul său.

Poate că ar fi mai normală noțiunea de fuziune, de comunicare între părțile componente, poet-public; actul de creație și cel de percepere, care constituie circuitul sentimentului poetic creat și acceptat.

Această permanentă colaborare, această comunicare poate să vieze prin două condiții:

Primo: — oficierea poetică, ceea ce este numit cu un termen furat Genezei „creație", să fie într-adevăr un act de împlinire poetică, purtînd măcar o scînteie iscată de acel gest al viziunei michelangelești, a contactului dintre degetul divinității absolute și al omului care primește pentru întîia oară fiorul sfînt al vieții. Secundo: — După acest deziderat prim, care ar fi autenticul fior al poeziei, cititorul, publicul presupus consumator de poezie să aibă urechea inimii bolnavă de acel ritm, de acea lingoare sau stare propice receptivității fenomenului poetic.

Această stare receptivă, însă, ar fi folositor să nu fie pe linia unui tabel contabil de categorii, de înclinări, care în speță nu sînt înclinări și afect generat de structură numai, ci dintr-o cauză mai adîncă, aservită monocordului, treptei scăzute din pricina nepregătirii pentru a urmări fenomenul poetic, a-l întregi cu acceptarea înțelegerii.

Relațiile dintre poet și public au fost numai (vorbesc de extinderea fenomenului, nu de circumscrierea lui la un nucleu restrîns — acel nucleu al iubitorilor de poezie avizați) au fost zic împiedicate aceste relații de obstruări varii, prin vremuri. Ar fi de cercetat multe date, cunoscute îndeobște.

Apoi, cotitura poetică pe care au făcut-o unii poeți, lipsită de țel final, de sens artistic major, bîjbîind către zonele cel puțin incerte, dacă nu absurde, sterpe, rupe punțile de contact, relațiile dorite dintre poet și public.

Nici anumite acțiuni de reflectare în oglinzi deformante, de adîncire în derută a publicului cititor, anticipat, derutat de propria-i nepregătire, cînd histrioni grotești se fac, pe scîndurile unei estrade sau pe pînza cu imagini animate, critici și cenzori neavizați și neautorizați, trunchind, falsificînd, arătînd răsturnat fenomenul poetic, jonglînd cu bube de muguri de poezie, nu sînt de natură să lege punțile de contact ale relațiilor de care am vorbit și care sînt dorite.

2 Despre diversitatea stilurilor ce pot spune? — decît că diversitatea nu trebuie să fie doar aparentă. S-ar părea că destul de mulți dintre făuritorii de imagini reflectă în oglinda sensibilă a conștiinței epocei, nu o imagine diferențiată, un profil spiritual artistic personal. Prin faptul că uneltele, formele de expresie se topesc într-o formă rigidă a unei modalități, așa-zise, a unei expresii „moderne", lipsită de formă, de ritm, de ritm interior, ceea ce este mai grav, văduvind esența poetică de acea mișcare sensibilă.

Avem o recoltă susținută, e adevărat, sărăcită uneori de autenticitate a timbrului poetic, lipsită de pecetea originalității, a diferențierii de timbru, de lexic, de fior poetic. Avem de-a face cu o pletorică producție de poeme în proză, dacă putem spune astfel, cu pretenții de căutare a unor formulări de atitudini în fața vieții sau a nimicului, cu o filosofare de duminică.

În afara unor temperamente poetice care merg pe drumul afirmării majore, se publică mult și prea ușor texte care mimează poezia, împrumutînd procedee, forme de expresie poetică din recuzita unor curente care au străbătut o cale marcată în istoria literară universală cu jalonări depășite. Nu sînt cristalizări psihologice pe mișcările sufletului, ci însăilări de pseudopanseuri, de notații culese din cele patru puncte cardinale, neaxate pe idei poetice sau filosofice, nici o dăltuire de vers cu timbru personal. Îmi face impresia că orice om cu puțină suplețe de gîndire, de speculații verbale, poate însăila, dînd drept poezie, un material care nu se încadrează în gen.

POEȚII
DESPRE EI ÎNȘIȘI ȘI DESPRE
POEZIA CONTEMPORANĂ

CONCURSUL „GAZETEI LITERARE"
Ilustrație la „Și dacă ramuri bat în geam..."
Fotografie de ing. LEOPOLD BINDER — Cîmpulung-Moldovenesc

ARTA DE A FI INEXACT
CONTROVERSE

Publicînd în **Gazeta literară** din 8 decembrie 1966 o analiză a primei traduceri a lui Sandburg în românește (colecția **Cele mai frumoase poezii,** Editura tineretului), atrăgeam atenția asupra inexactității acestei traduceri, al cărei efect este alterarea, gravă de multe ori, a mesajului conținut de original. Nu am fi revenit dacă A. E. Baconsky nu s-ar fi dovedit inexact chiar și în răspunsul la critica adusă, publicat în **Contemporanul** din 23 decembrie 1966. A. E. Baconsky nu răspunde la noua dintre cele douăsprezece exemple cu care ne susțineam demonstrația, și susține că a redat versurile „The woman named Tomorrow / Sits with a hairpin in her teeth" (textual „Femeia numită Mîine / Stă așezată cu o agrafă în dinți") prin „Femeia cu numele Mîine / Stă așezată ținînd o agrafă între degete", pentru că „așa i-a sunat mai muzical" (nuanța de muzicalitate dintre „dinți" și „degete" nu reușim s-o percepem). Dădeam apoi de exemplu poemul **Patru preludii pentru joaca vîntului,** despre care spuneam: „Titlul este tradus inexact, originalul sună **Four Preludes on Playthings of the Wind,** adică **Patru preludii asupra jucăriilor vîntului,** sau **Patru preludii cîntate pe jucării ale vîntului,** două variante posibile prin absența lui „the" **(Gazeta literară,** 8 dec.). Ce răspunde A. E. Baconsky? „Practic nu poți demonstra matematic de ce **Patru preludii pentru joaca vîntului** e mai românește spus decît **Patru preludii asupra jucăriilor vîntului,** cum mi se propune" **(Contemporanul,** 23 dec.). Dar cine vorbea de „mai românește" sau „mai puțin românește"? I se demonstra lui A. E. Baconsky că a tradus greșit, înlocuind „jucăriile vîntului" (metaforă esențială, căci ea sugerează oamenii jucării ale timpului și destinului, prezentă în ambele variante pe care le dădeam, dintre care A. E. Baconsky omite pe a doua) cu „joaca vîntului", inexistentă în text și neexprimînd singură nimic. De altfel, poemul face parte dintr-un întreg ciclu intitulat **Playthings of the Wind** (Jucării ale vîntului), lucru de care A. E. Baconsky nu a ținut seama în traducerea titlului. Precizam mai jos: „Am dat în paranteze traducerile literale, fără să pretindem că ele sînt cele mai fericite; în cazul unei traduceri desigur că am face eforturi de echivalare mai mari; dar ele reprezintă adevărul originalului" (G. L. 8 dec.). Nu fusese vorba de nici o controversă în jurul proprietății lingvistice, ci de o simplă chestiune de traducere inexactă. La fel cînd e vorba de un vers din poemul **Chicago,** analizat astfel de noi: „Mai jos, «Fierce as a dog with tongue lapping of action» (Feroce ca un cîine cu limba pleznind de nerăbdare) e redat: „Trăgîndu-se la trudă (???!!) ca un cîine cu limba înspumată de nerăbdare" (G. L. 8 dec.). Referirea noastră la acest vers se încheia aici, și nu se adăuga nici un alt element de critică, în afară de relevarea monstruozității „trăgîndu-se la trudă", inexistentă în original, și nici măcar deductibilă. Ce răspunde A. E. Baconsky? „...cel ce-mi reproșează că scriu „un cîine cu limba înspumată de nerăbdare" în loc de „un cîine cu limba pleznind de nerăbdare" cum e în text, și îmi dă iarăși exemplul lui Pillat..." (C. 23 dec.). Ca și în primul caz elementul pe care cădea critica noastră nici nu a fost amintit, probabil pentru că nu putea fi apărat, A. E. Baconsky încercînd să dea impresia că obiecția a fost provocată de detalii, și afirmînd că îl citățm pe Pillat, ceea ce este fals. Exemplul acesta e dat în prima jumătate a articolului iar numele lui Pillat nu apare decît la sfîrșit, și în cu totul alt context. (Despre „trăgîndu-se la trudă", evident, nici o vorbă). Despre Ion Pillat, pomenit o singură dată, la sfîrșitul articolului nostru, afirmam că a spus mai multe despre Sandburg în 1929 decît Baconsky în 1966, și iată că însuși A. E. Baconsky colaborează la dovedirea acestui lucru, publicînd concentratul pasaj în care Pillat îl definea pe Sandburg. Cîteva rînduri, da, dar în care Pillat situează exact pe poet în curentul liricii americane moderne, definindu-l prin temele abordate, comparîndu-l cu bucolicul Frost, apreciindu-i poezia ca brutală și trepidantă, sinceră și intenționat lipsită de rafinament, de mare originalitate lingvistică prin întrebuințarea colloquialului și a „slangului", lăudindu-i forța ritmului liber, descoperindu-i sentimentele principale (acela al pierderii omului în marele oraș modern, al contopirii lui cu mașina), în fine sugerînd un studiu comparativ între producția citadinilor mașiniști americani și a celor europeni (Verhaeren). Toate acestea în 1929, în cîteva rînduri autoritare, pe lîngă care pălesc paginile prefeței lui Baconsky. În fine, A. E. Baconsky declară că poemele pe care s-a sprijinit demonstrația noastră erau toate prezente în antologia bilingvă a lui Alain Bosquet (Paris, Stock, 1956). Or, noi ne-am sprijinit demonstrația pe cinci poeme **(Chicago, Patru preludii cîntate pe jucării ale vîntului, Eu sînt poporul, sînt gloata, Un psalm celor ce pornesc înaintea zorilor, Fantezie de jazz),** și numai primele două apar în antologia lui Bosquet! Regretăm că A. E. Baconsky ne obligă să îl punem pe două coloane chiar și atunci cînd răspunde unei critici.

Iată, deci, noi exemple, care dovedesc că, din cauza necunoașterii limbii, se pot ivi confuzii nu numai la nivelul interpretării, ci chiar la nivelul primitiv, ca să spunem așa, al găsirii de echivalent românesc pentru termenul străin. Vom da, ca și în articolul precedent, în paranteze, traducerile literale, fără să pretindem că ele nu pot fi ameliorate lingvistic. Dar deocamdată nu discutăm calitatea lingvistică a versiunii Baconsky, ci fidelitatea ei; asupra calității lingvistice ne vom pronunța altădată. E bine să reținem totuși că un poet ca Sandburg cîștigă într-o traducere fidelă, dată fiind însăși natura poeziei sale, și că versul său liber facilitează sarcina traducătorului, care nu e nicăieri forțat să adauge sau să scoată elemente originale din motive de metrică, cea ce face inexplicabilă frecvența acestei practici în versiunea Baconsky.

Primul vers din **Biografie enigmatică** sună „Christofo Colombo was a hungry man" (Cristofor Columb a fost un om flămînd), redat de A. E. Baconsky: „Cristofor Columb a fost un om sărac". Nu vedem cîștigul stilistic al înlocuirii. Versul al doilea: „hunted himself half way round the world" (s-a vînat pe sine înconjurînd lumea pe jumătate) e redat: „Sărăcia l-a gonit la marginea lumii". Traducătorul reintroduce și dezvoltă ideea de sărăcie, absentă în original, modificînd și sensul. În **Lui Hans Christian Andersen — cu dragoste,** „In the cellar" (în pivniță), din versul al șaptelea, devine la A. E. Baconsky „în pod". Același „cellar" (pivniță) e tradus prin „pod" în versul al doisprezecelea.

În **Teroristul,** primul vers: „I sat with a dynamiter at supper in a German saloon eating steak and onions" (Stăteam cu un dinamitor la cină într-un restaurant german mîncînd un cotlet cu ceapă) e redat: „Stăteam cu teroristul într-un restaurant german la un beefsteak cu ceapă prăjită". Oare „steak" (cotlet, de obicei de porc) se spune pe românește „beefsteak" (biftec de vacă)? A. E. Baconsky a vrut să redea mai bine atmosfera prin folosirea termenului străin, nimic de obiectat, curios e însă de ce nu a folosit chiar cuvîntul „steak". Nimic nu justifică o asemenea înlocuire, fie ea cu un rezultat atît de comic. În **Viermii și vîntul,** „Long worms slither farther than short worms" (Viermii lungi alunecă mai departe decît viermii scurți) e redat: „Viermii lungi alunecă mai curînd decît viermii scurți". „Farther", comparativul adverbului și adjectivului „far" (departe) nu poate fi tradus prin „mai curînd". Primul indică depărtarea în spațiu, al doilea apropierea în timp. În „Străzi prea bătrîne", „old midwives tired" (bătrînele moașe obosite) e tradus: „bătrînele menajere obosite". A. E. Baconsky confundă, după cum se vede pe „midwife" (moașă) cu „housewife" (menajeră). Confuzia e gravă, căci poemul e construit pe o idee de decădere și moarte pe care o pot sublinia „bătrînele moașe obosite", nemaiajutînd la nașterea noii vieți, dar nu și „bătrînele menajere". În **Cu toții vor să joace Hamlet,** fragmentul „to stand by an open grave with a jocker's skull in the hand" (a sta lîngă un mormînt deschis cu craniul unui farsor în mînă) e redat: „a te posta în fața unui mormînt deschis, ținînd în mînă craniul unui ins". „Joker" (farsor, glumeț), să devină pur și simplu „ins", cînd acest „ins" nu fusese altul decît faimosul bufon Yorick, iată o inexactitate pe care nu o putem ierta, chiar dacă A. E. Baconsky ar cita, ca să se apere, de două ori mai multe exemple de greșeli celebre. În **Fermierul din Illinois,** versul „The wind he listened to in the cornsilk and the tassels" (Vîntul pe care îl asculta în mătasea porumbului și în ciucurii lui — „tassel" fiind un cuvînt care desemnează inflorescența staminată a porumbului, și avînd în dicționare chiar sensurile: 1) ciucure, 2)mațul porumbului) e redat: „Vîntul care foșnea cu mătasea grînelor și prin coceni de porumb". De „coceni" nu poate fi vorba, este o adăogire, dar de ce să traducem „mătasea porumbului", exprimare foarte precisă, prin „mătasea grînelor", mult mai vag? Greșeala vine de acolo că, probabil, traducătorul nu știe că „corn", care poate însemna și „grîu", dar asta în varianta britanică a limbii engleze, e folosit în majoritatea cazurilor în engleza americană cu sensul de „porumb", și cunoscînd doar traducerea termenului prin „grîu" a folosit-o pe aceasta. Aceasta nu e singura inexactitate prezentă în traducerea unui poem atît de scurt (5 versuri în original). Traducerea nu a suferit nici o modificare față de prima ei apariție, în volumul **Poeți și poezie** (E.P.L. 1963). În **Mincinoșii,** „hobo" (versul 27) și „doughboy" (versul 28) sînt traduse respectiv „om gras și greoi" și „săpător de șanțuri". Ambele sînt termeni de „slang" care au trecut în limba familiară, primul înseamnă „vagabond", al doilea „infanterist, soldat simplu". În versul 52, „wrists" (în cheieturi) devine „mîini". În **Impresie de somn,** „in the fields of yellow moon harvest" (pe cîmpurile recoltei de lună galbenă) devine: „Pe cîmpul galben al lui Septembrie"; mediocru față de imaginea originală mult mai puternică.

În **Oameni și cai în ploaie,** „day" (zi) devine „după amiază", „A roustabout hunched on a coal wagon" (Un docher cocoșat pe un vagon cu cărbuni) devine: „Hamalul cocoțat pe platforma cu cărbuni" (ni se pare, de data asta, sigur faptul că A. E. Baconsky încurcă sensurile cuvintelor englezești; el crede că „hunched" (cocoșat) înseamnă „cocoțat"). În **Fum,** „guns" (puști) e tradus prin „unelte" (în **Fum și oțel,** singularul aceluiași substantiv (gun — pușcă) devine chiar „sfredel"!) Tot în **Fum și oțel,** „Smoke of the fields in spring is one / Smoke of the leaves în autumn another" (Fumul cîmpurilor, primăvara, e una / Fumul frunzelor, toamna, e alta) devine: „Fumul flăcărilor de primăvară e unul / Fumul focurilor de toamnă e altul". După cum se vede, A. E. Baconsky traduce „cîmpuri" prin „flăcări" și „frunze" prin „focuri"! Apoi, „a battleship funnel" (un coș de cuirasat) e tradus: „cuptorul cuirasatului". „Cross on the sky and count our years / And sing in the secrets of our numbers" (Se încrucișează pe cer și numără anii noștri / Și cîntă în tainele numerelor noastre) devine: „încrucișîndu-se în ceruri numără anii". A. E. Baconsky pare să confunde pronumele posesiv cu articolul hotărît, căci versul spune „Our years", adică „anii noștri", nu „anii", cum a tradus el, care s-ar fi spus „the years"; celălalt vers lipsește cu desăvîrșire din versiunea Baconsky. „Five men swim in a pot of red steel" (Cinci oameni înoată într-o oală cu oțel roșu) devine „Cinci oameni stau ascunși în cazanul cu oțel". „Their bones are kneaded into the bread of steel" (Oasele lor sînt frămîntate în plinea oțelului) devine: „Oasele lor sînt sudate în aliajul oțelului". „I got a girl, a peach; we save up" (Am o nevastă ca o piersică; vom face economii) devine: „Iar noi cu fata noastră, cum vom strînge parale". A. E. Baconsky crede că e vorba de fiica vorbitorului, dar expresia colloquială „I got a girl" nu înseamnă decît: „Mi-am găsit o iubită, o nevastă, etc.". „Listen to us in a threshing-engine razz" (Ascultă-ne în cicăleala unei mașini de treierat) devine în chipul cel mai paradoxal: „Boala ta — scrîșnetul colților rupți". (Trebuie să spunem că **Fum și oțel,** cel mai lung poem pe care-l cuprinde traducerea, e și cel mai rău tradus). În **Anna Imroth,** „Her mother will cry some and so will her brothers and sisters" (Mama ei va plînge puțin, și la fel vor face frații și surorile) devine: „Vor plînge-o mama, tatăl, surorile, frații". De unde pînă unde „tatăl?" În **The People, Yes,** „sleepy men from sleepy valleys" (oameni somnoroși din văi somnoroase) devine: „oameni nepăsători din nepăsătoarele văi", „the hodcarriers" (salahorii, ucenicii zidari) devine: „cărăușii", „carpenters", care înseamnă „dulgheri", e tradus prin „tîmplari" (în englezește „joiners", inexistent în text). În **Tramvaiul din Halsted,** „cool daybreak" (zori răcoroși) devine: „lumină sură". Etc., etc., etc.

Toate acestea sînt inexacități care țin, ca să zicem așa, de „copilăria traducerii". Spațiul nu ne îngăduie să analizăm aici celelalte scăderi ale culegerii (greșelile de interpetare, omisiunea de elemente existente și adăugirea de elemente inexistente, improprietățile lingvistice, selecția și organizarea defectuoasă a poemelor, fără nici o atenție pentru cronologie, perioade de creație, apartenență la diverse cicluri, etc.). Ceea ce am vrut să arătăm este faptul că cele mai mari neajunsuri provin în cazul de față din necunoașterea limbii de către traducător. Și încă, în cazul lui Sandburg necunoașterea limbii nu e atît de gravă cum ar fi în cazul unui poet care ar practica o poezie cu un caracter inițiatic, în care fiecare cuvînt să aibă semnificație precisă și rol anumit, redarea inexactă putînd duce la adevărate catastrofe. Ne gîndim la ce rezultate ar fi ajuns A. E. Baconsky dacă ar fi tradus pe T. S. Eliot de pildă. Ceea ce miră este tocmai această lipsă de exigență profesională, și lipsa de vigilență a editurii, care ar fi trebuit să impună un control științific riguros. Într-un asemenea caz, nimic nu poate salva o traducere, oricine ar semna-o, și este grăitoare reacția stîrnită de traducerea poeziilor lui Arghezi semnată de Quasimodo (laureat al premiului Nobel!), pe care specialiștii de limbă și literatură română din Italia nu s-au sfiit să-l discute la cuvînt și la nuanță. Concluzia teoretică ar fi aceea că traducerea poeziei se sprijină în mod egal pe exactitate și pe arta echivalenței lirice, iar concluzia practică aceea că editurile trebuie să verifice calificarea colaboratorilor și să insiste asupra muncii de confruntare.

Petru POPESCU

CONCURSUL „GAZETEI LITERARE"

Concursul este deschis celor care îndrăgesc deopotrivă literatura și frumusețea peisajului românesc.

Publicăm zece citate din operele poeților și prozatorilor români, așteptînd ca ele să fie „ilustrate fotografic" de către participanții la concurs. Fiecare participant, firește, în raport cu regiunea în care locuiește, va trimite pe adresa redacției noastre o fotografie care să reprezinte cel mai bine, inspirat și exact, unul din cele zece citate alese de noi (un participant poate trimite oricîte fotografii la concurs). Fotografiile vor avea dimensiunea minimă 13/18 cm, alb-negru. Concursul se încheie la o dată ce se va anunța ulterior. Revista publică între timp fotografiile primite.

Menționați pe plic: „CONCURSUL GAZETEI LITERARE".

Vor fi acordate următoarele premii:

PREMIUL I — un aparat fotografic Flexaret VI, cu reflex, complet automat, prevăzut cu două obiective.

PREMIUL II — o colecție de albume de artă în valoare de aproximativ 700 lei.

PREMIUL III — un epidiascop cu diafilme turistice.

„Dinainte-i e spațiul nemărginit; dar valurile de iarbă, cînd înviate de o spornică verdeață, cînd ofilite sub pîrîitura soarelui, nu-i insuflă îngrijarea nestatornicului ocean. În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca moșoroale de cîrtițe uriașe, movilele, a căror urzeală e taina trecutului și podoaba pustietății. De la movila Neacșului de pe malul Ialomiței, pînă la movila Vulturului din preajma Borcei, ele stau semănate în prelargul cîmpiei, ca sentinele mute și gîrbovite subt ale lor bătrînețî".

AL. I. ODOBESCU
(Pseudo-kynegheticos)

„Și dacă ramuri bat în geam
Și se cutremur plopii,
E ca în minte să te am
Și-ncet să te apropii."

EMINESCU
(Poezii)

„Apoi încep a deosebi, prin încurcăturile stufăriei și a generațiilor de sălcii, ghirlănzi de acățătoare, cu flori de un dulce albastru: acestea sînt nesnicioare, fiice ale Deltei.

Din loc în loc, unde gîrla se lărgește, se arată crini albi de apă, între frunzele lor mari și late, cu contururi de paletă.

Planta își are rădăcina în fundul apei, și floarea s-a urcat pe luciu adusă de o viță lungă la lumina lumii.

Într-un cot poetic se arată un pîlc de nuferi mici galbeni, niște cupe mărunte strălucit vopsite.

Iar la mal, uneori, din pămîntul hrănit în atîția ani cu trupurile atîtor buruieni și atîtor flori, se ridică viguros un buchet albastru ca cerul, o puzderie de nu-mă-uita".

MIHAIL SADOVEANU
(Privelîști dobrogene)

„Cu cît înaintam pe drumul Sihlei, cu atît natura devenea mai aspră; ai fi zis că ea-și încrunță privirea și că mustră pe drumețul prea cutezător care îndrăznește să calce peste hotarele pustiului și să tulbure, cu zgomotul pașilor sau al respirării sale, adînca liniște a singurătății. Pe nesimțite, pajiștea înfloriță făcu loc unui așternut de foi uscate, care trosneau sub pașii noștri; mesteacănul ne părăsise și bradul sau fagul, cu frunzi despoiate de bătrînețî sau de vînturile, care veșnic suflă în părțile de sus ale aerului, spintecau văzduhul și se zugrăveau fantastic și trist pe albastrul adînc al cerului. Pe alocurea, poteca se strîmta așa de tare, încît de-abia puteai străbate cu sufletul prin desișul întunecos al unei sihle de carpeni tineri, care alcătuia, de o parte și de alta, doi pereți nestrăbătuți".

CALISTRAT HOGAȘ
(Pe drumuri de munte)

„Aici, subt volbura asta de valuri, e încheietura Balcanilor cu Carpații. Peste pumnii lor încleștați, Dunărea se aruncă furioasă, rupînd cu zgomot cele din urmă stăvilare ce i se mai ridică-n cale. Și, în vălmășagul acestei ciocniri de titani, fiecare val pare că strigă, fiecare stîncă pare că se mișcă. Deodată apa lunecă de pe zăgazul colțuros și se întinde ca o pînză. Lupta, năprasnica luptă dintre cei doi uriești, care de aci încolo au a purta străjile României, s-a încheiat. Munții, învinși, se dau la o parte. Zarea se deschide".

ALEXANDRU VLAHUȚĂ
(România pitorească)

„Las altora tot globul terestru ca o minge,
Eu am rămas în paza pridvorului străbun,
Ca să culeg cu ochii livezile de prun,
Cînd alb Negoiul, toamna, de ceruri se atinge".

ION PILLAT
(Poezii)

„Prietene, vrei azi din nou, noi doi,
Suind pe firul apei zbuciumate,
Pînă acolo unde-n lung șuvoi
Viitoarea urlătoarelor se zbate,
Să ne oprim pe creste cu brădet,
Sub horbota zăpezii sclipitoare,
Și glasul amintirilor, încet,
Să ne-nvălească-n faldurî de ninsoare?"

NICOLAE LABIȘ
(Albatrosul ucis)

„Imaginea monumentalei Capitale de azi, care se înfrumusețează zi de zi, mulțumită acțiunii neobosite a edililăților actuale, e variată și bogată. Ele nu mai tolerează nici un colț uitat, și din fiece maidan urît au făcut un parc de răcoare și odihnă, parcurile, pe zeci de kilometri pătrați de abia ieșite la iveală, par edificate de sute de ani. Lacurile din noile păduri, străbătute de bărci și ondulate de visle, dau orașului un caracter la frumusețea căruia natura colaborează cu arhitecții, inginerii și silvicultorii, fericit. Acolo unde nu se întind în oglinzi de unde, apele sar vesele din pămînt și bazine".

TUDOR ARGHEZI
(Cu bastonul prin București)

„În zori mînecam pe căi întortocheate și lungi după ce Mama scuturase și umpluse încă din ajun rucsacurile.

Pacea pădurilor n-avea să fie tulburată la acest ceas decît de pașii noștri dibuitori.

Pentru a scurta depărtarea, ne strecuram prin desișuri de brad, prin păienjenișuri ce ni se lipeau de obraji, ne făceam pîrtie prin tufe de afin întinse, săream peste trunchi răsturnați de furtuni, cu rădăcinile întoarse.

Ne pomeneam din cînd în cînd în rariști, pe unde pădurea fusese doborîtă de topoare.

Cînd auzeam gîlgîitul vreunui izvor, dam năvală, ne trînteam pe burtă și puneam gurile. Apa era atît de rece, că pe zăpăcea Ne răzbătea răcoarea pînă-n ceafă. Izvorul era curgător desigur numai dintr-o eroare a firii, sau fiindcă uitase să-nghețe".

LUCIAN BLAGA
(Hronicul și cîntecul vîrstelor)

„O sută de metri, și încă o sută, și apoi un kilometru întreg, apa și pietrele vorbesc.

S-ar părea că dîndu-și fiecare seama de esența propriei vieți, încearcă să se influențeze reciproc, apa vorbind pietrelor despre frumusețea mișcării și căutînd să le tragă cu ea la vale, pe cînd pietrele, lăsîndu-se greu la fund, se străduie să o convingă de vastitatea pe care o capătă lumea cînd nu-i străbătută, ci contemplată.

Minuțioasă și îndelungă dezbatere dialectică, pe care apele Oltului și pietrele din albia lui o poartă sub cerul acoperit de stele, fiecare folosind cele mai pure și convingătoare forme ale elocinței".

GEO BOGZA
(Cartea Oltului)

SCRISORI: ION GHICA — PROSPER MÉRIMÉE

Legăturile fruntaşilor noştri paşoptişti în perioada formării lor şi apoi în exil cu reprezentanţii literelor şi cugetării progresiste franceze sînt un fapt cunoscut. Ele se înscriu în istoria literară ca un adevăr cîştigat pe deplin şi trăit cu intensitate. Comuniunea scriitoricească dintre Vasile Alecsandri, Nicolae Bălcescu, C. A. Rosetti, Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu, Cezar Bolliac, Costache Negri, Dimitrie Bolintineanu, Grigore Alexandrescu, Alecu Russo şi protagoniştii culturii franceze Lamartine, Victor Hugo, Charles Fourier, J. Michelet, Edgar Quinet, Prosper Mérimée, Alex. Dumas-tatăl, abatele Lammenais, Aimé Martin şi atîţia alţii, s-a desfăşurat pe parcursul mai multor ani.

Cum l-a cunoscut şi ce-a însemnat Prosper Mérimée în viaţa lui, Vasile Alecsandri a povestit singur în medalionul Prosper Mérimée din **Convorbiri literare**, 15 ianuarie 1871, scris cu ocazia morţii naratorului francez la 23 septembrie 1870; se cunoaşte, de asemeni, înrîurirea lui Mérimée asupra operei narative a lui Costache Negruzzi, precum şi numeroasele referiri din corespondenţa contemporanilor şi frecvenţa, în epocă, a traducerilor din opera scriitorului francez.

În meticuloasa monografie a lui D. Păcurariu, **Ion Ghica** (E.P.L., 1965), se menţionează (pp. 177—178) pentru perioada cînd memorialistul muntean era bei la Samos, ecourile unor comunicări, ale acestuia, cu savanţi francezi. Socotim util să publicăm mai jos două scrisori ale lui Prosper Mérimée cu referire la preocupările lui Ion Ghica de a pune în valoare antichităţile din insula Samos, prin semnalarea lor unor arheologi de acreditare europeană.

Pe lîngă săpăturile sistematice întreprinse de către diferiţi cercetători străini pe teritoriul stîncos al insulei Samos, în 1855, mai ieşiseră la iveală în urma săpăturilor întreprinse de Ion Ghica, în calitate de „prinţ" al insulei din Marea Egee, pentru construcţia străzilor centrale, o serie de figurine, statui, inscripţii, monede, fibule şi alte resturi din vechime.

Epistolierul român a locuit la Vaty. Dat fiind însă că vizitatorii şi arheologii britanici transportaseră din Samos numeroase obiecte şi inscripţii lapidare, Ion Ghica, printr-un decret, a legiferat la 29 aprilie 1855 păstrarea, ca bun naţional în insulă, a „operei strămoşilor poporului samiot" şi reglementarea, sub clauza aprobării guvernului local, a săpăturilor arheologice şi a negocierii bunurilor istorice descoperite.

El însuşi ia contact cu arheologul englez Charles-Thomas Newton, muzeograf la British Museum intrat apoi în corpul consular şi se pasionează de săpături. C.-T. Newton se dedică, începînd din 1852, săpăturilor în insulele egeice; descoperise la Budrum vechiul mormînt regal din Halicarnas, ceea ce-i aduse o îndreptăţită faimă în lumea întreagă, şi-şi extinse explorările la ruinele de la Cnidos tocmai în anii amiciţiei cu Ion Ghica.

Ghica, direct şi indirect, avea legături cu Prosper Mérimée. În urma unor călătorii de informare arheologică întreprinse între 1835—1844 în cîteva localităţi din Franţa şi Corsica, despre care povestitorul francez a publicat relatări în **Revue de Paris** şi în **Revue de deux Mondes**, Prosper Mérimée s-a dedicat preocupărilor pentru antichităţile Franţei şi din bazinul mediteranean, continuîndu-le, în paralela satisfacţiilor beletristice, şi după alegerea sa ca membru al Academiei Franceze.

În mapele de corespondenţă ale fondului Ion Ghica, păstrate la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, se găsesc două scrisori autografe ale lui Prosper Mérimée despre comunicările de materiale noi ieşite din săpături, relaţii şi fotografii, pe care Ion Ghica i le adresase prin intermediari. Ele documentează pe cititor asupra stimei de care se bucura scriitorul român, constant numit „Prinţul de Samos", în cîmpul cercetărilor ştiinţifice franceze, comunicările sale făcînd obiectul atenţiei Academiei de inscripţii din Paris şi ale culegerii de inscripţii **Voyage archeologique en Grece et en Asie Mineure** a vestitului clasicist şi arheolog francez Philippe Le bas (1794—1860), membru al Academiei franceze. Ele precizează noi tangenţe la biografia lui Vasile Alecsandri, Ion Ghica şi Prosper Mérimée.

Iată cele două scrisori:

I.

Monsieur,

Je porterai vendredi prochain à l'Academie des Inscriptions la lettre du Prince de Samos que vous avez bien voulu me communiquer. Notre Secrétaire perpétuel est un peu distrait et probablement a oublié d'accuser réception de la lettre adressé à l'Academie. Je pense que l'inscription que vous m'avez envoyée et qui me parait parfaitement expliquée, par le Prince, sera remise a Mr. Le bas qui publie en ce moment un volume d'Inss. grecques.

En attendant les remerciements officiels veuillez Monsieur agréer tous les miens ainsi que l'expresion de ma plus haute consideration.

Pr. Mérimée

21 janvier 1858 [1])

II.

Monsieur,

Je vous remercie beaucoup de la photographie malheureusement un peu noire, que le Prince de Samos a bien voulu m'envoyer. Je regrette qu'il n'est pas obtenu une épreuve plus claire de la belle Diane. On en voit justement assez pour regretter de n'en pas voir davantage. Je crois qu'il devait avoir soin, lorsqu'il photographie une statue, de projeter des reflets sur les parties dans l'ombre, autrement Artémis ne justifiera pas son surnom. On est bien heureux de vivre dans un beau pays où les fouilles produiront des truffes de cette espèce.

Je crois qu'un de mes amis a déjà importuné le Prince à mon occasion. C'est Mr. Alexandri qui me voyant sans tabac turc s'est imaginé d'écrire au Prince pour en envoyer à mon correspondant de Marseille. Mais, hélas, il y longtemps; Mr. Alexandri est parti. Puisque vous êtes en correspondence avec le Prince, et que Mr. Alexandri est coupable de l'indiscretion auriez vous la bonté de rappeler au Prince que Mrs. Claude Clerc et C-ie de Marseille, voulait bien se charger de recevoir le tabac et de payer ce qu'il faudra.

Mille pardons, Monsieur, de vous parler de tabac à propos de Diane. Suppliez le Prince de refleter ses statues et de ne pas laisser bucher ses épreuves en les laissant trop longtemps dans la chambre noire avec le soleil d'Orient.

Veuillez agréer Monsieur, avec tous mes remerciements, l'expression de mes sentiments de haute considération.

Pr. Mérimée

22 Mai 1858 [2])

Cele două scrisori au fost adresate după ce autorul lui **Mateo Falcone** şi al **Colombei** tipărise **Introducerea** la povestirile şi poemele lui **Marino Vreto.**

Augustin Z. N. POP

I.

1) Domnule,

Voi duce vineri acum la Academia de Inscripţii scrisoarea Prinţului de Samos pe care aţi binevoit a mi-o comunica. Secretarul nostru permanent este puţin distrat şi probabil că a uitat să comunice primirea scrisorii adresată Academiei. Eu gîndesc că inscripţia pe care mi-aţi trimis-o şi care-mi pare deplin descifrată, de către Principe, va fi încredinţată D-lui Lebas, care în acest moment publică un volum de inscripţii greceşti.

În aşteptarea mulţumirilor oficiale, binevoiţi să primiţi D-le pe toate cele din partea mea ca şi expresia celei mai înalte consideraţiuni.

Pr. Mérimée

21 ianuarie 1858.

II.

2) Domnule,

Vă mulţumesc mult pentru fotografia, din nenorocire puţin întunecată pe care Prinţul de Samos a binevoit să mi-o trimită Regret că nu s-a putut obţine o probă mai clară a frumoasei Diana. Aşa fiind şi destul de îndreptăţit să regret că nu se poate vedea mai clar. Cred că este necesar să se ţină seamă, cînd se fotografiază o statuie, să se proiecteze reflexe asupra părţilor (rămase) în umbră. Altfel Artemis nu-şi va justifica faima sa. Prea fericit cine trăieşte într-o ţară frumoasă în care săpăturile scot la lumină trufe de acest soi.

Socot că unul dintre prietenii mei l-a deranjat deja pe Print în privinţa mea. E vorba de Dl. Alecsandri, care, văzîndu-mă lipsit de tutun turcesc, a avut fantezia să scrie Prinţului pentru a mi-l trimite la reprezentantul meu din Marsilia. Dar de-atunci, vai, a trecut mult timp; Dl Alecsandri a plecat. Ţinînd seama că dumneavoastră sînteţi în corespondenţă cu Prinţul şi că Dl. Alecsandri se face vinovat de indiscreţie, vă rog să aveţi bunătatea de a reaminti Prinţului că Dl. Claude Clerc şi Compania din Marsilia au binevoit să se însărcineze a primi tutunul şi să plătească ce se cuvine.

Mii de iertăciuni Domnule că vă vorbesc de tutun în legătură cu Diana. Rugaţi-l pe Print să proiecteze lumină asupra statuilor sale şi să nu expună probele sale lăsîndu-le prea mult timp în camera obscură cu soarele Orientului.

Vă rog să binevoiţi a primi Domnule, (odată) cu deplinele mele mulţumiri, expresia simţirilor mele de înaltă consideraţie.

Pr. Mérimée

22 mai 1858

ÎN EXCLUSIVITATE PENTRU „GAZETA LITERARĂ"

ERNESTO SABATO: PRETENŢIILE LUI ROBBE — GRILLET (I)

Semnatarul prezentului articol e un nume cunoscut la noi, mai ales prin romanul său Tunelul, apărut, în 1965, la Editura pentru literatură universală Pentru această carte el este considerat azi drept unul dintre cei mai mari prozatori de limbă spaniolă. Ernesto Sabato, născut în anul 1911, în Argentina (locuieşte la Buenos Aires) a trăit mulţi ani la Paris, unde a lucrat, ca fizician, în laboratorul Curie, asistînd la prima fisiune nucleară din istorie. Eseist temut, autor al unei astfel de culegeri, Uno y el Universo (Unul şi Universul), încununată cu panglica de onoare a scriitorilor argentinieni, autorul a publicat, după Tunelul, un singur roman Despre eroi şi morminte, aflat la a patra ediţie şi tradus în numeroase limbi.

Cunoscător desăvîrşit al vieţii literare europene, mai ales franceze, Sabato reuşeşte în acest articol, o analiză foarte aplicată asupra lui Alain Robbe-Grillet ,autor atît de discutat azi, pretutindeni.

Dacă Robbe-Grillet s-ar limita numai la a-şi scrie povestirile sale, dintre care unele ating momente fascinante, nu am avea nimic de obiectat şi i-am semnala, doar, prezenţa sa, drept una dintre cele mai curioase din interiorul complexei varietăţi a romanului contemporan.

Dar nu-i aşa: scriitorul susţine, nici mai mult nici mai puţin, că literatura sa este *literatura de azi* şi, mai ales, a viitorului. În acest caz avem dreptul să-i analizăm realizările şi teoriile.

Principiul fundamental de la care porneşte acest narator e acela care consacră existenţa a două modalităţi pentru scrierea romanului: cea dinainte (cînd zice „cea dinainte", vrea să spună, modest, înainte de R.G.), prin care autorul coboară (sau pretinde că face acest lucru) în sufletul personajelor sale prin tradiţionala metodă a analizei psihologice, investigînd conştiinţa acestora, exact cum procedează un chimist cu o materie oarecare. Aceasta ar fi literatura pe care am putea s-o numim „literatură psihologică şi cu pretenţii de profunzime".

Cealaltă modalitate, cea nouă, admite că o astfel de conştiinţă e falsă, căci ar fi imposibil să cobori în sufletul personajelor prin analiză, că e ridicol să vorbeşti de o conştiinţă pe care nimeni nu a văzut-o şi nu a verificat-o. Deci, această nouă modalitate porneşte de la un principiu exact invers, mulţumindu-se să dea personajelor numai o viziune externă, înregistrînd doar suprafaţa chipurilor şi a fiinţelor ce ne înconjoară, descriindu-le gesturile, vocea, liniştea, depărtările, aşa cum face camera de film. În acest caz, scriitorul, ca un spectator oarecare, nu emite judecăţi asupra a ceea ce s-ar putea întîmpla în interiorul acestor personaje, nu se avîntă şi nici nu are curajul să cerceteze nimic dincolo de această descriere de atitudini.

Să vedem acum care sînt sofismele şi aroganţele în poziţia lui Robbe-Grillet.

În primul rînd, obiectivismul este o tendinţă veche, întîlnită în literatură cel puţin de la Maupassant şi Flaubert încoace pînă imediat după primul război mondial, cînd în Germania apare o şcoală mai radicală, care a fost să se cheme, cu modestie, „noul obiectivism". Parţial, sau inteligent strecurată (căci o foloseau cînd era necesar şi nu cu o manie totalitară), modalitatea aceasta o putem întîlni în Joyce, în Hemingway, în Kafka, în Camus şi într-o serie întreagă de scriitori. Orice mare romancier din trecutul nostru imediat, alături de clasica pătrundere în interiorul personajelor sale (vom vedea mai încolo autenticitatea acestui procedeu) a practicat, atunci cînd a socotit că e potrivit sau eficace, metoda *conductistă*, adică descrierea comportării personajului, fără a adăuga nimic despre impulsurile sufleteşti care ar fi putut să existe în spatele acestora. Mai ales Hemingway.

În al doilea rînd, nu-i deloc sigur că ar trebui să se opteze între o psihologie analitică şi una *conductistă*. Analiza psihologică este ultima consecinţă a unei concepţii atomiste asupra lumii, pe care gîndirea ştiinţifică a început s-o impună în toate disciplinele încă din timpul Renaşterii. Această gîndire abstractă, derivată din ştiinţele fizice, a săvîrşit, în ceea ce se referă la om, eroare după eroare: omul era atomul societăţii („individ" înseamnă atom), ceea ce reprezintă o primă eroare, căci omul nu poate exista decît în relaţie, în schimb continuu cu semenii săi; conştiinţa omului era un compus ce putea fi analizat în componentele sale indivizibile, în acelaşi mod în care o substanţă complexă este redusă de către un chimist la moleculă şi apoi la atom. Împotriva acestei concepţii atomiste asupra lumii a început să acţioneze, în romantism, concepţia *organică* şi atît comunităţile umane, cît şi complexele chimice au început să fie considerate drept o totalitate indivizibilă, care trebuie cercetată şi apreciată ca o structură. Exemplul cel mai simplu este melodia, care, deşi compusă din note independente, nu poate fi redusă la acestea, fapt demonstrat uşor atunci cînd această melodie este ridicată la un alt ton: continuă să fie aceeaşi şi, totuşi, elementele sale constitutive s-au schimbat. Într-o structură, totalitatea precedă părţilor, deci tocmai invers decît susţine concepţia atomistă. Ei, bine: *conductismul*, din acest punct de vedere, presupune o concepţie mai adecvată realităţii decît analiza psihologică, căci a lua omul în atitudinea sa totală, în manifestările sale globale, înseamnă a te situa pe o poziţie proprie structuralismului. Aici se săvîrşeşte o nouă eroare, căci nu se poate vorbi numai de mişcări externe, atîta timp cît există structuri interne ale conştiinţei. Sărăcia concepţiei *conductiste* o putem dovedi printr-un singur exemplu: observînd mişcările şi atitudinea exterioară a unui scriitor aplecat asupra hîrtiei nu vom cunoaşte niciodată sentimentele sale, nici ideile şi nici felul său de a simţi şi de a descrie lumea. Astfel că, dacă nu conpletăm cercetarea noastră cu un examen al interiorului său nu vom trece niciodată la o ştiinţă autentică a psihologiei.

Pentru ce să renunţăm, deci, la această coborîre în sufletul personajelor? Dacă eu sînt om de ştiinţă şi doresc să studiez maimuţele, e firesc că trebuie să fac acest lucru pe baza singurului izvor de informaţie de care dispun, izvor care constă în mişcările animalului atunci cînd caută o hrană, o găseşte, încearcă să o culeagă şi intră în dispută cu semenii săi pentru a o mînca. Dar dacă sînt un psiholog care doreşte să studieze sufletul unui om, ar fi o prostie limitîndu-mă la această metodologie optimă pentru maimuţe sau şoareci, întrucît dispun de alte avantaje inestimabile: pot să-l întreb pe omul meu ce simte şi ce gîndeşte, pot să-i ascult visele, pot să-l hipnotizez şi să-i ascult frazele etc., etc.

Dar dacă sînt romancier, atunci faimosul *conductism* este nu numai o eroare, ci şi o înşelăciune, fiind bine ştiut că personajele principale ale unui roman ies din inima scriitorului şi că acest scriitor, dacă ar juca o comedie a obiectivităţii, ar fi sau un foarte slab scriitor sau unul plin de candoare. La acest lucru mă voi referi însă în altă parte.

Rezumînd, nu avem de ce să trecem de la atom la maimuţă. Omul nu este atom şi nici maimuţă. Şi nu văd care-i avantajul dacă s-ar scrie romane ca şi cînd ar fi.

Dar adevărata dilemă nu este aceasta. Ea ţine de vechea concepţie mecanicistă a atomismului împreună cu concepţia fenomenologică a existenţei. De la Husserl ştim că separarea dintre subiect şi obiect este apocrifă şi abstractă şi că nici eul nu există fără lumea ce-l înconjoară, nici lumea nu există fără de acest eu. Iar scriitorul de azi trebuie să dea descrierea totală acestei interacţiuni şi trebuie să arate urzeala subtilă dintre cea mai profundă subiectivitate a sa şi cea a unei fiinţe umane cu punctul cel mai înalt al obiectivităţii. În copacul pictat de Van Gogh se află autobiografia sa, dar scriitorul merge mult mai departe pentru că se poate folosi de instrumente pe care pictorul, spre nefericirea lui, nu le poate avea la îndemînă, atunci cînd descrie abismele conştiinţei sale sau lumea visărilor sale: o bogăţie minunată, pe care aşa-numitul obiectivism o pierde în mod fatal.

În schimb predicatorul acestei rigori care este Robbe-Grillet reacţionînd împotriva clarei analize psihologice ne propune o alta mult mai săracă. Protagonistul din *La jalousie*, de exemplu, ar putea să descrie realitatea folosindu-se de cele cinci simţuri ale sale şi, în afară de acestea, de inteligenţa sa, de ideile, amintirile şi preconcepţiile sale, aşa cum o face oricare altă fiinţă umană şi nu aşa cum ar face acest lucru o cameră de luat vederi Cine îl împiedică, însă? De ce vrea Robbe-Grillet să obţină un efect fantasmagoric asemănător cu cel pe care-l atinge în unele picturi Chirico şi cubiştii sau să fiinţeze o metodă riguroasă de descriere a lumii? Dacă ar vrea primul lucru nu i-am obiecta nimic, după cum nimic nu avem să-i obiectăm admirabilului Kafka; dar Robbe-Grillet, prin teoriile sale, pretinde că scrie astfel pentru că este „unicul" lucru pe care un romancier poate şi trebuie să-l facă, întrucît restul este apocrif, pentru că analiza psihologică este o înşelăciune, etc etc. Dar cine-i cere să facă analiză psihologică? şi cine-l împiedică să se folosească în afară de vedere şi de auzul său şi de inteligenţa, intuiţia şi ideile sale de narator din *La jalousie*? Ce, e o maimuţă sau un cobai? Cînd s-a mai văzut ca un individ, gelos sau nu, mai ales gelos, să nu emită ipoteze sau teorii? În numele cui se escamotează toate aceste lucruri? Să presupunem că romancierul nu poate sau nu vrea să cerceteze ideile soţiei sale, scopurile ei şi, cu atît mai puţin, pe cele ale amantului presupus, dar care psihologie îl opreşte să nu-şi exprime propriile sale presupuneri şi ipoteze? Mă tem că ceea ce se întîmplă aici este nici mai mult nici mai puţin decît un truc pentru a spori ambiguitatea povestirii şi pentru a-i da un certificat în plus de interes nelegitim. Pentru că ambiguităţile şi misterul care există în Faulkner, Dostoievski sau Kafka nu se datorează în primul rînd mijloacelor de iluminare sau escamotare, ci profunzimii şi ultimului mister al existenţei omului.

Dar inconsecvenţele acestui predicator al adevărului şi faptelor nu se opresc aci.

(Din „Muzeul imaginar al sculpturii mondiale" de André Malraux, N.R.F. — Pléiade)

Siva dansînd.
Artă indiană — stil dravidian, Sec. XI e.n.

Cap de dragon.
Artă neo-babiloniană. Sec. VII—VI î.e.n.

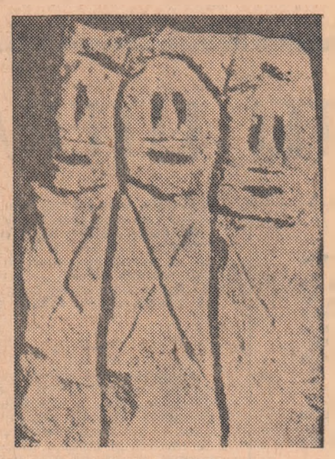

Altar.
Artă galo-romană. Secolul I—II e.n.

CE E NOU ÎN LITERATURA BULGARĂ

Călciîul lui Achile este titlul ultimei cărţi a regretatului Dimităr Dimov, autorul monumentalului roman **Tutunul**, cunoscut şi apreciat şi de către cititorul român. Din păcate ultimul său roman a rămas neterminat. Publicarea lui în revista **Plamăk** nr. 10 a constituit un eveniment literar. Dimov înscrie aici destinul spiritual al unui om al zilelor noastre, care în contactul cu realitatea îşi verifică singur calităţile, capabil fiind să se orienteze şi să reacţioneze, să se stăpînească şi să acţioneze, conştient de menirea sa. „Nu nega lucruri pe care nu le ştii... Teama şi şovăiala te umilesc şi te fac vulnerabil. Deci nu trebuie să-ţi fie teamă" — sînt primele lecţii însuşite de tînărul Ştefan, eroul romanului.

Ultima sa carte, un adevărat imn, Dimităr Dimov a vrut s-o închine comunismului... „Cine-ar îndrăzni să-i dojenească pe comunistul care se chinuieşte, ori suferă din cauza imperfecţiei sale sau a celor din jurul său?"

Un alt roman intitulat **De la răsărit şi pînă la apusul soarelui** — o adevărată surpriză a anului, este opera respectatului poet septuagenar Lamar (Lailu Marinov). Romanul lui Lamar este o lucrare autobiografică deosebit de interesantă şi de originală — o înlănţuire de povestiri epice miniaturale, în care realismul prozatorului se împleteşte cu romantismul ştiut al poetului. Spre surprinderea lui, cititorul este purtat în cele mai vechi timpuri, pentru ca pe nesimţite să fie adus în secolul nostru, unde autorul descrie grozăviile războiului, face o satiră a armatei burgheze, cu cazarma ei, „această instituţie, înfiinţată cu zece mii de ani înainte de era noastră .. şi în care personalitatea ta încetează de a mai fi a ta, unde devii proprietatea majorului... ş.a.m.d.".

Nedezmintindu-şi spiritul de eseu fantezist, naraţiunea — o cronică lirică a războiului, părăseşte cazarma şi-l poartă pe cititor pe cele mai diverse coordonate, desfăşurînd constant magia unei alese limbi literare.

O altă carte ce se bucură de un mare succes este nuvela **Au crescut baletii** datorată poetului, prozatorului şi dramaturgului Kliment Tacev, cunoscut şi ca harnic traducător de poezie românească.

Acţiunea nuvelei se desfăşoară pe un mare şantier de construcţie. Întreg arsenalul „lingvistic" al tinerilor brigadieri, pe care-i urmăreşte pas cu pas şi cu ai căror destin se identifică, reuşeşte să dea lucrării o prospeţime şi un colorit, rar întîlnit. Şi asta fără risipă de mijloace. Eroii lui vorbesc firesc, convingător, chiar şi atunci cînd folosesc cuvinte tari. Succesul cărţii îl face tocmai surprinderea „pe viu" a nenumăratelor conflicte ce se nasc în viaţa şi munca tinerilor brigadieri, solidaritatea lor aspră, şi poate de aceea, atît de convingătoare.

Pe zi ce trece se impune tot mai mult pe arena literaturii bulgare şi tînărul poet Vladimir Basev. Ultimul său volum de poezii este o realizare artistică de înaltă ţinută. Poetul tinde să pătrundă dramatic esenţa lucrurilor şi a fenomenelor, priveşte lumea cu ochii maturităţii: o lume pe care o percepe ca pe propria sa existenţă. Contemporan al secolului nostru zbuciumat, el nu rămîne niciodată indiferent la ceea ce se întîmplă şi pe alte meridiane, oriunde s-ar întîmpla: „Şi ce tablou sinistru în doi ochi! / Bărbaţii îmbrăcaţi sînt, dar în grauri, / brăţările femeilor în lacăt... / Poeţii mor, şi mor cumplit de tineri! / Aşa mureau cîndva şi-n ţara mea!".

Valentin DEŞLIU

RETROSPECTIVE

DYLAN THOMAS

În literatura de limbă engleză, poezia lui Dylan Thomas (1914—1953), s-a impus prin farmecul unei spontaneităţi fără egal, care, în contextul liricii universale, îl apropie, într-o oarecare măsură dar pe un plan diferit, de Esenin. În tot ce a scris — puţin cantitativ dar substanţial — se filigranează un spirit apt de a percepe şi a exprima cu maximă şi nedesminţită acuitate, triumful vieţii — concepută ca o explozie de lumină, de sevă, de bucurie intensă pînă la durere.

Ziarist, autor de scenarii radiofonice şi de film, prozator, Dylan Thomas s-a impus mai ales prin versurile sale (18 Poems — 1934, 25 Poems — 1936, Deaths and Entrances (Moarte şi Naştere) — 1946, Collected Poems — 1952).

„A apărut un nou poet, înzestrat cu toate semnele măreţiei „— spunea despre el poeta Dame Edith Sitwell. Opera sa este de o mare anvergură — tematică şi structurală".

ŞI MAI ALES CÎND ÎN OCTOMBRIE VÎNTUL

Şi mai ales cînd în octombrie, vîntul
Cu ger în unghii-mi pedepseşte pleata,
În foc de soare-crab îmi mişc înceata
Făptură, — umbra-mi-crab prinzînd pămîntul.
Şi păsări ţipă, corbii-s pe ulucă,
Neliniştita inimă se frînge,
Împrăştiind pe jos silabic sînge
Şi nerostite vorbele-şi usucă.

Închis în turn de vorbe, văd pe zare
Gîlcevitoare forme de femeie
Mişcîndu-se ca pomii pe alee
Şi prunci cu gesturi-stele-n parcul mare
Mă lasă cineva din tărm-vocală
Să mi te nasc — şi chiar din rădăcini
De plaiuri mişunate de ciulini,
Cum şi din vorba apelor, domoală.

De peste deal cu ferigi, ceas stîrnit
Îmi spune vorba orei; sens nervos
Pe discul cu săgeţi e-n zbor; fălos
Spune-n cocoş că toamna a venit.
Din semne de cîmpii te-am adunat.
Simbolul iarbă-mi spune tot ce ştiu.
Ţişnind cu iarna-vierme-n ochiul viu.
Şi pot să-ţi spun al corbilor păcat.

Şi mai ales cînd în octombre, vîntul
(Din farmece de toamnă te-am făcut,
Din deal-păianjen, ca în Wales, hirsut)
Cum pumni de napi loveşte iar pămîntul.
Din crud cuvînt eşti zămislită-n pripă.
E seacă inima; un chimic sînge
Iuţind în vine, ştie ce mă frînge.
Pe tărm — vocale-negre — păsări ţipă.

MÎNA CARE A ISCĂLIT HÎRTIA

Mîna care a iscălit hîrtia a nimicit o cetate;
Cinci degete suverane au vămuit respiraţia,
Au dublat globul cu morţi şi au înjumătăţit o ţară.
Aceşti cinci regi au osîndit alt rege la moarte.

Puternica mînă duce spre un umăr pieziş.
Încheieturile degetelor sînt prinse cu cretă.
Gîgîitul unor gîşte a pus capăt crimei
Care a pus capăt oricăror discuţii.

Mîna care a iscălit tratatul a răspîndit molima,
A bîntuit apoi foametea şi au năvălit lăcustele;
Doamne, mare este mîna care stăpîneşte
Omul, printr-un nume mîzgălit pe hîrtie!

Cei cinci regi numără morţii dar nu înmoaie
Buba cojită şi nici nu mîngîie fruntea;
O mînă ocîrmuieşte mila şi alta cerurile.
Mîinile nu au lacrimi de vărsat.

PUTEREA CE-NFRĂŢEŞTE O FLOARE CU LUMINA

Puterea ce-nfrăţeşte o floare cu lumina
Îmi mişcă anii fragezi; dar care rădăcina
Striveşte, mă doboară.
Dar nu pot să-i spun rozei încovoiate, eu
Că-mi frînge tinereţea acelaşi vifor greu.

Puterea care ştie şuvoi din stîncă suge
Îmi mişcă roşul sînge; cea ce izvor distruge
Din sînge-mi face ceară.
Şi nu pot nici să-i murmur setoasei mele vine
Că suge-aceeaşi gură izvoarele alpine.

O mînă ce stîrneşte în bălţi un mic frămînt
Nisipul doar îl mişcă; cea care leagă vînt
Trăşte-mi pînza-giulgiu.
Şi nu-i pot spune celui ce-n laţ atîrnă, eu,
Că-i funia făcută din însuşi lutul meu.

Ca lipitoarea, timpul izvoru-l suge-n gură
Şi picură iubirea, se-adună, sînge cură.
Curgînd, alină chinul.
Şi nu-i pot spune palei de vînt, ce-ngroapă vele
Că timpul însemnat-a un cer în jur de stele

Mormîntului iubirii, o, nu-i pot spune eu
Că roade acelaşi vierme şi giulgiul alb al meu

În româneşte de AUREL COVACI

gazeta literară

COMITETUL DE REDACŢIE: **Tiberiu Utan** (redactor şef); **Teodor Balş; Al. I. Ghilia; Ion Lăncrănjan** (redactor şef adjunct); **Alexandru Oprea** (redactor şef adjunct); **Eugen Simion; Mihai Stoian** (secretar de redacţie)

Prezentarea artistică: Radu Georgescu
Prezentarea grafică: Mircea Popescu

Imprimat la întreprinderea poligrafică „Informaţia"